

**KÜRESEL ENTEGRASYONUN KADIN
İSTİHDAMI ÜZERİNE ETKİSİ: AMPİRİK BİR
İNCELEME**
Nuray YAYLA
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Gökhan DEMİRTAŞ
Mayıs, 2016
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜRESEL ENTEGRASYONUN KADIN İSTİHDAMI
ÜZERİNE ETKİSİ: AMPİRİK BİR İNCELEME

Hazırlayan
Nuray YAYLA

Danışman
Doç. Dr. Gökhan DEMİRTAŞ

AFYONKARAHİSAR 2016

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Küresel Entegrasyonun Kadın İstihdamı Üzerine Etkisi: Ampirik Bir İnceleme” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

12.05.2016

Nuray YAYLA

TEZ JÜRİSİ KARARI ve ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

İmza

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Gökhan DEMİRTAŞ

Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Meltem İNCE YENİLMEZ

: Doç. Dr. Duygu KIZILDAĞ

İktisat Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Nuray YAYLA'nın "**Küresel Entegrasyonun Kadın İstihdamı Üzerine Etkisi**" başlıklı tezi 12.05.2016 günü saat 10:00'de Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet YARAMIŞ
MÜDÜR

ÖZET

KÜRESEL ENTEGRASYONUN KADIN İSTİHDAMI ÜZERİNE ETKİSİ: AMPİRİK BİR İNCELEME

Nuray YAYLA

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

MAYIS 2016

TEZ DANIŞMANI: Doç. Dr. Gökhan DEMİRTAŞ

Bu tezin amacı, küresel entegrasyonun kadın istihdamı üzerine etkisini 113 ülke ve 1995-2012 yılları arasındaki dönem için incelemektir. Bu amaçla panel veri analizine dayalı sabit etkiler ve rassal etkiler modellerine göre tahmin yöntemleri kullanılmıştır. Analizde ülkeler OECD ülkeleri ve gelişmekte olan ülkeler olmak üzere iki farklı kategoriye ayrılmıştır. Kadın istihdamını belirleyen faktörler, doğurganlık, bağımlılık oranı, erkek işsizlik oranı, enflasyon, ekonomik büyüme olarak belirlenmiştir. Küreselleşme değişkeni olarak ise dış ticaret, doğrudan yabancı yatırımlar ve KOF endeksi kullanılmıştır. Çalışmanın dört temel sonucu bulunmaktadır. İlk olarak OECD ülkeleri için oluşturulan modelde küreselleşme değişkenlerinin tamamı kadın istihdamı üzerinde pozitif etkiye sahiptir. İkinci olarak doğrudan yabancı yatırımlar hem OECD ülkelerinde hem de gelişmekte olan ülkelerde kadın istihdamını pozitif yönde etkilemektedir. Üçüncü olarak gelişmekte olan ülkelerde dışa açıklık oranı ve ithalat kadın istihdamını negatif etkilerken ihracatın herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Son olarak gelişmekte olan ülkelerde ekonomik ve sosyal küreselleşme endeksleri kadın istihdamı üzerinde herhangi bir etkiye sahip değildir.

Anahtar Kelimeler: Kadın İstihdamı, Küreselleşme, Panel Veri

ABSTRACT

THE EFFECT OF GLOBALIZATION ON WOMEN'S EMPLOYMENT: AN EMPIRICAL INVESTIGATION

Nuray YAYLA

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMICS**

MAY 2016

ADVISOR: Assoc. Prof. Dr. Gökhan DEMİRTAŞ

The aim of this thesis is to examine impact the of global integration on women's employment at 113 countries for the period between 1995 to 2012 years. For this purpose, based on the fixed effects panel data analysis and estimation methods are used according to the random effects model. The analysis is divided into two different categories of countries, including OECD countries and developing countries. The factors determining women's employment are identified as fertility, dependency ratio, the male unemployment rate and inflation. Foreign trade, foreign direct investment and the KOF index are used as globalization variables. There are four main results of the study. First of all variables in the models of globalization for OECD countries has a positive effect on women's employment. Secondly, foreign direct investments affects women's employment positively both in developing countries and OECD countries. Thirdly, the rate of openness in developing countries and import effect women's employment negatively. On the other hand, export doesn't have any effect on that. Finally, economic and social globalization indices in developing countries don't have any effect on women's employment.

Key words: Women's Employment, Globalization, Panel Data

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YEMİN METNİ	ii
TEZ JÜRİSİ KARARI ve ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar DİZİNİ	viii
EKLER DİZİNİ.....	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KADIN İSTİHDAMINI BELİRLEYEN FAKTÖRLER

1. KADIN İSTİHDAMI	5
1.1. KADIN İSTİHDAMININ ÖNEMİ	5
1.2. YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASI	7
1.3. KAPSAYICI BÜYÜME	10
2. KADIN İSTİHDAMININ BELİRLEYİCİLERİ	14
2.1. GELİR DAĞILIMI ve GELİR	14
2.2. EĞİTİM	16
2.3. MEDENİ DURUM	22
2.4. BAĞIMLILIK ORANI	24
2.5. YAŞ FAKTÖRÜ	26
2.6. KAYIT DIŞI İSTİHDAM	27
2.7. ÜCRET ve ÜCRET AYRIMCILIĞI	30
2.8. GÖÇ	31
2.9. YASAL DÜZENLEMELER	34
3. KADIN İSTİHDAMINI BELİRLEYEN FAKTÖRLER ÜZERİNE LİTERATÜR TARAMASI	37

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN KADIN İSTİHDAMI ÜZERİNE ETKİLERİ

1. KÜRESELLEŞME	45
1.1. EKONOMİK KÜRESELLEŞME	47
1.1.1. Ticari Küreselleşme	48
1.1.2. Finansal Küreselleşme	49

1.1.3. Üretimde Küreselleşme	49
1.2. SİYASİ ALANDA KÜRESELLEŞME	50
1.3. KÜLTÜREL ALANDA KÜRESELLEŞME	51
2. KÜRESELLEŞMENİN KADIN İSTİHDAMI ÜZERİNE ETKİSİ	51
2.1. DIŞ TİCARETİN GELİŞİMİ	54
2.2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM AKIMLARI	58
2.3. ESNEK ÇALIŞMA BİÇİMİNİN YAYGINLAŞMASI	61
2.4. KÜRESEL EKONOMİK KRİZLER	64
2.5. KADIN HAKLARININ GELİŞİMİ	67
2.6. KADININ KÜLTÜREL ROLÜNDEKİ DEĞİŞİM	69
3. KÜRESELLEŞMENİN KADIN İSTİHDAMI ÜZERİNE ETKİSİNİ İNCELEYEN AMPİRİK ÇALIŞMALAR.....	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KADIN İSTİHDAMININ BELİRLEYİCİLERİ
ÜZERİNE UYGULAMA

1. YÖNTEM	77
2. MODEL ve VERİ	80
2.1. DOĞURGANLIK ORANI	82
2.2. BAĞIMLILIK ORANI	82
2.3. ERKEK İŞSİZLİK ORANI	83
2.4. ENFLASYON	83
2.5. EKONOMİK BÜYÜME	83
2.6. DIŞA AÇIKLIK ORANI	84
2.7. KOF ENDEKSİ	84
3. BEKLENTİLER VE HİPOTEZ	86
4. TAHMİN SONUÇLARI	87
4.1. KARMA MODEL	87
4.2. OECD ÜLKELERİ MODELİ	94
4.3. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER MODELİ	101
SONUÇ.....	109
KAYNAKÇA	113

TABLolar DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1. Kadınlarda Yoksulluk Oranı (%)	9
Tablo 2. Kadın ve Yaşlı İstihdam Oranı, 2015	12
Tablo 3. Ülkelerin Gelişmişlik Düzeyi ve Cinsiyete Göre Eğitim Düzeyi.....	19
Tablo 4. 2015 Yılında OECD Ülkelerinde Kadın ve Erkeklerin Eğitim Durumlarına Göre İstihdam Oranları	20
Tablo 5. Türkiye’de Medeni Duruma Göre Kadınların İstihdam Oranı	24
Tablo 6. Ülkeler Bazında Kadın İstihdam Oranı (%) (20-64 Yaş).....	27
Tablo 7. 2009 Yılında Gelişmekte Olan Ülkelerde Tarım Dışı İstihdamda Kayıt Dışılık Oranı	29
Tablo 8. Bölgelere Göre Doğrudan Yabancı Yatırımların Dağılımı (%)	59
Tablo 9. Avrupa Birliğine Üye Ülkelerde Kısmî Süreli Çalışanların Toplam İstihdam İçindeki Oran (2014-2015)	64
Tablo 10. Dünya Ölçeğinde Korunmasız İstihdam Edilenlerin Oranları (%)	65
Tablo 11. Dünyada İşsizlik Oranları (%)	67
Tablo 12. Ampirik Çalışma İçin Örnek Modeller	81
Tablo 13. KOF Küreselleşme Endeksinde Yer Alan Değişkenler	86
Tablo 14. Ekonomik Modelde Kullanılan Açıklayıcı Değişkenlerin Beklenen İşaretleri	87
Tablo 15. Karma Modele İlişkin Tahmin Sonuçları	89
Tablo 16. OECD Ülkeleri Modeline İlişkin Tahmin Sonuçları.....	95
Tablo 17. Gelişmekte Olan Ülkeler Modeline İlişkin Tahmin Sonuçları.....	103

EKLER DİZİNİ

	Sayfa
Ek 1: Ülkeler Listesi	132
Ek 2: Tanımlayıcı İstatistikler	133
Ek 3: Korelasyon Matrisleri	134

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
CEDAW	: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi
DEP	: Bağımlılık Oranı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırımlar
EKK	: En Küçük Kareler Yöntemi
EXP	: İhracat Oranı
FDI	: Doğrudan Yabancı Yatırım Oranı
FE	: Sabit Etkiler
FEM	: Kadın İstihdam Oranı
FER	: Doğurganlık Oranı
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GLO	: Küreselleşme Endeksi
GLOE	: Ekonomik Küreselleşme Endeksi
GLOP	: Politik Küreselleşme Endeksi
GLOS	: Sosyal Küreselleşme Endeksi
GSYH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HO	: Heckscher-Ohlin Modeli
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labor Organization)
IMF	: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
IMP	: İthalat Oranı
INF	: Enflasyon Oranı
KDO	: Kayıt Dışılık Oranı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OLS	: Sıradan En Küçük Kareler (Ordinary Least Squares)
RE	: Rassal Etkiler
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TRD	: Dışa Açıklık Oranı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNEM	: Erkek İşsizlik Oranı

GİRİŞ

Ekonomik büyüme, tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin temel hedefini oluşturmaktadır. Bu hedefin gerçekleşmesi üretim faktörlerinin verimli bir şekilde kullanılmasına bağlıdır. Üretimin en önemli faktörü işgücüdür. Dünya nüfusunun yarısını kadınların oluşturduğu düşünüldüğünde kadın işgücü, emek piyasasının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Kadınların işgücüne katılım oranının yüksek olması ekonomilerde istenilen bir durumdur. Bu durumu az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler açısından incelediğimizde kadınların işgücüne katılımları oldukça düşüktür. Fakat gelişmiş ülkelerde kadınların işgücüne katılımı oldukça yüksektir. Bir ülkenin “gelişmiş ülkeler” grubunda yer alması o ülke içerisindeki kadınların ekonomik ve sosyal hayata erkeklerle eşit derecede katılmasına bağlıdır. Bu noktada kadın istihdamının önemi öne çıkmaktadır.

Dünya ekonomisinde yaşanan yapısal değişimler ve emek piyasalarının esnekleşmesiyle kadınlar üretimde aktif bireyler hâline gelmişlerdir. Bu durum kadının toplumdaki konumunu değiştirmiştir. Çalışma hayatına katılmak kadınlara ekonomik bağımsızlıklarını kazandırmıştır. Ayrıca kadın yoksulluğunun önlenmesinde, haneye giren gelirin yükselmesinde ve kadının daha iyi yaşam standartlarına ulaşmasında istihdama katılım önemlidir. Kadınların işgücüne katılmasıyla birlikte kadının evdeki sorumlulukları eşler arasında eşit bir şekilde paylaşılmaya başlanmıştır. Kadınların kendilerine ait gelirlerinin olması ekonomik bağımlılıklarını azaltmıştır.

Kadınların istihdamını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler eğitim, medeni durum, yaş, bağımlılık oranı, ekonomik kriz, kayıt dışı istihdam, göç, yasal düzenlemelerdeki yetersizlikler, gelir dağılımında eşitsizlik ve ücret ayrımcılığıdır. Kadınların istihdam oranlarının düşük olmasında etkili olan unsurdan biri, eğitimidir. Fazla yetenek ve mesleki bilgi gerektirmeyen işlerde istihdam edilen kadınlar, eğitim düzeylerinin artmasıyla birlikte nitelikli ve daha fazla gelir getiren işlerde çalışmaya başlamaları, eğitimin kadın istihdam üzerindeki önemini vurgulamaktadır. Kadınların evli olup olmamaları istihdama katılımlarında etkilidir. Evli kadınların işgücüne katılımları oldukça düşüktür. Çünkü evlilik kadına birtakım sorumluluklar yüklemektedir. Kadının sorumlulukları arasında çocuk ve yaşlı bakımı

da vardır. Küçük yaşta çocuğu olan veya bakmakla yükümlüğü olduğu yaşlı bireylerin varlığı kadınların iş yaşamına girmesini engellemektedir. 20-26 yaş grubundaki çocuk sahibi olmayan bekar kadınların işgücüne katılımı daha yüksektir. Kadın istihdamı üzerinde etkili bir diğer faktör ekonomik krizlerdir. Ekonomik krizler kadın istihdamı hem olumlu hem de olumsuz etkilemektedir. Yaşanan kriz sonucunda evin geçimi sağlayan eşin işten çıkarılması durumunda kadınlar aile gelirlerini telafi etmek için işgücü piyasasına katılmaları krizin kadın istihdamı üzerindeki olumlu etkisini göstermektedir. Kriz anında işverenlerin işten ilk çıkardığı kişiler kadınlardır. Kadının işsiz kalması krizin olumsuz etkisidir. İşsiz kalan kadın sosyal güvencesiz ve kötü çalışma koşulları altında enformel sektörde düşük ücretle çalışmaya razı olmaktadır. İnfomal sektörde erkeklerle aynı işi yapsa bile kadınlar daha düşük ücret almaktadırlar. Çünkü bu sektörde yasal düzenlemeler yetersizdir.

Dünya üzerinde yapısal ve ekonomik dönüşümlerin yaşanması sonucunda ortaya çıkan küreselleşme birçok alanı etkisi altına almıştır. Küreselleşmeyle birlikte teknolojinin artmasıyla değişen üretim yapıları, ekonomilerde nitelikli işgücünü ön plana çıkarmıştır. Emek yoğun sektörlerde üretim yapan gelişmekte ülkelerde vasıfsız kadın emeği kullanımı artmıştır. Sermaye yoğun sektörde üretim yapan gelişmiş ülkeler fabrikalarında mesleki donanımına sahip kadınlar çalıştırmayı tercih etmişlerdir. Firmaların fordist üretimden esnek üretime geçmesi ve işyerinde esnek çalışma saatlerini uygulamaları, evli ve çocuk sahibi olan kadınları iş hayatına çekmiştir. Küreselleşme süreciyle sermaye hareketliliği artmıştır. Gelişmiş ülkeler üretim maliyetlerini düşürmek amacıyla az gelişmiş ülkelere yatırım yapmışlardır. Yabancı yatırımların bu ülkelerde artması kadınlar için yeni iş alanları ortaya çıkarmıştır. Ayrıca ülkeler arasında artan dış ticaret kadın istihdamını olumlu etkilemiştir. İhracata dayalı sanayileşme politikasının benimsenmesi imalat sektörlerinde çalışan kadın sayısını arttırmıştır.

Çalışmanın amacı, küresel entegrasyonun kadın istihdamı üzerine etkisini incelemektedir. Küreselleşme sürecinde üretimi en düşük maliyetle gerçekleştirmek için firmalar uluslararası iş bölümüne önem vermişlerdir. Üretim sürecindeki mevcut işler, farklı ülkelerdeki işgücü piyasalarına dağıtılarak emek mobilizasyonu sağlanmıştır. Böylece yüksek nitelikli işgücü gerektirmeyen üretim aşamasında işletmeler üretimi az gelişmiş ülkelere kaydırmıştır. Bu durum gelişmekte olan

ülkelerde emek yoğun ve yüksek nitelik gerektirmeyen işlerde ucuz kadın emeği kullanımını artmıştır. Ucuz kadın emeği daha fazla tekstil, hazır giyim, gıda ve tütün gibi emek yoğun sektörlerde kullanılmıştır. Bu sektörlerde çalışan kadın sayısının artması “emeğin feminizasyonu” olarak nitelendirilmiştir. Düşük ücret, güvencesiz işler ve geçici istihdam biçiminin yaygınlaşmasını işgücü piyasası koşullarının enformelleşmesine sebep olmuştur. Teknolojik gelişmelere paralel olarak, üretim süreçlerinin esnekleştirilmesi emek piyasasında kadın çalışan sayısında artırmıştır. Endüstriyel üretimin yapıldığı fabrikalarda, çalışma sürelerinin esnekleşmesi, performansa dayalı ücretlendirme, geçici süreli sözleşmelerin yapılması bu sektörlerde yoğunlaşan kadın emeğini açıklamaktadır.

Çalışmada temel olarak panel veri yöntemi kullanılmıştır. Uygulamada yer alması gereken değişkenler tespit edildikten sonra çalışmada hangi modellerin (OLS, sabit etki ve rassal etki modelleri) kullanılacağına dair analiz yapılmıştır. Çalışmada 1995-2012 yılları arasına ait veriler kullanılmıştır. Çalışma üç modelden oluşmaktadır. Bunlardan ilki, en geniş örneklem imkânı sunan ve 129 ülke grubunu kapsayan “Karma Model”dir. Karma model içerisinde gelişmekte olan ülkeler çıkarılarak 84 ülkeyi kapsayan “Gelişmekte Olan Ülke Modeli” oluşturulmuştur. Son olarak; en az örnekleme sahip olan 29 ülkeyi içerisine alan “OECD Ülkeleri Modeli” oluşturulmuştur. Kadın istihdamını etkileyen faktörler olarak doğurganlık ve bağımlılık oranı erkek işsizlik oranı, büyüme, enflasyon gibi değişkenler kullanılmıştır. Ayrıca çalışmada küreselleşme göstergesi olarak dış ticaret ve doğrudan yabancı yatırımlar olmak üzere iki değişken kullanılmıştır. Ülkelerin ekonomik, sosyal ve politik entegrasyon göstergesi olan KOF endeksi ise uygulamanın temel açıklayıcı değişkenidir. KOF endeksi belirli aralıkta değerler almaktadır. Endeksin yüksek değerleri, bir ülkede küresel entegrasyonun arttığını göstermektedir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kadın istihdamının önemine değinilmiştir. Tarım alanlarında ücretsiz aile işçisi olan çalışan kadın Sanayi Devrimiyle birlikte ilk kez ücretli olarak tekstil sektöründe ve kötü koşullar altında çalışmaya başlamıştır. İş hayatına katılımlarının artmasına rağmen kadınların ekonomik durumları düzelmemiştir ve kadın yoksulluğu iyice artmıştır. Kadın istihdamının bazı ülkelerde düşük olmasının altında birçok neden vardır. Kadın istihdamını etkileyen faktörler gelir dağılımı ve gelir, eğitim, esnek çalışma biçimi,

medeni durum, yaş faktörü, ekonomik kriz, kayıt dışı istihdam, ücret ve ücret ayrımcılığı, göç ve yasal düzenlemeler olarak belirlenmiştir.

İkinci bölümde, küreselleşme kavramı üzerinde durulmuştur. Küreselleşme göstergeleri olan ihracat, ithalat, dışa açıklık ve yabancı yatırım kavramlarının kadın istihdamı üzerine etkileri anlatılmıştır. Bu bölümde küreselleşmenin etki alanı olan ekonomik, sosyal ve siyasal küreselleşme unsurları üzerinde durulmuştur. Bu unsur ile kadın istihdamı arasında ilişkiye yer verilmiştir.

Üçüncü bölüm ise küreselleşmenin kadın istihdamı üzerine etkisini inceleyen uygulama kısmından oluşmaktadır. Uygulama için üç model oluşturulmuştur. Bunlar Karma Model, OECD Ülkeleri Modeli ve Gelişmekte Olan Ülkeler Modelidir. Modelde kullanılan değişkenler doğurganlık oranı, bağımlılık oranı, erkek işsizlik oranı, enflasyon oranı, ekonomik büyüme oranı, dış ticaret, doğrudan yabancı yatırım oranı ve ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme endeksidir. Bu bölüm literatürde küreselleşmenin kadın istihdamı üzerine etkisini inceleyen ampirik çalışmaların bulguları ile başlamakta, modeller, hipotezler ve tahmin sonuçlarıyla devam etmektedir. Son bölümde ise çalışmanın sonuçlarına yönelik genel bir değerlendirme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KADIN İSTİHDAMINI BELİRLEYEN FAKTÖRLER

1. KADIN İSTİHDAMI

İstihdam; kullanım, çalışma veya çalıştırma demektir. İstihdam kelimesi ekonomi alanında iki anlamda kullanılmaktadır. İlk anlamıyla istihdam, belli bir dönem içerisinde ekonomide tüm üretim etkenlerinin var olan teknoloji düzeyine bağlı olarak ne derece kullanıldığını ifade etmektedir. Bu doğrultuda "tam istihdam" mevcut olan bütün işgücünün üretime dâhil edilmesi anlamını taşımaktadır. Bu açıdan incelendiğimizde tam istihdam düzeyine ulaşmak ekonomide bulunan toplam işgücünün hepsine iş sağlama anlamına gelmektedir. Diğer anlamıyla istihdam ise; sermaye, doğal kaynak ve girişimciden meydana gelen üretim faktörleri içerisinde sadece emeğin kullanılmasıdır (Germir, 2013:2).

1.1. KADIN İSTİHDAMININ ÖNEMİ

Kalkınma ve ekonomik büyüme üzerinde önemli etkiye sahip iki öge vardır. Bunlardan ilki istihdam diğeri ise işsizliktir. İşgücü piyasası içerisinde yeterince istihdam olanağı bulamayan ve işsizlik sorunuyla mücadele eden kesimin çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde devam eden toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununun çözüme kavuşması, toplumsal refah düzeyinin

yükseltilmesi ve sürdürülebilir büyümenin sağlanması açısından kadın istihdam oranının artırılması gerekir.

Kadınların ekonomik faaliyetlere katılması Sanayi Devrimi ile birlikte olmuştur. Sanayileşme ilk olarak dokuma alanında başlamıştır ve bu alanda çalışan işçilerin bir kısmını da kadınlar oluşturmaktadır. Sanayi Devrimiyle birlikte ekonomik alanda kadın ilk kez ücret karşılığında emeğini satmaya başlamıştır (Kocacık ve Gökkaya, 2005:197). Özellikle tekstil fabrikalarında düşük ücret düzeyiyle ve kötü çalışma koşulları altında kadınlar günde 12 saat çalıştırılmıştır. Bu süreç içerisinde İngiltere’de imalat sanayi sektöründe istihdam edilen kadın sayısı hızla artmıştır ve 1841 yılında kadın istihdam oranı %35’tir. 1851 yılında bu oran %45’e yükselmiştir. Sanayi Devrimiyle birlikte tarım sektöründe makine kullanımının artmasıyla işsiz kalan kadın işgücü imalat sektöründe yeterli istihdam imkânının olmamasından dolayı kente göç ederek hizmet sektöründe temizlikçi olarak çalışmaya başlamıştır. İngiltere’de başlayan sanayileşme hareketiyle birlikte kadının çalışma hayatı içerisindeki konumunda ve istihdamın sektörel dağılımında değişim yaşanmıştır (Özer ve Biçerli, 2004:57).

İstihdamın sektörler arasındaki dağılımı bir ülkenin kalkınmışlık düzeyi hakkında bilgi vermektedir. Kalkınma sürecinin başlamasıyla birlikte istihdam tarım sektöründen diğer sektörler doğru kaymıştır. Bu durumu kadın istihdamı ve ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre incelediğimizde, gelişmekte olan ülkelerde kadın işgücü daha çok tarım sektöründe yoğunlaşmıştır. Gelişmiş ülkelerde ise kadın işgücü hizmet sektöründe yoğun olarak çalışmaktadır (Berber ve Eser, 2008:2).

İşbölümünün artarak uluslararası bir önem kazanması, yeni teknolojilerin yaygınlaşmasıyla hizmet sektöründeki gelişmeler kadın işgücü sayısının artmasında etkili olmuştur. Ayrıca kadının ekonomiye katılımında etkili olan faktörlerden bazıları şunlardır (Koray vd., 2000: 214-215):

- Eğitim alanında yaşanan gelişmeler
- Esnek çalışma biçiminin ortaya çıkması ve işgücü piyasalarında yaygınlık kazanması
- Evlilik oranlarının düşmesi ve boşanma oranlarında yaşanan artış
- Çalışan kadına yönelik bakış açısında meydana gelen olumlu gelişmeler

- Hükümetlerin çalışan kadına yönelik koruyucu ve destekleyici yasalar çıkartması
- Çocuk bakımında kreş ve yuvaların artması ve diğer hizmetlerdeki iyileşmeler

1.2. YOKSULLUĞUN KADINLAŞMASI

“Yoksulluğun kadınlaşması” ifadesi, 1950-1970 yılları arasında ekonomik durumu kötü olan kadınlara dikkat çekmek amacıyla 1978 yılında Diance Pearce tarafından literatüre geçirilen bir kavramdır. O dönemde kadınların iş hayatına katılımlarının artmasına rağmen Amerika’da yaşayan yoksulların 2/3’ü kadınlardan oluşmaktadır (Pearce, 1978:28-29). Pearce tarafından yapılan araştırmaların odak noktası, yoksul kesim içerisinde bulunan kadınlar ile hane reisinin kadın olduğu gruplardır. Bu iki kesimdeki yoksulluk üzerine yaptığı analizlere dayanmaktadır (Medeiros ve Costa, 2008:116).

Yoksulluğun kadınlaşması sorunu irdelenirken aile reisinin kadın olduğu hanelere ayrı bir önem verilmekte ve bu hanelerin yoksulluk istatistiklerindeki yüksek oran, yoksulluğun kadınlaşmasının önemli bir kanıtı olarak ele alınmaktadır. Bunun üzerine Fuwa (2000:1515-1542), Marcoux (1998:131-139) tarafından az gelişmiş ülkeler üzerinde yapılan çalışmalarda hane reisinin kadın olduğu Sahra-altı Afrika’da (Botsvana, Fil Dişi Sahili, Etiyopya, Gana, Madagaskar ve Rwanda) ve Asya’da (Bangladeş, Endonezya, Nepal) gibi bölgelerde kadının yoksullaşma riski daha fazladır.

Kadın yoksulluğunu belirleyen iki faktör vardır. Bunlardan birincisi, kadının iş piyasasındaki durumudur. Kadın iş piyasasında ikincil konumdadır. İşgücü piyasasına katılımın düşük olması, iş hayatına dâhil olsa bile genellikle düşük ücretli işlerde istihdam edilmesi, informal sektörde çalışması, tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olarak çalışması, elde edilen gelir üzerinde söz hakkının olmaması ve maddi açısından yoksulluk gibi göstergeler iş piyasasında kadının ikincil konumunun göstergeleridir. İkinci faktör ise kadının eğitim seviyesi ve eğitim olanaklarından yararlanma durumudur. Düşük eğitim seviyesine sahip olan kadınlar genellikle niteliksiz işlerde istihdam edilmektedirler. Bu işlerden elde edilen gelir oldukça düşüktür. Düşük gelir düzeyi yoksulluğu kalıcı hâle getirmektedir. Ayrıca yoksul aileler içerisinde eğitim

imkânlarından yararlanma önceliği erkek çocuğuna verilmektedir. Bunun nedeni ise geleneksel aile yapısının sürdürüldüğü hanelerde erkek çocuğunun yaşlılık döneminde dayanılacak bir güç, bakım sağlayacak kişi olarak görülmesidir (Şener, 2009:2-3). Topgül (2013:288) yapmış olduğu çalışmada yoksulluk ve eğitim arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonucuna göre eğitim durumunun yükselmesi yoksullaşma riskini azaltmaktadır. Eğitim ve yoksulluk arasındaki ilişkiyi yıllar itibariyle incelendiğinde; 2009 yılında okuma-yazma bilmeyenlerde yoksulluk oranı %29,84; ilkokul mezunu olanlarda bu oran %15,34; lise ve dengi okullarının herhangi birinden mezun olanlarda %5,34; fakülte ve üstü mezuniyete sahip bireylerde ise bu oran %0,71 olarak tespit edilmiştir. Yoksulluğa cinsiyet açısından incelediğimiz zaman; Türkiye’de okur-yazar olmayan kadınlarda yoksulluk oranı % 29,52’dir. İlkokul mezunu kadınlarda oran %18,39; lise ve lise dengi okullardan mezun olan kadınlarda yoksulluk oranı %4,76’dır. Yoksulluk oranının en düşük ve eğitim seviyesinin en yüksek olduğu üniversite mezunu kadınlarda bu oran ise %0,40’tır (TÜİK, 2009).

1970’lerin sonlarına doğru egemen olan düşünce anlayışı olan neo-liberalizme göre ekonomik kalkınmanın gerçekleşebilmesinde temel varsayımlar şunlardır: dışa açıklık, mal ve hizmet hareketlerinde serbestleştirilmesi, ihracata yönelik sanayileşme politikası, üretim süreçlerinde esnekleşme ve sosyal devlet harcamalarında kısıtlamadır. İhracata dayalı sanayileşme, geç kapitalistleşen ülkelerin krizden çıkmak için uyguladıkları ekonomi politikası olmuştur. Uygulanan bu politikayla birlikte emek yoğun sektörlerde düşük ücretle çalışan kadın sayısı artmıştır ve ihracat bölgelerinde çalışan işçilerin 3/4’ü kadındır. Yarı nitelikli, düşük ücretli montaj hattı işlerinde kadınlar istihdam edilmektedir (Ulutaş, 2009:29-30). Özellikle Güney Asya ülkelerinde ihracata yönelik üretimde bulunan fabrikalarda tekstil, giysi ve elektronik eşya üretiminde kadınlar yoğun olarak çalışmıştır. İhracatta en yüksek artışın görüldüğü Bangladeş, Hindistan, Nepal, Sri Lanka gibi Asya ülkelerinde kadınların toplam işgücü içindeki payı %25’ten %44’e çıkmıştır (Wichterich, 2004:24).

İhracata yönelik üretimle birlikte işgücü piyasasına katılan kadınlar, enformel sektörde düşük ücretli, kötü çalışma ortamlarında geçici ve kısmi süreli olarak çalışmışlardır. Ayrıca kadının çocuk ve yaşlı bakım hizmet gibi sorumluluklara sahip olması, çalışma hayatında karşılaştıkları cinsiyet ayrımcılığı, düşük eğitim düzeyine

sahip olma gibi sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı kadınlar yoksulluğu diğer kesimlere göre daha yoğun yaşamışlardır (Şengül ve Fisunoğlu, 2014:4).

Ülke ekonomilerinde yaşanan krizler sonucunda kadınların işgücüne katılımını artırmıştır ve “işgücünün kadınlaşması” kavramı bu dönem içerisinde ortaya çıkmıştır. Kadınların işgücüne artan oranda katılımın temel nedeni sermayenin ucuz kadın emeğine olan ihtiyacı, hane içerisinde azalan gelir kaybını karşılamak ve yoksulluklarını en aza indirme isteğidir (Gerşil, 2015:162-163).

Küresel ekonominin esnek yapısı ve teknolojik gelişmelerin işgücü üzerindeki olumsuz etkileri, emek yoğun işlerde bir düşüşe neden olmaktadır. Bunun sonucu emek yoğun sektörde çalışan kadınlar, işsiz kalmaktadır. Kadın yoksulluğunu yok edecek en önemli unsur kadının istihdam edilmesidir. Farklı ülkelerde yoksulluğun kadınlaşmasında etkili olan ortak faktörler vardır. Bu faktörler şöyle sıralanmaktadır: (1) Kadınların işgücüne katılım oranının düşüklüğü. (2) Kadınlar eğitim, sağlık gibi alanlardan yeterince yararlanamaması. (3) Aile içerisindeki rollerinin yanı sıra çalışan kadın rolünü de üstlenmesi. (4) İş hayatında kadınlar düşük ücretle yer alması, cinsiyete dayalı ücret ayrımı. (5) Eşitliği sağlamaya yönelik politikaların yetersizliğidir (Duyan, 2010:22).

Tablo 1: Kadınlarda Yoksulluk Oranı (%)

Ülkeler	2013	2014
Avusturya	15,2	14,9
Almanya	17,2	17,4
Hollanda	10,6	11,9
Romanya	22,5	25,2
Finlandiya	12,3	13,3
Malta	16,1	16,0
Belçika	15,5	15,9
Danimarka	12,1	11,8
Fransa	14,3	14,1
Macaristan	14,0	14,5
Bulgaristan	22,2	22,6
Çek Cumhuriyeti	9,4	10,5

Kaynak: Eurostat, 2015

Tablo 1’de 2013-2014 yılları için bazı ülkelerdeki kadın yoksulluk oranı verilmiştir. Avusturya’da 2014 yılında kadın yoksulluk oranı % 14,9’dur. Bu oranı 2013 yıllıyla karşılaştırdığımızda % 0,1 azalma olmuştur. Yoksulluk oranının azaldığı

diğer ülkeler ise Malta, Danimarka ve Fransa'dır. 2013-2014 yılları arasında yoksulluk riskinin arttığı ülkeler Almanya, Hollanda, Romanya ve Belçika'dır. Bu ülkelerde 2014 yılı için kadın yoksulluk oranı sırayla %17,4; %11,9; %25,2 ve %15,9'dur.

Yoksulluğun kadınlaşması konusunda dört önemli unsur iyi analiz edilmelidir (Golberg ve Fremmen, 1990:6):

- Kadınların işgücü piyasasına katılımı, yarı zamanlı işlerde istihdam edilmesi, erkeğin ücretine karşın kadının ücreti, işgücü piyasasında kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı gibi işgücü piyasasındaki faktörler detaylı incelenmelidir.
- İşgücü piyasasında kadınlara eşit olanaklar sağlayacak politikalar geliştirmelidir. Bu politikalar kadınların ekonomik faaliyetleri üzerinde ne kadar etkilidir?
- Sosyal refah yardımları veya hükümetin gelir transferleri genel nüfusa oranla özellikle kadın ve ailesine ne kadar yarar sağlayacaktır? Ne tür sosyal yardımlar kadın ve ailesi üzerinde faydalı olacaktır?
- Boşanma oranları, yeniden evlenme gibi demografik etmenlerin yoksulluğun kadınlaşmasında ne kadar önemli olduğu belirlenmelidir.

1.3. KAPSAYICI BÜYÜME

Kapsayıcı büyüme, milli gelir artışı sonucunda ortaya çıkan fırsatlardan toplumu oluşturan bütün fertlerin dengeli bir şekilde yararlanmasını ifade eden bir kavramdır. Kapsayıcı büyümenin iki farklı yönü bulunmaktadır: birincisi milli gelir artışıdır; ikincisi de bu artışın toplumun geniş kesimlerine nasıl yansıdığıdır (Taşkın, 2014:2).

Her ekonomik kalkınma, kadınlarında içerisinde bulunduğu dezavantajlı gruplara yönelik ayrımcı tutumları önleyememektedir. Bunun için kapsayıcı büyüme stratejilerinin oluşturulması ve büyümenin tüm avantajlarından kadınlarında eşit bir şekilde yararlanabilmesi gerekmektedir. Kapsayıcı büyümenin amacı, toplum içerisinde yüksek düzeyli istihdam sağlamak, yoksulluğu önleyen politikalar geliştirmek, kamu ve sağlık alanında yatırımlar yapmak, nitelikli eğitim sistemlerini yaygınlaştırmak ve mesleki eğitim veren okulların sayısını artırmaktır. Ekonomik

büyümenin getirilerinden toplumun bütün kesimlerinin eşit olarak faydalandırılması bu hedeflere ulaşmanın ilk şartı olarak kabul edilmelidir (Akbaş ve Apar, 2010:5).

Kapsayıcı büyüme şu unsurları içermektedir (Alp, 2014:22):

- Özellikle kadınlar, gençler ve ileri yaştaki insanlar arasında istihdam oranlarını artırmak
- Mesleki eğitim aracılığıyla her yaştaki insanın değişime uyum sağlamasına yardımcı olmak
- İşgücü piyasalarını teknolojiye uyumlu hale getirmek
- Büyümenin getireceği yararların Avrupa Birliği'nde ekonomik ve sosyal alanlara yayılmasını sağlamak

Avrupa 2020 Stratejisinin üç temel hedefi vardır. Bunlar akılcı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyümedir. Avrupa Komisyonu, akılcı büyüme çerçevesinde Avrupa Birliği'ni yaratıcılığı ve yeniliği destekleyen bir ekonomiye dönüştürmeyi; sürdürülebilir büyüme çerçevesinde enerji kaynaklarını verimli kullanan, çevreyi koruyan teknolojilerin kullanıldığı ve rekabet edebilir bir ekonomik yapı oluşturmayı; kapsayıcı büyüme kapsamında ise, Avrupa Birliği'ni ekonomik, sosyal ve bölgesel uyuma ulaşmış yüksek istihdamlı bir ekonomiyi hedeflemektedir. Avrupa Komisyonu'nu tarafından Avrupa 2020 Stratejisi'nin başarıyla sonuçlanması için 2020 yılına kadar ulaşılması gereken hedefler belirlenmiştir. Bunlar sırasıyla aşağıdaki maddelerden oluşmaktadır (Özen, 2015:86):

i. İşgücü piyasalarına katılımın artırılması

İşgücü piyasası içerisinde bulunan 20-64 yaş aralığındaki nüfusun istihdam oranının %75'e çıkarılması hedeflenmektedir. Bu hedef doğrultusunda Avrupa Birliğine üye ülkeler genç, kadın, yaşlı ve göçmen işçilerin işgücüne katılmasına destek olmalıdır. Bunun yanında üye ülke politikaları iş güvenliğini, işçi hareketliliğini, ev-iş hayatı arasındaki dengeyi destekleyen ilkeler benimsemelidir. Ayrıca üye devletler kendi hesabına çalışan işçiyi korumak ve girişimcilik faaliyetlerini desteklemek zorundadır.

Tablo 2: Kadın ve Yaşlı İstihdam Oranı, 2015 (%)

Ülkeler	Kadın	Yaşlı
AB-27	64,4	53,4
Almanya	73,6	66,2
İsveç	78,3	74,5
Danimarka	72,7	64,7
Romanya	57,2	41,1
Malta	53,6	40,3
İtalya	50,6	48,2
Bulgaristan	63,8	53,0
Macaristan	62,2	45,3
Polonya	60,9	44,3

Kaynak: Eurostat, 2016

Yukarıdaki tablodan elde edilen sonuçlara göre, kadın istihdam oranı %64,4'tür. Bu oran yaşlılar da ise; %53,4'tür. Kadın ve yaşlı istihdam oranının en yüksek olduğu ülke İsveç'tir. Bu ülkede kadın istihdam oranı %78,3 ve yaşlı istihdam oranı %74,5'tir. Kadın istihdam hedefinin ortaya konulmasıyla amaçlanan kadınların emek piyasası içerisindeki etkinliklerini artırmak amaçlanmıştır. Ayrıca genel istihdam oranının artması kadın ve yaşlı istihdamının da artmasına bağlıdır. Yüksek yaşlı nüfus oranına sahip olan Avrupa Birliği, yaşlı işgücünün istihdamını artırmak konusunda ciddi adımlar atmıştır. Böylece Avrupa Birliği, yaşlı bireyleri daha fazla aktif yaşam içinde tutarak bu kesimin sosyal güvenlik sistemi içinde tüketici konumdan üretici konuma geçmelerine olanak tanıyarak sosyal güvenlik sistemine katkısı sağlamları hedeflemektedir. Bu da sosyal güvenlik sisteminin içinde bulunduğu gelir-gider dengesizliğini düzeltmesi bakımından Avrupa Birliği'nin uyguladığı doğru politikalardan biridir (Kesici ve Selamoğlu, 2005:36-37).

ii. Nitelikli işgücünün geliştirilmesi:

1980'li yıllardaki ekonomiler, sanayi üretim alanlarının (çelik, imalat, gemi yapımı) daraldığı ve hizmet sektörü faaliyet alanlarının genişlediği bir dönem olmuştur. Bu süreçte nitelikli işgücüne olan talep artmıştır. Bundan dolayı işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılayacak bireylere mesleki eğitimler vermeye başlanmıştır. Bu kapsamda ise mesleki eğitim yetersizliği bulunan genç işsizler ve kadınlar hedef grup olarak tespit edilmiştir.

iii. Eğitim ve öğretimin geliştirilmesi:

Okuldan ayrılanların oranının %10'a indirilmesi, 30-34 yaş arasındaki bireylerin en az %40'ının lise ve dengi okullardan mezun olmasının sağlanması öngörülmüştür. Beşeri sermayenin öğelerinden biri olan eğitime erişimde bir cinsiyet eşitsizliği sorunu yaşanmaktadır. Özellikle kadınların işgücü verimliliklerinin düşük olmasının altındaki temel neden yetersiz eğitim düzeyidir. Kadınlara yönelik mesleki eğitim veren okulların açılması işgücü piyasasına kazanç sağlamaktadır (Günsoy ve Özsoy, 2012:37).

Kapsayıcı büyümenin diğer temel hedef noktası yoksullukla mücadeledir. Yoksullukla mücadeleye öncelik veren Dünya Bankası, kadın yoksulluğuna ayrı bir önem göstermektedir. Kadınların yoksullaşmasında eğitim ve istihdam olanaklarına sınırlı bir şekilde ulaşmasının etkisi büyüktür. Bu kapsamda Dünya Bankası "Cinsiyet Faaliyet Plânını" uygulamaya koymuştur. Bu plânla tarım, finans ve altyapı sektörlerinde çalışan kişiler hedef kitle seçilmiştir. Plânın ana düşüncesi kadınların emek piyasasında güçlenmesinin ekonomik istikrar üzerinde katkı sağlayacağı beklentisidir. Bu çerçevede kamu hizmetlerinde, tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde kadınlara yönelik iş imkânlarının oluşturulması kadın yoksulluğunu önleyecektir. Bu durum da ekonomik kalkınmaya olumlu bir şekilde yansımaktadır (Güzel, 2011:81-83).

4. Dünya Kadın Konferansı'nda kabul edilen Pekin Eylem Platformunda da yoksulluğun kadınlaşması ve yoksullukla mücadele politikalarına yer verilmiştir. Bu konferansa katılan ve büyümeyi hedefleyen 180 ülke, yoksulluğu erkeklere göre daha yoğun yaşayan kadın sayısının arttığını kabul ederek kadın yoksulluğunu önlemek için dört temel strateji belirlemişlerdir (Ecevit, 2003:85):

- Yoksul kadınların ihtiyaçlarını karşılayacak ekonomi politikaları geliştirmek
- Kadınların ekonomik kaynaklara erişimde erkeklerle eşit haklar sağlayan yasaları tekrar gözden geçirmek
- Kadınlara kredi imkânı sağlamak
- Yoksulluğun kadınlaşmasını üzerine toplumsal cinsiyet analizi yapmak

1995’li yıllardan itibaren kadınların işgücü piyasasına dâhil edilmesini sağlayan ve kadın yoksulluğunu önlemek için uygulanan istihdam politikaları beklenen sonuçları vermemiştir. Kadınların yoksulluğunu azaltmak için mikro kredi yöntemine başvurulmuştur. Mikro kredi belirli gelir düzeyinin altında bulunan kadınlara finans desteği sağlayarak üretime katılmasına teşvik eden bir ekonomik sistem olmasının yanında istihdam artırıcı bir yöntem olarak da değerlendirilmelidir. Mikro kredi desteğiyle kadınların temel gereksinimlerini karşılamak için bir iş kolunda istihdama katılımı sağlanarak ulusal gelirin artması amaçlanmaktadır. Mikro kredi sisteminin uygulamaya konulması kadınların ekonomik, sosyal ve psikolojik olarak güçlenmesine katkı da sağlamıştır. Mikro krediden faydalanan kadınlar, hane içerisinde alınan kararlarda daha aktif hâle gelmekte ve ekonomik kaynaklara erişimleri kolaylaşmaktadır (Özmen, 2012:110-115).

2. KADIN İSTİHDAMININ BELİRLEYİCİLERİ

Gelişmiş ülkelerde yüksek olan kadın istihdamı, gelişmekte olan ülkelerde ve az gelişmiş ülkelerde nispeten daha düşüktür. Bunun nedeni ise kadının, işgücü piyasası içerisinde olması gereken yere ulaşamamasıdır. Kadınların işgücü piyasasına girmesini doğrudan ve dolaylı biçimde etkileyen birçok faktör vardır. Bu faktörlerin başlıcaları eğitim, medeni durum, yaş, gelir, ücret düzeyi, göç, çocukların varlığı ve sayısı, kayıt dışı istihdam, eşin eğitim durumu, hanede bulunan yaşlı veya engelli bireyler, ekonomik kriz, kadınların istihdamına yönelik yasal düzenlemelerin yetersiz oluşudur. İktisat literatüründe yer alan makro ve mikro düzeyde yapılan araştırmalardan esinlenerek, kadın istihdamını etkileyen bazı faktörler aşağıda verilmiştir.

2.1. GELİR DAĞILIMI ve GELİR

Ülkelerin gelişmişlik düzeyini gösteren değişkenlerin en önemlilerinden birisi gelir dağılımıdır. Rekabet ortamının artmasıyla birlikte tüm gelişmiş ülkelerin temel hedefi, ekonomik ve sosyal gelişimlerini hızlandırarak refah düzeylerini arttırmaktır. Bunu gerçekleştirmenin ön koşulu ise insanların istek ve gereksinimlerini karşılayan mal ve hizmet üretiminin plânlı ve sistemli şekilde yapılmasıyla mümkündür.

Gelişmekte olan ülkelerin kalkınma aşamalarını hızlandırmaları için gelir dağılımındaki dengesizlikleri en aza indirmeleri gerekir. Çünkü gelir dağılımı

ülkelerin sosyoekonomik ve gelişmişlik düzeyleri hakkında bilgi vermektedir. Ülke geliri toplumun farklı kesimleri arasında adaletli bir şekilde paylaşılmış ise o ülkenin gelişmişlik düzeyi yüksektir.

Toplumdaki gelir dengesinin sağlanmasında nitelikli işgücünün katkısı büyüktür. Nitelikli işgücünün artması eğitim, sağlık ve beslenme gibi faktörlere bağlıdır. Eğitim ve gelir dağılımı arasındaki ilişki, 1960 yılında araştırılmaya başlanmıştır. Bu konuyla ilgili çalışmalarda kadın eğitiminin gelir üzerindeki etkisine de değinilmiştir. Bu çalışmalardan elde edilen bulgularına göre kadınların eğitim seviyelerinin artmasıyla işgücüne katılımlarının arttığı; buna paralel olarak gelirden cinsiyet eşitsizliğinin azaldığı görülmüştür. Kısa dönemde, kadınların eğitim seviyelerinin artması kadın ve erkekler arasındaki gelir farklılığının artmasına neden olurken, uzun dönemde cinsiyete göre gelir farklılığının azalmasını sağlamaktadır (Tunç, 1997:28).

Kadınların emek piyasasına katılma kararlarını etkileyen temel faktörler, gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde benzerdir. Fakat aile yapısı ve kadınların ekonomik durumu, iki ülke grubu için tamamen farklıdır. Gelişmekte olan ülkelerde, aile içinde alınan kararlarda ve özellikle kadının durumunu ilgilendiren konuların birçoğuna aile reisi karar verir. Eğer aile içinde gelir elde edebilecek yeterli sayıda yetişkin var ise kadınlar genellikle işgücü katılmamaktadır. Bundan dolayı gelişmekte olan ülkelerde, gelir elde eden aile bireylerinin sayısı ve diğer aile bireylerinin gelir seviyesi arttıkça kadının işgücüne katılım oranının azaldığı gözlenmektedir. Az gelişmiş ve gelişmiş ülkelerdeki kadın işgücüne katılımı karşılaştıran çeşitli çalışmalar, özellikle düşük gelirli ailelerde kadınların erkeklerden daha fazla saat çalıştığı sonucunu ortaya koymaktadır (Dunn vd. akt. İnce, 2010: 47).

İşgücüne katılım ile ilgili yapılan çalışmalar, evli kadınların işgücü arzının erkek işgücü arzına göre ücrete ve gelire bağlı olduğunu ortaya koymuştur. Aile içinde kadına atfedilen geleneksel roller, ücret ve gelire olan duyarlılıkta gözlenen cinsiyet farklılığının nedenlerinden biri olarak kabul edilebilir. Geleneklere göre kadınlar, ücretsiz aile işçisi olarak ev işlerinde çalışırlar ve boş zamanlarını ev işleri için harcarlar. Erkekler için durum daha farklıdır. Genellikle erkekler, aile gelirini sağlamak ve işgücü piyasasındaki aktiviteleri yerine getirmekle sorumludur ve tam

gün çalışan işçilerdir. Kadınların piyasa dışı zamanlarını ev işi ile ikame ettikleri düşünülürse, kadınlar için ikame etkisi erkeklerle kıyaslandığında gelir etkisinden daha baskındır (Blau ve Winkler, akt. Yıldırım, 2008: 241).

Kentsel ve kırsal kesimde çalışan kadınların işgücüne katılımlarında gelir faktörü etkilidir. Kentsel kesimde gerekli nitelikleri taşımayan kadınların çalışabileceği işlerin gelir getirme potansiyeli düşük olduğundan dolayı kadınlar çalışmayı tercih etmemektedir. Kırsal kesimde ise çalışan kadınların çoğunun ücretsiz aile işçisi olduğu göz önünde bulundurulduğunda gelirle ilgili koşullar, kadınların işgücü piyasasına katılma kararlarını daha az etkilemektedir. Ayrıca kentsel bölgelerde kadınların işgücüne katılımlarında fırsat maliyeti de etkilidir. Kadının ev içerisinde yaptığı üretimin fırsat maliyeti yüksekse (çocuklar için gündüz bakım seçeneklerinin pek erişilebilir olmaması) kadın düşük ücretli işlerde çalışmak yerine evde kalmayı seçmesi muhtemeldir (Uraz vd., 2010:14).

2.2. EĞİTİM

Eğitim, ülkelerin ekonomik, sosyal, kültürel ve politik alanda gelişmelerini hızlandıran en önemli etmenlerden biridir. Küreselleşme süreciyle birlikte artan bilgi ve teknoloji, istihdam alanında da yapısal dönüşümlere neden olmuştur. Gelişmiş ülkelerde hizmet ve bilgi sektörünün alanı genişlemiştir. İşgücü piyasalarına bilgi ve beceri kazandırılmasında eğitimin katkısı büyüktür. Gelişmekte olan ülkelerin teknolojik gelişmelerde yaşanan değişime uyum sağlaması gelişmiş ülkelere göre daha zordur. Bu ülkelerde ucuz işgücünün yoğun kullanılmasının nedeni yeterli altyapıya sahip nitelikli işgücünün yetersiz olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan işgücü piyasasında teknoloji sektöründeki değişime uyum sağlayacak becerikli işgücüne duyulan talep artmıştır. İşgücünün yeni teknolojiler karşısındaki uyumunu geliştirecek politikaların eğitim politikalarıyla birlikte incelenmesi gerekmektedir (İçli, 2001:66). Az gelişmiş ülkelerde kalkınmanın gerçekleşmesinde kadın işgücünün eğitimi ve istihdamı önem arz etmektedir.

Az gelişmiş toplumlarda geleneksel yapı ön plandadır ve toplumda kadınlar arka planda kalmaktadır. Kadınların işgücü piyasaları içinde istihdam edilmeleri ve eğitim hizmetlerinden yararlanmaları, toplumun geleneksel rolleri içinde onlara tanınan sınırlılıklar içinde gerçekleşmektedir (Kapucu, 2008:54). Bu ülkelerde

kadınların istihdam olanaklarından faydalanabilmesi, istihdam içindeki konumlarını yükseltebilmeleri ve gelirlerini artırabilmeleri açısından eğitimin rolü büyüktür. Eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte kadınların işgücüne katılımı artmıştır. Eğitim ve kadın istihdamı arasındaki ilişkiyi analiz etmek için çok sayıda bilimsel çalışma mevcuttur. Sackey (2005:10) çalışmasında, Gana’da kadınların işgücüne katılımında eğitimin etkisini analiz etmiştir. Elde edilen bulgulara göre hem kentsel hem de kırsal alanda kadınların okullaşma oranlarındaki artış, kadının işgücü piyasasına katılımında olumlu etki yaratmıştır. Eğitim artışıyla birlikte, kadınların doğurganlık oranlarında bir azalma gözlenmiştir.

Bbaale ve Mpuga (2011:37) Uganda üzerinde 2006 yılına ait verileri kullanarak eğitim, doğurganlık ve işgücüne katılım ilişkisini ekonometrik analiz yardımıyla açıklamıştır. Kadının eğitim düzeyindeki artış, evlilik ve doğum kararlarını etkilemektedir. Düşük eğitim seviyesine sahip olan kadınların yarısından fazlası 15-16 yaşlarında anne olmaktadır; eğitim seviyesinin artmasıyla özellikle üniversite eğitimine sahip olanlarda anne olma yaşı 25-26’a yükselmiştir. Ayrıca eğitimle birlikte ücretli olarak işgücüne katılan kadın, hane içindeki yoksulluğun azaltılmasına katkı sağlamıştır.

Verick (2014:1-10) çalışmasında gelişmekte olan ülkelerde kadınların işgücüne katılımı ile eğitim arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Çalışmanın sonucuna göre eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte kadınların işgücüne katılımı artmıştır. Lise ve daha üstü eğitime sahip olan kadınlar, kamu sektöründe istihdam edilirken eğitim seviyesi düşük kadınların daha çok kayıt dışı sektörlerde istihdam edildiği tespit edilmiştir.

Testa (2014:40) tarafından yapılan çalışmada kadın eğitimin, doğurganlık üzerindeki etkisini araştırmaktadır. 27 gelişmiş ülke üzerinde yapılan çalışmada 2006-2011 yılları arasındaki veriler kullanılmıştır. Çalışmanın ampirik bulgularına göre kadın eğitimiyle birlikte doğurganlık oranlarının ve çocuk ölümlerinin azaldığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca sağlıklı, iyi beslenmiş ve eğitilmiş nesillerin yetişme olasılığı artmıştır. Cygan-Rehm ve Maeder (2013:47) tarafından Almanya üzerine yapılan benzer bir çalışmada ise kadın eğitimin doğurganlık üzerine etkisini veriler yardımıyla açıklamıştır. Çalışmadan elde edilen sonuca göre eğitimle birlikte doğurganlık

oranlarında düşüş yaşanmaktadır. Ayrıca çocukların eğitiminde, sağlığında ve beslenmesinde kadınların almış olduğu eğitimin önemli olduğu ortaya çıkmıştır.

Özar vd. (2000:165) ülkelerarası yapmış olduğu araştırmaya göre, eğitim düzeyindeki bir yıllık artışın kadınların istihdama katılımını önemli ölçüde artırdığını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca Afrika, Latin Amerika ve Asya ülkelerinde eğitim, kadınların işgücüne katılımını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Tansel (2002:15) kadınların işgücüne katılımı üzerine yapmış olduğu çalışmada eğitim faktörüne yer vermiştir. Çalışmada kadınların eğitim düzeyini ölçmek için liseyi bitirmiş kadınların oranı, lise düzeyinde okullaşma oranı, kadınların eğitim süreleri ve okuma-yazma bilmeyen kadınların oranı olmak üzere 4 farklı eğitim değişkeni kullanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre eğitim kadınların işgücüne katılımını arttırmaktadır. Kadınların eğitim sürelerinin katsayısı istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır.

Özpolat ve Yıldırım (2008:17-19) çalışmada, kadın eğitiminin ekonomik büyümeye üzerindeki etkisini geliştirmekte olan ülkeler açısından ekonometrik bir analizle incelemiştir. Çalışmanın sonucunda kadın eğitiminin gelir üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca eğitimle birlikte üretimde daha aktif hale gelen kadın, istihdam alanında eşitsizliklerin azaltılmasında etkili olmuştur. Lechman ve Kaur (2015:1-13) tarafından yapılan çalışmada 162 ülkeye ait 1990-2012 yılları arasındaki veriler kullanılmıştır. Ekonomik büyüme ve kadının işgücüne katılımı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmanın sonucuna göre eğitim kadınların işgücü verimliliklerini artırmıştır ve bu artış ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki yaratmıştır.

Tablo 3'te ülkelerin gelişmişlik düzeyine ve cinsiyete göre eğitim durumu, 10'ar yıllık verilere göre iki ayrı yaş gruba ayrılmıştır. Cinsiyet oranı ise kadının ortalama eğitim yılının/erkeğin ortalama eğitim yılına bölünerek elde edilmiştir. Gelişmekte olan ülkelere 25 yaş üstünde bu oran 1970 yılında %63, 1995 yılında %67, 2000 yılında ise, %70'dir. 15 yaş ve üzerinde cinsiyet oranı artmıştır. 1990 yılında %69 iken 2000 yılında bu oran %74'e yükselmiştir (Barro ve Lee, 2001:12).

Tablo 3: Ülkelerin Gelişmişlik Düzeyi ve Cinsiyete Göre Eğitim Düzeyi

Ülkeler Grupları	Yıl	25 Yaş ve Üstü			15 Yaş ve Üstü		
		Eğitim Yılı (Ortalama)		Cinsiyet Oranı	Eğitim Yılı (Ortalama)		Cinsiyet Oranı
		Kadın (x)	Erkek (y)	(x/y, %)	Kadın (x)	Erkek (y)	(x/y,%)
Gelişmekte olan Ülkeler (73 ülke)	1960	1,15	2,40	48,1	1,47	2,64	55,8
	1970	1,52	3,07	49,7	1,94	3,38	57,2
	1980	2,20	3,94	55,9	2,74	4,37	62,5
	1990	3,07	4,86	63,1	3,61	5,21	69,5
	1995	3,60	5,34	67,4	3,99	5,56	71,8
	2000	4,03	5,74	70,2	4,33	5,92	73,2
Orta Doğu ve Kuzey Afrika (11 ülke)	1960	0,77	1,51	51,3	0,83	1,63	51,0
	1970	0,93	2,11	43,9	1,39	2,75	50,5
	1980	1,64	3,31	49,7	2,41	4,15	58,0
	1990	2,73	4,80	56,9	3,57	5,17	69,1
	1995	3,45	5,47	63,1	4,21	5,74	73,3
	2000	4,09	6,06	67,5	4,69	6,17	76,0
Sahra-altı Afrika (22 ülke)	1960	1,04	1,76	59,3	1,34	2,17	61,8
	1970	1,17	2,12	55,4	1,56	2,60	60,1
	1980	1,52	2,81	54,0	1,91	2,89	66,0
	1990	2,16	3,45	62,6	2,49	3,83	65,0
	1995	2,92	4,36	66,9	2,82	3,98	70,8
	2000	3,14	4,45	70,5	3,01	4,04	74,4
Latin Amerika (23 ülke)	1960	2,84	3,43	82,9	3,24	3,36	96,3
	1970	3,08	3,90	78,9	3,52	4,14	85,0
	1980	3,84	4,30	89,5	4,29	4,57	93,7
	1990	4,81	5,13	93,6	5,24	5,41	96,8
	1995	5,25	5,52	95,1	5,58	5,91	94,4
	2000	5,61	5,86	95,7	5,81	6,31	92,2
Doğu Asya ve Pasifik (10 ülke)	1960	1,49	3,04	49,0	2,10	3,58	58,8
	1970	2,40	4,19	57,2	3,06	4,54	67,5
	1980	3,55	5,23	67,9	4,41	5,80	76,1
	1990	4,63	6,09	76,1	5,33	6,36	83,7
	1995	5,38	6,70	80,3	5,85	6,84	85,6
	2000	5,92	7,09	83,5	6,20	7,23	85,8
Gelişmiş Ülkeler (23 ülke)	1960	6,74	7,23	93,3	6,87	7,26	94,7
	1970	7,22	7,82	92,3	7,33	7,81	93,9
	1980	8,39	8,98	93,5	8,65	9,09	95,2
	1990	8,85	9,69	91,3	9,01	9,38	96,1
	1995	9,28	9,90	93,7	9,29	9,77	95,0
	2000	9,55	10,06	94,9	9,53	10,01	95,3

Kaynak: Barro ve Lee, 2001:31

Ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre ortalama eğitim yılı göstergeleri incelendiğinde en düşük ortalamaya gelişmekte olan ülkeler sahiptir. 1960 yılında gelişmekte olan ülkelerde kadınların ortalama eğitim sürelerini 1,15'tir. Bu oran, 1970 yılında 2,40; 1980 yılında 2,20; 2000 yılında ise 4,03 olmuştur. Gelişmiş ülkelerde ise

kadın ortalama eğitim süreleri 1960 yılında yaklaşık 6 yıl iken 1980 yılında yaklaşık olarak 8 yıla ve 2000 yılında yaklaşık 10 yıla çıkartılmıştır. Bu göstergeler dünyada eğitime verilen önemin arttığının kanıtıdır. Gelişmekte olan ülkelerin eğitim süreleri diğer ülkelerle karşılaştırıldığında daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Eğitim alanında olumlu gelişmeler yaşanmasına rağmen gelişmekte olan ülkelerde 2000 yılındaki eğitim düzeyi, gelişmiş ülkelerin 1960 yılındaki eğitim düzeyin altında kalmaktadır. 15 yaş ve üstünde bulunan nüfusun eğitim dağılımını gösteren cinsiyet oranı gelişmekte olan ülkelerde 2000 yılı için %73,2; Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da %76; Latin Amerika’da %92,2; Doğu Asya’da %85,8’dir. En yüksek oran gelişmiş ülkelere aittir ve %95,3’dür. Buna göre kadınlar ve erkekler arasındaki ortalama eğitim süreleri yıllar itibariyle artmaktadır. Fakat aradaki fark kapanmamıştır. Bunun nedeni ise eğitim açığının en yüksek olduğu ülkelerde eğitim önceliğinin erkeğe tanınmasıdır (Özpolat ve Yıldırım, 2008:12).

Sosyoekonomik faktörlerde ve bu faktörlerden biri olan eğitimde meydana gelen değişim ekonomik faaliyet alanlarını ve üretimin niteliğini etkilemektedir. Ayrıca işgücüne katılım oranları da eğitimle birlikte değişmektedir. Eğitim düzeyi arttıkça işgücüne katılan kişi sayısında artış gözlenmektedir. Eğitim düzeylerine göre işgücüne katılım cinsiyete göre incelendiğinde kadınların oranı, erkeklerin oranına göre daha azdır.

Tablo 4: 2015 yılında OECD Ülkelerinde Kadın ve Erkeklerin Eğitim Durumlarına Göre İstihdam Oranları

Eğitim Seviyesi	Ülke Sayısı	Erkek (%)	Kadın (%)
İlkokul ve Ortaokul	15	53,4	38,0
Lise ve Dengi Okullar	28	74,5	63,2
Üniversite	27	86,4	79,4

Kaynak: Eurostat, 2015

Tablo 4’teki veriler incelendiği zaman, eğitimin tüm aşamalarında erkeklerin istihdam oranları kadınlarınkinden daha yüksek olduğu görülür. Cinsiyetler arasındaki fark, ilkokul ve ortaokul düzeyinde %15,4’tür. Üniversite düzeyinde cinsiyetler arasındaki fark azalarak %7’e düşmektedir. Cinsiyetler arasındaki farkın daralması eğitimin, kadınların toplumsal hayattaki konumlarını iyileştirmede ve kadınların

işgücü piyasasında aktif hale gelmesinde önemli bir faktör olduğunu belirten görüşlerinin hepsini desteklemektedir (Kavak, 1997:23).

Türkiye’de işgücü arzının belirgin bir özelliği eğitim ve vasıf düzeyinin düşüklüğüdür. TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi verilerine göre 1989-2015 yılları arasında Türkiye genelinde gerek kadınlarda gerekse erkeklerde istihdam edilenlerin büyük bir kısmı lise altı eğitim düzeyindedir. 1989 yılında istihdam edilen kadınların %33’ü okuryazar olmayan, %57’si lise altı eğitim düzeyinde, %6’sı lise mezunudur. Kadınların sadece %4’ü üniversite mezunudur. 2015 yılında ise istihdam edilen kadınların %13,4’ü okuryazar olmayan, %22,9’u ilkokul ve ortaokul mezunu, %26,3’ü lise ve dengi meslek okulu mezunu ve yaklaşık %61’i yükseköğretim mezunu kadınlardır (TÜİK, 2016). Olumlu yönde bir değişim olduğu açıktır.

Öğrenim düzeyi, erkeklerin işgücüne katılım düzeyinden çok kadınların işgücüne katılım düzeyini etkilemektedir. Ülke genelinde erkekler eğitim düzeylerinden bağımsız olarak işgücüne katılırken kadınlar, düşük eğitim düzeylerinde işgücüne çok sınırlı katılmaktadır. Ancak yükseköğretim düzeyinde erkeklerle benzer katılım oranlarına ulaşmaktadırlar (Tokgöz, 2009:227). Öğrenim düzeyi yükseldikçe kadınların iş hayatına katılımı artmaktadır. Üniversite mezunu kadınların emek piyasasına katılımının diğer eğitim seviyelerindeki kadınlara kıyasla daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca “yüksek öğrenimli” kadınlar, kadın istihdamı üzerindeki toplumsal kısıtlamaları aşmada daha güçlüdürler (Bulutay, 2000:21).

Günümüzde 18-30 yaş aralığında bulunan kadınların geçmiş yıllara göre daha eğitilmiş olduğu görülmüştür. On yıllık süreç içerisinde, ilkokul ve ortaokul eğitimini tamamlayan kadınların oranı %65’tir. Kadınların yaklaşık beşte biri okuma-yazma bilmemektedir. Lise mezunu kadınların oranı sadece %21’dir. Nüfusun yerleşim yerine göre eğitim düzeyi incelendiğinde kentsel bölgelerde yaşayan kadınlar, kırsal bölgelerde yaşayan kadınlara göre daha eğitilidir. Kırsal alanda örgün eğitime katılan kadınların oranı %12’dir. Kentlerde yaşayan kadınlar için bu oran, %24’tür. (Korkmaz ve Korkut, 2012:59).

Kadınların ve erkeklerin okullaşma oranı kıyaslandığında kadınlar, erkeklerin gerisinde kalmaktadır. Bu durumu ortaya çıkaran nedenler, ekonomik imkânlardan yararlanma önceliğinin erkek çocuğuna tanınması, erkek egemenliğinin baskın olduğu

toplumsal yaşam, kırdan kente doğru yaşanan göçler ve buna bağlı olarak ortaya çıkan çarpık kentleşmedir. Herhangi bir eğitim düzeyine sahip olmayan kadın erken yaşta evlendirilmekte ve çocuk sahibi olması beklenmektedir. Kadının bu durumlar çerçevesinde toplumda kabul ve saygı gördüğü sistemde çok fazla çocuğa sahip olan kadının toplum içerisinde konumu yükselmektedir. Fakat bu durum kadının eğitim, sosyal, ekonomik ve mesleki alanda güçlenmesini engellemektedir (Yarıkkaya, 2012:4-5).

Kadının işgücüne katılıma kararında eşin eğitim düzeyi de önemlidir. Yüksek eğitilmiş eşin çalışacağı işten elde edeceği gelir de yüksek olacaktır. Eşinin geliri yüksek olan kadınlar, işgücüne katılmamayı tercih etmektedir. Bunun aksi durumda ise eşin eğitim düzeyinin düşük olması nedeniyle elde edeceği maaş daha düşük olacaktır. Bu durumda ailenin daha iyi şartlarda yaşaması için kadın da işgücüne katılma kararı vererek aile bütçesine katkı sağlamaktadır. Eşin eğitim düzeyinin kadının işgücüne katılma kararında bir etkisinin olup olmaması kadının vasıf düzeyine ve kentte ya da kırdan yaşamasına göre de değişiklik göstermektedir. Örneğin, kentlerde yaşayan ve yüksek vasıflara sahip kadın için eşinin eğitim düzeyi bir önem arz etmemektedir. Bu kadınların işgücüne katılma olasılıklarını artıran faktörler sahip oldukları eğitim ve mesleki deneyimleridir. Kırsal bölgelerde yaşayan kadınların çalışma kararlarında eşlerin eğitilmiş olup olmamasının hiçbir etkisi yoktur (Uraz vd., 2010:11).

2.3. MEDENİ DURUM

Kadın istihdamını belirleyen diğer bir faktör medeni durumdur. Kadınların iş yaşamına katılımı ve medeni durum arasındaki ilişki incelendiğinde boşanmış ve hiç evlenmemiş kadınlara göre evli kadınlar daha düşük bir oranda istihdama katılmaktadırlar. Kadının işgücüne katılmasının evlilik üzerinde gelir etkisi ve bağımsızlık etkisi olmak üzere iki farklı etkisi vardır. Gelir etkisi, kadının çalışmasıyla birlikte aile gelirin artmasından dolayı aile ilişkilerinin kuvvetlenip boşanma oranlarında bir azalmanın olmasına neden olmaktadır. Bağımsızlık etkisi ise kadının ekonomik özgürlüğünü kazanmaya başlamasıyla boşanma ihtimalinde artış yaşanmasına neden olmaktadır (Bremmer ve Kesselring, 2004:183).

Evli kadınların iş hayatına katılma kararlarında kaç çocuğa sahip olduğu, hane içerisinde bakmakla yükümlü olduğu yaşlı bireyler, istihdam edileceği işin çalışma süresi gibi durumlar etkilidir. Çocuk sayısından ziyade çocuğun hangi yaş grubunda olduğu önemlidir. Anne bakımına muhtaç bir çocuğunun olması durumunda kadının çalışma kararını belirleyen faktör, işten elde edeceği gelirdir. Çünkü çalışması halinde çocuğunu göndereceği kreşin maliyetini karşılayacak kadar iyi bir kazanç elde etmelidir. Elde edeceği kazanç kreş ücretinden yüksekse kararını çalışma yönünde verecektir. Ters durumda, elde edeceği gelir kreş masrafını karşılamıyorsa kararını işgücüne katılmama yönünde verecektir (Korkmaz ve Korkut, 2012:49-50). Doğum oranlarındaki azalma kadınların işgücü piyasasına katılımını arttırmaktadır. Kadınların daha az çocuk sahibi olması, çocuk yetiştirmeye ayırdıkları süreyi azalttığından dolayı çalışmaya daha fazla zaman ayırma fırsatı yaratmaktadır.

Boşanma oranı ile kadınların çalışma hayatına katılımı arasındaki ilişkiyi analiz eden çoğu araştırma, boşanma ihtimali yüksek olduğunda kadınların işgücüne katılımının arttığını göstermektedir. Lombardo (1999), Greene ve Quester (1992) tarafından yapılan çalışmalarda boşanma durumuyla karşılaşan kadınların, buna karşı önlem almak için daha yüksek düzeyde işgücüne katılacağını savunmaktadır. Bu çalışmalardan ortaya çıkan temel görüş, boşanma olasılığı artıkça beşeri sermayeye yapılan yatırım önemi daha da artmaktadır. Johnson ve Skinner (1986:455-469) tarafından yürütülen çalışmalarda ise boşanmanın istihdam üzerine pozitif etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Boşanma sonrası geliri düşen kadın evliliğinin bozulmasından doğan refah kaybını ve gelirini yeniden dengelemek için çalışma saatlerini artırarak çalışma hayatında daha fazla bulunmaktadır.

Tablo 5 incelediğinde 2012 yılında hiç evlenmemiş kadınların istihdam oranı %29; evli kadınların istihdam oranı %27,3; boşanmış kadınların istihdam oranı %41,2 ve eşi ölmüş kadınların istihdam oranı ise % 9'dur. En yüksek katılım oranı boşanmış kadınlarda görülmektedir. Ailenin ve çocukların geçimini sağlamak durumunda kalmaları kadınların çalışmalarını zorunlu kılmaktadır.

Tablo 5: Türkiye’de Medeni Duruma Göre Kadınların İstihdam Oranı (%)

Yıllar	Hiç evlenmedi	Evli	Boşandı	Eşi Öldü
2012	29,0	27,3	41,2	9,0
2013	30,2	28,0	41,3	8,5

Kaynak: TÜİK, 2014

Yukarıdaki tablodan elde edilen oranlar yardımıyla Türkiye’nin işgücü piyasasında ekonomik olarak aktif olan yani çalışan kadınların büyük bir kısmını eşinden ayrılmış veya hiç evlenmemiş kadınlar oluşturmaktadır. 2013 yılında bekar kadınların istihdam oranı %30,2’dir. Aynı yıl içerisinde eşinden ayrılan kadınların istihdama katılımı %41,3’tür.

2.4. BAĞIMLILIK ORANI

Kadın istihdamını etkileyen bir diğer faktör ise bağımlılık oranıdır. Bağımlılık oranı iki değişkenden oluşmaktadır. Bunlardan birincisi genç bağımlılık oranıdır. İkincisi ise, yaşlı bağımlılık oranıdır. 15-64 yaş grubunda çalışan her 100 kişinin bakmakla sorumlu olduğu 0-14 yaş grubundaki kişiler genç bağımlılık oranını oluşturmaktadır. Bu oran aşağıdaki gibi hesaplanır; (Vicens-Feliberty ve Reyes, 2015:142)

$$\text{Genç bağımlılık oranı} = \frac{P_{0-14}}{P_{15-64}} \times 100$$

Burada,

P_{0-14} : 0-14 yaş aralığında bulunan kişi sayısını,

P_{15-64} : 15-64 yaş aralığında bulunan kişi sayısını temsil etmektedir.

Yaşlı bağımlılık oranı ise, ekonomik etkinlikte bulunan her 100 kişinin bakmakla yükümlü olduğu 65 ve daha yukarı yaşlı sayısını ifade etmektedir. Yaşlı bağımlılık oranı aşağıdaki gibi hesaplanır;

$$\text{Yaşlı bağımlılık oranı} = \frac{P_{65+}}{P_{15-64}} \times 100$$

Burada,

P_{65+} : 65 ve daha yukarı yaş grubundaki nüfusu,

P₁₅₋₆₄ : 15-64 yaş grubundaki nüfusu göstermektedir.

Kadının temel görevi annelik ve çocuk bakımınıdır. Kreş veya gündüz bakımevi hizmeti veren kurumlarının yetersiz olmasından dolayı çocuğu olan kadın çalışma yaşamından ayrılmaktadır. Ayrıca kadına sunulan düşük ücretler çocuğun bakım masraflarını karşılamadığından kadınlar evde kalmayı tercih etmektedir (Gürol, 2007:149). Bağımlılık oranının kadın işgücüne katılımı üzerine etkisini inceleyen ampirik çalışmalar mevcuttur. Vicens Feliberty ve Reyes (2015:146) çalışmasında bağımlılık oranının kadın işgücüne katılımı üzerindeki etkisini analiz etmektedir. Yazarlar çalışmanın uygulama bölümünde bağımlılık oranını, genç bağımlılık oranı ve yaşlı bağımlı oranı olarak iki farklı değişken şeklinde modele almıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre 15 yaşından küçük çocuğa sahip kadınların işgücüne katılımının daha az olduğu gözlenmiştir. Hane içerisinde 65 yaş üzeri bireylerin varlığı kadınların işgücüne katılımını olumlu etkilemiştir. Elde edilen bu sonuç beklentilere aykırı bulunmuştur.

Kızılgöl (2012:96) yapmış olduğu çalışmada kadın işgücüne katılımın belirleyicileri arasında çocuk sayısı ve bağımlılık oranını almıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre evli kadınların iş yaşamına katılmalarında çocuk sayısı modelde beklenen işarete çıkmıştır fakat istatistiksel açıdan anlamlı değildir. Ayrıca modelde çocukların yaş aralıkları istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Çocukların yaş aralıklarıyla kadınların işgücüne katılımı arasında beklentilerin aksi yönünde bir ilişki tespit edilmiştir. 0-5 yaş arasındaki çocuklara kıyasla 6-19 yaş grubundaki çocuk sayısı ve 20-24 yaş grubundaki çocuk sayısı evli kadınların iş hayatına katılma olasılığını azaltmıştır. Yazar çalışmasında bağımlılık oranını, hayatını ev içerisindeki çalışan kişilere bağımlı olarak sürdüren birey sayısı olarak ele almıştır. Bağımlılık oranının katsayısındaki artış kadınların işgücüne katılma ihtimalini yükseltmektedir. Herhangi bir işte çalışmayan kişiler (15 yaş ve altında bulunanlar) sağlık nedeniyle çalışamayacak durumda olan kişiler, 60 yaş ve üzerinde olan yaşlılar, fiziksel özürlü bulunan kişiler bağımlı nüfusu oluşturmaktadır. Bir geliri olmayan bu kişilerin hane içerisinde fazla olması durumunda kadınların çalışma tercihleri ağır basmaktadır.

Korkmaz ve Korkut (2012:58-59) çocukların yaş aralıklarının kadınların çalışma kararlarında ne kadar etkili olduğunu araştırmışlardır. Bu çalışmada 0-5 yaş

grubundaki çocuğun bakımını üstlenen kadınların işgücüne daha az katıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ucuz işgücü olarak işgücüne katılan kadın çocuk bakımıyla ilgili masrafların çok olmasından ötürü ev hanımı olarak evde kalmayı tercih etmektedir.

2.5. YAŞ FAKTÖRÜ

Kadınların emek piyasasına katılmalarında etkili demografik değişiklerden biri de yaş faktörüdür. Kadınların işgücüne katılım oranı, içerisinde bulunduğu yaş aralığına göre artmakta veya azalmaktadır. Yaşa göre kadın istihdamının dağılımı 15-19, 20-24, 25-29, 30-34, 40-44, 45-49, 50-54, 55-59, 60 ve üzeri olmak üzere dokuz grup oluşturularak ele alınmaktadır.

15-19 yaş aralığındaki kadınlarda iş yaşamına katılım düşüktür. Bu yaş grubunda okullaşma oranında bir artış yaşandığının ve kız çocuklarının eğitim imkânlarından daha fazla yararlandığının bir göstergesidir. İkinci yaş aralığı olan 20-24 yaş grubundaki kadınlarda işgücüne katılımın en yüksektir. Örneğin, Avusturalya’da 2011 yılında 20-24 yaş aralığındaki kadınlarda işgücüne katılım oranı % 76’dır (Australian Bureau of Statistics, 2011). Kadınların 35 yaş öncesi işgücüne katılımlarında azalmalar meydana gelir. Bunun birinci nedeni, 20-34 yaş aralığında kadınlarda doğurganlığın yüksek olmasıdır. İkinci neden ise, kadının anne olduktan sonra ev içindeki rollerinin artmasıdır (Parlaktuna, 2010:1226). Çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaşmasıyla kadın çalışma hayatında daha aktif hale gelecektir. Hummelsheim ve Hirschle (2010:359-360)’ın yaptığı çalışmada üç yaş altında çocuğa sahip olan anneler için Belçika’da ve Almanya’da çocuk bakımıyla ilgili düzenlemelerin yapılması sonucunda emek piyasalarında yüksek istihdam oranları elde edildiğini vurgulamıştır.

Seçilmiş 9 ülke üzerinde yapılan araştırmada, kadınların çalışma kararları ile yaş grupları arasında farklılıklar gözlenmiştir. Örneğin; Afrika ülkesi olan Burundi’de Cezayir gibi birçok Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleriyle karşılaştırıldığı zaman, kadınların çalışma hayatına katılımı her yaş düzeyinde yüksektir. Çek Cumhuriyeti ve ABD gibi bazı ülkelerde özellikle 30’lu yaşlarda küçük çocuğa sahip olan anneler bir süreliğine işgücü piyasasından uzaklaşmaktadır (Besamusca vd., 2015:123-129). İskandinav ülkelerinde ve Letonya’da 25 ve 64 yaş aralığındaki kadınlarda emek piyasasına katılım oranı %80 iken Yunanistan ve Macaristan’da %60, İtalya’da % 56,

Malta'da %38'dir (Eurostat, İşgücü Anketi, 2009). Örneğin İsveç ve Finlandiya gibi sanayileşmiş ülkelerde kadınlar, erkeklerle karşılaştırıldığında iş yaşamına katılımda oldukça aktiftir ve yaş grupları arasında çok az değişiklik vardır. En yüksek katılım 25-44 yaşları arasındadır. Bu yaş gruplarındaki kadınlar arasındaki artan katılım geç evlenme, düşük doğurganlık gibi demografik değişimlerin yanında eğitim alanındaki gelişmeler gözlenen iyileşmeler ile ilgilidir. Besamusca vd. (2015:130) yürüttükleri çalışmada, kadın istihdamının sektörel dağılımı üzerine analizde bulunmuşlardır. Yaş faktörünün tarım, imalat ve hizmet sektörlerinde etkili olduğu; 20 yaş altı ve 60 yaş üstü kadınların tarım sektöründe yoğun olarak istihdam edildiği görülmüştür. İmalat sektöründe 25 yaş altı ve 55 üstü kadınların çalışma olasılığı azdır. Hizmet sektöründe durum ise; her yaş grubundan insan çalışmaktadır ve 20 yaş altında ve 60 yaş üstündeki kadınların işgücüne katılımı daha azdır.

Tablo 6: Ülkeler Bazında Kadın İstihdam Oranı (%) (20-64 Yaş)

Ülkeler	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Belçika	61,0	61,6	61,5	61,7	62,1	62,9
Macaristan	54,0	54,6	54,7	56,2	56,9	60,2
Almanya	68,7	69,6	71,3	71,6	72,5	73,1
Fransa	65,0	64,9	64,7	65,1	65,5	66,2
İtalya	49,7	49,5	49,9	50,5	49,9	50,3
Malta	40,0	41,6	43,8	46,6	49,8	51,9
Türkiye	25,8	28,0	29,7	30,9	31,8	31,6
Norveç	77,9	76,9	77,1	77,3	77,1	77,1
Yunanistan	52,9	51,8	48,7	45,2	43,3	44,3

Kaynak: Eurostat, 2015

Genel olarak değerlendirdiğimiz zaman, 20-26 yaş aralığında bulunan kadınların işgücüne katılımı artmaktadır. 30'lu yaşlara geldiğinde işgücüne katılım düşmekte, 40'lı yaşlarda ise tekrar artmaktadır. 40-54 yaş aralığında en yüksek seviyeye ulaşmaktadır. Daha ileri yaşlarda emeklilik ve sağlık nedenlerinden dolayı işgücünden ayrılmaktadır.

2.6. KAYIT DIŞI İSTİHDAM

Kadınların işgücüne katılmalarının emek piyasalarında düşük olmasının başka bir nedeni de kayıt dışı ekonominin varlığıdır. Kayıt dışı ekonomi, devletin bilgisi dışında ve kayıt altına alınmadan yapılan ekonomik faaliyetler olarak nitelendirilmektedir. Enformel ekonomi, yasa dışı ekonomi, resmi olmayan ekonomi,

gizli ekonomi, vergi dışı ekonomi diye de adlandırılır (Gümüş, 2000:65). Kayıt dışı ekonominin işgücü piyasalarına yansması kayıt dışı istihdam kavramını ortaya çıkarmıştır. Kayıt dışı istihdam, resmi belgelere dayandırılmadan yapılan istihdam faaliyetlerinin sosyal güvenlik kurumlarının denetimi dışında yapılması şeklinde ifade edilmektedir (Güloğlu, 2005:3).

Kayıt dışı istihdamın ortak özelliği sosyal güvencenin olmadığı düşük ücretli ve düzensiz işleri kapsamasıdır. Kayıt dışı çalışma kadın istihdamı açısından incelendiğinde kadınların kayıt dışı istihdam oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir (Çakır, 2008:35). Bunun nedeni ekonomilerde yaşanan değişim, ihracata dayalı sanayileşme stratejisi, gelişmiş ülkelerden az gelişmiş ülkelere doğru yapılan endüstri faaliyetlerinin yoğunlaşması ve bu sektörlerde üretim sürecinde ucuz ve esnek işgücü olarak kadın emeğinin kullanılmasıdır (Erdut, 2005:33). Kayıt dışı sektör kadınlar için dört farklı istihdam biçimi sunmaktadır (Memiş ve Özay, 2011:250): (1) Kadınların tekstil sektörü için evde yaptığı işler (2) Ücretli olarak yaptığı ev içi temizlik işleri (3) Tarım alanında ücretsiz aile işçiliği (4) Kadınların el emeği ile yaptığı üretim işler.

Türkiye’de 1980’lerden sonra kayıt dışı istihdamın yaygınlık kazanmasında tarımsal faaliyetlerin azalması, sanayi sektöründe yeterli istihdam alanının olmaması, eğitim düzeyi düşük kadınların informal sektördeki işlere razı olması gibi faktörler etkilidir. Kadınların informal sektörde çalışma nedenleri ise, gelir elde etme isteğidir. Kadınların kayıt dışı sektörlerde çalışmaya sevk eden başka bir neden de çocuk sahibi olan kadınların çocuklarını bırakabilecek yerlerin olmayışıdır. Bu durum kadınları işgücünün dışına itebileceği gibi evde yapılacak olan dikiş, örme, tekstil, terzilik işlere yönelterek para kazanmayı sağlayabilir. TÜİK 2013 verilerine göre, kentlerde kadınların %50’sinin tekstil sektöründe kayıt dışı çalıştığı tespit edilmiştir. Dünya’da ise hazır giyim, ayakkabıcılık, gıda, otomobil endüstri gibi alanlarda enformel sektörler yaygındır. Japonya, Güney Kore, Çin kökenli işletmelerin oyuncak imalatında Güney Doğu Asya kökenli kadın emeğinden yararlanılmaktadır. Ayrıca Latin Amerika ülkelerindeki tütün işlerinde, tütün malzemesi üretiminde, terzilik gibi evde çalışılarak yapılan işlerde kadın istihdamının yaygın olduğu diğer sektörlerdir. (Erdut, 2005:37-38).

Kayıt dışı istihdamın gelişmekte olan ülkelerde yaygın olmasının nedenleri şunlardır (Tunç, 2007:7-26): (1) Hızlı nüfus artışı (2) Göç (3) Bölgelerarası gelişmişlik farklılıkları (4) Gelir dağılımındaki adaletsizlik (5) Yoksulluk (6) İşsizlik oranlarının yüksekliği (7) Enflasyonun yüksek seviyede olması (8) Ekonomik krizlerin varlığı (9) İstihdam ile eğitim arasındaki ilişkinin zayıflığı (10) Küreselleşme sürecinin neden olduğu haksız rekabet.

Tablo 7'den elde edilen sonuçlara göre kayıt dışılığın en yüksek olduğu bölgeler Güney Asya ülkeleridir. Bu ülkelerde kadınların kayıt dışılık oranı Hindistan'da %84'tür. Endonezya ve Filipinlerde ise bu oranlar, sırasıyla %72 ve %70'dir. Bu bölgelerin genel özelliği; nüfus artış hızının yüksek olması, bölgeler arasında gelişmiş farklılığına bağlı olarak yapılan göçler, yüksek işsizlik ve üretimin ucuz emeğe dayanmasıdır.

Tablo 7: 2009 Yılında Gelişmekte Olan Ülkelerde Tarım Dışı İstihdamda Kayıt Dışılık Oranı, (%)

Ülke	Kadın İstihdamında KDO	Erkek İstihdamında KDO
Mısır	23	56
Pakistan	75	78
Uganda	71	67
Brezilya	45	39
Bolivya	78	72
Meksika	57	50
Hindistan	84	83
Endonezya	72	72
Filipinler	70	60
Sri Lanka	55	65

Kaynak: ILO, 2010

Türkiye'ye ilişkin veriler incelendiğinde kayıt dışı istihdam artışları, en temel ekonomik sorunların başında gelmektedir. Yoksulluk ve işsizlik artışları enformel sektörün büyümesine neden olmaktadır. Kırsal kesimde tarım alanında ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadın, kente göç ettiği zaman erkekler kadar kolay iş bulamamaktadır. TÜİK tarafından yayınlanan 2015 verilerine göre Türkiye'de kadınların kayıt dışı çalışma oranı, %44,6'dır. Erkeklerde ise bu oran, %27,2'dir. Kayıt dışı olarak çalışan kadınların sayısının fazla olmasının temelinde cinsiyete dayalı iş

bölümünün yaygın olması yatmaktadır. Kadınlar, kötü iş koşullarında düşük ücretle çalışmaya razı olmaktadır. Emek piyasalarında kadınlar her zaman erkek işgücünün alternatifi olarak düşünülmektedir (TÜİK, 2015).

2.7. ÜCRET ve ÜCRET AYRIMCILIĞI

Kadını çalışma yaşamından uzaklaştıran ve çalışma isteğini azaltan konulardan biri de ücret ve ücretlendirmede yapılan eşitsizliktir. Kamu sektöründe kadın ve erkeğe ödenen ücretlerde pek fark görülmezken özel sektörde çalışan kadınlar için “eşit işe eşit ücret ilkesi” ilkesi geçerli değildir. Düşük ücretli işlerde istihdam edilen kadınlar, erkeklerle aynı işi dâhi yapsalar kadınlar cinsiyete dayalı ücret eşitsizliğinden dolayı daha az ücret almaktadır (Korkmaz ve Korkut, 2012:56).

Kadın ücretleri, kadın işgücüne katılımında ikame ve gelir etkisine sahiptir. İkame etkisi kadınların işgücüne katılımını olumlu yönde etkilemektedir. Kadın ücretlerinin yüksek olması nedeniyle iş hayatı, kadınlar için çekici hale gelmektedir. Gelir etkisi ise, kadınların işgücüne katılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun nedeni ise gelir arttıkça işçiler eğlenceye daha çok zaman ayırarak daha az çalışmayı tercih edeceklerdir. Ayrıca erkek işgücü ücretlerinin artması, kadınların çalışma hayatına katılımını azaltıcı etkiye sahiptir. Çünkü eşlerin ücretleri ne kadar yüksekse kadınların bir işte çalışma ihtimali o kadar düşük olacaktır (Tansel, 2002:11-12).

Ücretlendirmede etkili olan en önemli faktör eğitim seviyesidir. Ar (2007: 185-186) tarafından yapılan çalışmada ABD’de eğitim düzeyi ve ücretler arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Çalışan kişiler arasında ücret farklılıklarının olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılıkların olmasında eğitimin önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çünkü ilkokul ve ortaokul mezunu olanlar arasında yüksek ücretli oranı çok küçüktür; yüksek ücret alanların çoğunluğunu üniversite ve lisansüstü eğitime sahip bireylerden oluşturmaktadır. Küreselleşme sürecinin hızlanmasıyla nitelikli işgücüne olan talepte yaşanan artışa paralel olarak emek piyasalarında nitelikli ve niteliksiz işgücü arasında artan ücret farkı kişinin sahip olduğu eğitim düzeyiyle bağlantılıdır.

Kadınların çalışarak elde edeceği ücret düzeyi, kadına yüklenen çocuk yetiştirme görevi, yaşlı bakımı, ev içindeki iş yükü gibi sorumlulukların yanı sıra ev işlerinde kadının yerine bu işlerini yapacak başka bir kişiyi veya çocuk bakımını sağlayacak olan kreş/anaokulu masraflarını karşılaması gerekmektedir. Kadının ev

içerisinde yaptığı hizmetlerin toplam değerine “rezervasyon ücreti” denilmektedir. Bu durumda kadının çalışmaya başladığında elde edeceği ücret, çalışmasından dolayı ortaya çıkan harcamalarla yani rezervasyon ücreti ile karşılaştırılmaktadır. Kadının kazandığı ücret, rezervasyon ücretinden düşükse yani elde ettiği kazançla; ev işleri, çocuk ve yaşlı bakım görevini üstelenecek kişinin ücretini veya kreş ücretini karşılayamıyorsa kadın emek piyasasına girmekten vazgeçmektedir (Erol, 2015:8).

2.8. GÖÇ

Demografik faktörlerden biri olan göç, birey yaşamı üzerine etkisinin yanında toplumda sosyal, kültürel ve ekonomik değişikliklere de neden olmaktadır. Tarih boyunca yaşanan göçler sanayileşmeye, ekonomik gelişmeye ve kentleşmeye bağlıdır. Batıda yaşanan sanayi devriminin sonucunda sanayileşme ve ekonomik gelişmelerle beraber kentleşme de artmıştır. Kırsal alanda tarımsal etkinliklerin azalması, hızlanan sanayileşme süreci ve bu sürece bağlı olarak ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeylerinin giderek farklılaşmasına doğrudan ilişkili olan göç, az gelişmiş ülkelerde hala devam eden bir süreçtir. Yaşanan göçler işgücü piyasalarını da etkilemiştir. Teknolojiye bağlı olarak ortaya çıkan yeni üretim biçimleri bu etkileşime farklı nitelik kazandırmaktadır (Bahar ve Bingöl, 2010:44).

1980’lerden sonra ekonomilerde uygulanan yapısal uyum politikaları, ortaya çıkan krizler ve Sovyetler Birliği’nin çöküşü ülkelere yoksulluğu, işsizliği ve ekonomik bunalımları getirmiştir; tüm bu gelişmeler kadınları olumsuz etkilemiştir. Bu olumsuzluklara çözüm olarak ise yeni iş fırsatlarından yararlanabilmek amacıyla daha gelişmiş ülkelere göç etmişlerdir. Belirtilen yıllarda toplumda cinsiyet rollerinin değişmesi, kadınların ailelerinin yaşam koşullarını iyileştirme görevini üzerine alması, göçün küresel boyutta kadınlaşmasına yol açmıştır. En yoğun göç veren ülkeler Filipinler, Sri Lanka, Endonezya, Bangladeş’dir. Göçün temel nedeni, yüksek işsizliktir (Ulutaş ve Kalfa, 2009:24). Avrupa ülkelerine göç eden kadınlar, ev hizmetleri ve çocuk bakımı gibi işlerde çalışmaktadırlar. Ek olarak, vasıfsız ve gidilen ülkenin diline yeterince hâkim olmayan göçmen kadınlar sosyal güvenceden yoksun düşük ücretli işlerde özellikle tekstil sektöründe istihdam edilmişlerdir. Örneğin, Tayland’ın Mae Sot bölgesindeki tekstil ve imalat sektörleri göçmen kadın emeğine dayanmaktadır. Bu sektörlerde istihdam edilen göçmen kadınların oranı %78’dir

(Kusakabe ve Pearson, 2014:73). Göçmen kadınların iş piyasasında karşılaştığı sorunlar genel olarak şunlardır (Gölbayrak, 2006:1):

- Sanayi sektörünün yeniden yapılanması sonucunda göçmen kadınların işsiz kalması
- İşsiz kalan kadınların kayıt dışı sektöre yönelmesi
- Eğitim olanaklarından yeterince yararlanamayan göçmen kadınlar işsizlik riski yüksek işlerde çalışması
- Ailenin ve toplum baskısı sonucunda sosyal yaşama uyum sağlayamaması
- Ev hizmetlerinde ve çocuk bakımında ödenen ücretin düşük olması
- Kayıt dışı yollarla ülkelere giriş yapan göçmen kadınlar uzun çalışma saatlerine, düşük ücrete, uygunsuz istihdam biçimine ve işyerinde çeşitli istismarlara maruz kalması

Ekonomik ve sosyal nedenlerden dolayı göç eden kesim içerisinde kadın sayısının fazla olması “göçün kadınlaşması” kavramını ortaya çıkarmıştır. En fazla kadın göçü Afrika ve Asya ülkelerinde görülmektedir. 2015 yılında Afrika’dan göç eden kadın sayısının oranı %46,1’dir. Asya ülkelerinden göç eden kadın sayısının oranı ise %42’dir (United Nations, 2015). Göçmen kadın emeği hizmet sektörünün yanı sıra bakım hizmetlerinde de kullanılmıştır. Bakım hizmeti çocuk, yaşlı, engelli ve hasta bakımının yanında temizlik ve yemek pişirme işlerini de kapsamaktadır. Günümüzde göçmen kadın emeğine olan talebin artmasında iki faktör etkili olmuştur. Bunlardan ilki, çocuk sahibi olan kadınların işgücüne katılımının artmasıdır. Kadınların çalışma hayatına girmesiyle birlikte hane içerisindeki gelirin yükselmesi sonucunda bakım sorumlulukları piyasadan karşılanmaya başlanmıştır. İkincisi ise, sosyal hizmetlerin (özellikle yaşlı bakımı konusunda) yetersiz olmasıdır. Avrupa’da yaşlı nüfusun giderek artması yaşlı bakım hizmetlerine olan talebi artırmıştır (Gölbayrak, 2009:65).

En fazla yaşlı nüfusa sahip olan ülkeler İsveç, Norveç, İspanya ve Yunanistan’dır. 2014 yılında İsveç’teki yaşlı nüfus oranı %19’dur. Bu oran Norveç’te %16, İspanya’da %19 ve Yunanistan’da %20’dir (Dünya Bankası, 2015). Yaşlı bakım hizmetleri, kamu kuruluşları dışında özel şirketler tarafından da verilmektedir. Bu

şirketler hasta/yaşlı bakımı konuşursa deneyimli olan göçmen kadınlara iş alanı yaratmıştır. Yaşlı bakım hizmetlerinin küresel düzeyde önem kazanması “küresel bakım zincirini” gündeme getirmiştir. Küresel bakım zincirini az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere göç eden vasıflı ve vasıfsız kadınlar oluşturmaktadır (Kofman ve Parvati, 2015:3). Bu konu hakkında Lyberaki (2011:122) Yunanistan üzerinde yapmış olduğu çalışmada kadınların çalışma hayatına girmesiyle çocuk/yaşlı bakım sorumluluklarının göçmen kadınlar tarafından yapılması üzerinde durmaktadır. Bu işlerde göçmen kadınların tercih edilme nedeni düşük ücretli ve sosyal güvenlikten yoksun olarak çalışmayı kabul etmeleridir. Çalışmadan sonuçları, bakım hizmetlerine olan talebin artması durumunda enformel sektörde çalışan kadın sayısının arttığını göstermektedir..

Bahar ve Bingöl (2010:50) yapmış oldukları çalışmaya göre şehirlerarası ve kırdan kente göç eden nüfusun işgücüne katılım oranı 2000 yılında %50,7’dir. Göç eden nüfusun işgücüne katılım oranı kadınlar için %25’tir. Kırsal kesimde tarım alanlarında herhangi bir ücret almadan çalışan kadınlar, geçim sıkıntısı nedeniyle kente göç ettiğinde vasıfsız işgücü topluluğuna girmektedir. Kentteki kadına göre daha az eğitime sahip olan kadın, emek yoğun sektörlerde kendisine sunulan düşük ücretle çalışmayı kabul etmektedir (Korkmaz ve Korkut, 2012:56).

Toksöz ve Ulutaş (2011:167-189) “Göç Kadınlaşıyor mu? Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göçe İlişkin Yazına Toplumsal Cinsiyet ve Etnisite Temelinde Bakış” başlıklı çalışmasında Türkiye’de artan göçmen kadın emeğine değinmektedir. Göçmen işçiler genellikle emek yoğun sektörlerde, imalat sanayide, tekstil ve gıda alanında, inşaat, turizm ve eğlence sektöründe çalışmaktadır. İnşaat alanı dışındaki tüm sektörlerde çalışan kadın sayısı daha çoktur. Özellikle ev ve bakım hizmetleri göçmen kadın emeğine dayanmaktadır. Türkiye ve Güney Avrupa ülkelerinde çocuk, yaşlı, engelli ve hasta bakım hizmetleri genellikle kadının sorumluluk alanında görülmüştür. Kamusal bakım hizmetlerinin yetersiz olması, aile bağlarının zayıflaması ve bakım sorumluluklarını yerine getiren kadınların işgücüne katılımlarının artmasıyla birlikte “bakım açığı” sorunu gündeme gelmiştir. Ev ve bakım hizmetlerinde çalışan yerli kadınların yeni istihdam alanlarında iş bulmaları ve bu düşük ücretli işleri kabul etmemeleri sonucunda bakım sorumlulukları göçmen kadın emeğine aktarılmıştır.

Sijapati (2015:2-5) çalışmasında Asya ve Pasifik ülkelerindeki kadın göçü üzerinde durmaktadır. Kadınların ekonomik ve sosyal nedenlerden dolayı göç ettiği tespit edilmiştir. İş olanaklarının eksikliği, daha iyi bir yaşam beklentisi, ülkeler arasındaki ücret farklılıkları göçün ekonomik nedenlerini oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yaygın olması, kız çocuklarına verilen eğitim imkânlarının kısıtlı olması ve kadına yönelik şiddet gibi etmenler, göçün sosyal nedenleridir. Çalışmanın sonuca göre göçmen kadınlar kayıt dışı sektörlerde ve bakım hizmetlerinde istihdam edilmektedir.

2.9. YASAL DÜZENLEMELER

Çalışma yaşamında kadının karşılaştığı sorunları çözmek ve işyerlerinde kadına yönelik ayrımcı uygulamaları önlemek için çıkarılan yasa, tüzük ve yönetmelikler bazı noktalarda evli kadınların işgücüne katılma oranlarını düşürmektedir. Örneğin; medeni kanunumuzda “ailenin reisi erkektir” hükmüne dayanan kadınlara evlendikten sonra eşleri çalışmalarına izin vermediğinde tazminatlarını alarak ayrılma hakkının tanınması bazen ihlâl edilmiştir. Bu da kadınların işgücüne katılımını olumsuz yönde etkilemiştir (Özer ve Biçerli, 2004:70). Ayrıca çalışma hayatına giren kadın işçilere çocuk bakımı konusunda yardımcı olmak amacıyla işyerlerinde işverenin kreş ve yurt açması zorunlu hale getirilmiştir. Bu durum 150’den fazla kadın işçi çalıştırılan işyerleri için geçerlidir. 0-6 yaşındaki çocukların bakılması, emziren kadın işçilerin çocuklarını emzirmeleri için işveren tarafından çalışma yerlerinden ayrı veya işyerine yakın bir emzirme odasının açılması zorunludur. Kreş ve oda açılma yükümlülüğü için işyerinde çalışan toplam kadın işçi sayısı dikkate alınmaktadır. Tüm bunların maliyetinin çok olması nedeniyle işverenler işçi sayısını belirtilen rakamın altında tutarak kadın istihdamını önlemektedirler (Bilgin, 2012:313).

1979 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından kabul edilen ve 1981 yılında uygulamaya konulan CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi) çalışma hayatında kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesiyle ilgili düzenlemeleri kapsayan bir sözleşmedir. Sözleşmenin ilk maddesinde “kadınlara karşı ayrımcılık” kavramı tanımlanmıştır. Sözleşmenin 11. Maddesi istihdam kavramıyla ilgilidir. Maddenin içeriğinde sözleşmeyi imzalayan devletler istihdam alanında

kadınlara yönelik her türlü ayrımı ve eşitsizliği önlemek zorundadırlar. İş yaşamında kadın erkek eşitliği esasının gerekliliklerine göre aşağıda belirtilen konularda bütün önlemleri almaları zorunludur (Soysal, 2006:6-7):

- “Bütün insanların vazgeçilmez hakkı olan çalışma hakkı
- İstihdam konularında eşit seçim kriterleri uygulanması da dâhil, erkeklerle eşit istihdam olanaklarına sahip olma hakkı
- Serbest olarak iş ve meslek seçme hakkı, terfi, iş güvenliği, hizmetin tüm şartları ve avantajlarından yararlanma hakkı, çıraklık, ileri mesleki eğitim ve bilgi yenileme eğitimi dahil mesleki eğitim ve mükerrer eğitim görme hakkı
- Sosyal yardımlar dahil eşit ücret hakkı, eşdeğerdeki işte eşit muamele ve işin cinsinin değerlendirilmesi bakımından eşit muamele görme hakkı
- Ücretli izinle birlikte, özellikle emeklilik, işsizlik, hastalık, yaşlılık, sakatlık ve diğer çalışmama hallerinde sosyal güvenlik hakkı
- Güvenli koşullar içinde çalışma hakkı ve sağlığın ve bu arada doğurganlığın korunması hakkı”

Erkekler kadınlara oranla daha fazla ücret almaktadır. Bunun için “Eşit Değerde İş için Erkek ve Kadın İşçiler Arasında Ücret Eşitliği Sözleşmesi” Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından 1951 yılında 100 sayılı sözleşmesiyle uygulamaya konulmuştur. Cinsiyete dayalı ücret farklılıklarının kaldırılması, çalışma hayatında kadın-erkek eşitliğinin sağlanması açısından son derece önemli bir sözleşmedir. Sözleşmenin ilk maddesi “eşit değerde iş için erkek ve kadın işçiler arasında ücret eşitliği deyimi, cinsiyet esasına dayanan bir ayrım gözetmeksizin tespit edilmiş bulunan ücret hadlerini ifade eder” şeklindedir.

45 sayılı ILO sözleşmesinin ikinci maddesi ile “kadınların yaşı ne olursa olsun maden ocaklarında, yeraltı işlerinde çalıştırılmaz” hükmü getirilmiştir. Maden ocağı terimi sözleşmede maddenin çıkarıldığı yer olarak tanımlanmaktadır. Gelişen kadın hakları doğrultusunda 13 ülke bu hükmü fırsat eşitliğine aykırı bulduğu için sözleşmeyi feshetmişlerdir. Sözleşmeyi fesheden ülkeler şunlardır; Avustralya

Kanada, Şili, Finlandiya, İrlanda, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Peru, İsveç, İngiltere, Uruguay ve Zambiya'dır (Soysal, 2006:14).

Türkiye, kadın çalışanlarla ilgili olan “Yer altı İşlerinde Kadınların Çalıştırılmaması Sözleşmesi”, “Eşit Ücret Sözleşmesi”, “Sözleşmede Ayrımcılık Sözleşmesi”, “Ücretlerin Korunması Sözleşmesi”, “Sosyal Güvenlik Sözleşmesi” gibi birçok sözleşmeyi onaylamıştır. Türkiye, kadınlara geniş haklar sunan önemli sözleşmelerden biri olan “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi” sözleşmesini 2003 yılında imzalamıştır. Bu sözleşmede var olan maddelerin hepsini kabul etmiştir. Kadınların sosyal haklarını kapsayan “Avrupa Sosyal Şartı” sözleşmesini ise Türkiye 1989 yılında kabul etmiştir. Cinsiyet eşitliğini temel alan bu sözleşmede kadınlar şu hakları elde etmiştir (Adakale Demirhan ve Ekonomi, 2010:57):

- Sağlıklı koşullar altında çalışma hakkı
- Mesleki eğitim imkânlarından erkeklerle eşit derecede yararlanma hakkı
- Sendika ve grev hakkı
- Medeni duruma bakılmaksızın kadınların ve çocukların işyerlerinde korunma hakkı

Kadınların işgücüne katılımını etkileyen etkenlerden biri de hamilelik durumudur. İşverenlerin, hamilelikten dolayı kadınların çalışma verimliliği düştüğü gerekçesiyle kadınları işten çıkarmasını engellemek amacıyla ILO tarafından hazırlanan “Kadının Doğum ve Doğum Sonrası Çalışma Hakkı Sözleşmesi”, 2000 yılında kabul edilmiştir. Sözleşmede kabul edilen maddeler şöyle sıralanmaktadır (Tüzükan, 2016:317):

- Doğum sebebiyle verilen izin 14 haftadan az olmayacaktır.
- Hamilelik durumunda işinden ayrılan kadın tekrar işine döndüğünde aynı pozisyonda çalışmaya başlayacaktır.
- Hamilelikten sonra işine dönen kadın çalışma esnasında işyerinde günde bir veya daha fazla emzirme izni alabilecektir.
- Doğum sebebiyle kadının işten çıkartılması yasaklanacaktır.

Sözleşme hiçbir meslek ayrımı yapmadan tüm çalışan kadınları kapsamaktadır. Bu sözleşme Türkiye tarafından onaylanmamıştır fakat İş Kanunu kapsamında çalışan kadınların hamilelik durumunda çalışma ve izin hakları düzenlenmiştir. Bu doğrultuda kadınların doğumdan önce 8 ve doğumdan sonra 8 hafta çalışmama hakkı bulunmaktadır. Ayrıca kadınların, çocuğu 1 yaşında gelene kadar 1,5 saat emzirme izni bulunmaktadır.

3. KADIN İSTİHDAMINI BELİRLEYEN FAKTÖRLER ÜZERİNE LİTERATÜR TARAMASI

Heckman ve Willis (1975:30) çalışmasında evli kadınların işgücüne katılımını etkileyen faktörleri (eğitim, yaş, çocuk sayısı, medeni durum) incelemiştir. Evli kadınların işgücüne katılımı üzerinde panel veri analizi uygulanmıştır. Panel veri analizi ile örneklemedeki farklı zaman noktaları için bireysel gözlemler dikkate alınmıştır. Ve bu örneklemedeki her bir bireysel veri için çoklu gözlemler oluşturulmuştur. Sonuç olarak kadın istihdamını belirleyen faktörler eğitim, çocuk sayısı, ailenin gelir durumu olarak belirlenmiştir.

Kiani (2009:117-124) çalışmasında 1990-2006 yılları arasındaki verileri kullanarak Pakistan'daki kadınların işgücüne katılımını etkileyen faktörleri Tobit model kullanarak analiz etmiştir. Kadın istihdamını etkileyen değişkenler olarak, erkeğin geliri, hanenin yıllık geliri, hanenin yıllık harcamaları, hane reisinin kadın veya erkek olması, kadının eğitim düzeyi, erkeğin eğitim düzeyini ele almıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, hanenin yıllık harcamaları ve eğitim kadın istihdamını pozitif etkilemiştir. Erkeğin geliri artıkça, kadınların işgücüne katılıma olasılıkları düşmüştür. Erkeğin eğitim düzeyinin artması kadınların işgücüne katılımını olumsuz etkilemiştir. Bunun nedeni, eğitim düzeyinin artmasıyla erkek daha iyi gelir elde edecektir ve kadının sağlayacağı finansal desteğe ihtiyacı daha az olacaktır. Hane reisinin kadın ve erkek olması işgücüne katılımı negatif etkilemiştir. Hane reisin kadın olduğu durumda kadınların daha fazla ekonomik faaliyetlere katılması beklenirken, bu çalışmada tam zıttı bir durum elde edilmiştir. Hane reisin erkek olduğu durumda kadınların işgücüne katılımı düşüktür. Bunun nedeni, ülkedeki kadınlara karşı olan geleneksel tavırdan kaynakladığı belirtilmektedir.

Bloom vd. (2009:79-101) tarafından 97 ülke üzerinde yapılan çalışmada kadınların işgücüne katılımını etkileyen faktörler incelenmiştir. Çalışmada panel veri yöntemi kullanılarak 1960-2000 yılları arasında ait veriler yardımıyla tahminler yapılmıştır. Modelde kadın işgücünü etkileyen değişkenler olarak eğitim, doğurganlık ve yaş faktörü kullanılmıştır. Çalışmanın ampirik bulgularına göre eğitimin kadın işgücüne katılım üzerinde etkisinin pozitif olduğu belirlenmiştir. Diğer bir değişken olan doğurganlığın kadın işgücüne katılım üzerine etkisinin negatif olduğu gözlenmiştir. Yaş faktörüyle kadın işgücüne katılım arasındaki ilişkide ise, 25-29 yaş grubundaki kadınlarda işgücüne katılımın fazla olduğu ortaya çıkmıştır.

Omotosa ve Obembe (2016:54) tarafından Nijerya üzerinde yapılan çalışmada ev teknolojilerinin kadın işgücüne katılım üzerindeki etkisi incelenmektedir. Çalışmadaki veri seti, anket yöntemiyle oluşturulmuştur. Bu anket 400 çalışan/iş arayan kadın üzerinde yapılmıştır. Ankete katılan kadınlara yaş, eğitim, medeni durum, ev işlerine ayırdıkları süre ve ev teknolojisinde kullandığı araçlar (çamaşır makinesi, fırın, buzdolabı) hakkında sorular sorulmuştur. Çalışmanın sonucuna göre ev teknolojileri (özellikle çamaşır makinesi) kadınların işgücüne katılımını olumlu etkilemektedir.

Özer ve Biçerli (2004:55-85) tarafından yapılan çalışmasının amacı, kadın istihdamını etkileyen faktörleri tespit etmektir. Yazarlar çalışmada 1988-2001 dönemine ait verileri kullanmıştır. Panel veri yöntemi kullanarak modeller oluşturulmuştur. Modelde enflasyon, büyüme hızı, ücretler, işsizlik oranları, yarı zamanlı çalışan kadınların oranları gibi değişkenler kullanılmıştır. Fakat bu makro değişkenlerin kadın işgücüne katılım kararlarında doğrudan etkili olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmada kullanılan değişkenler için “Hane Halkı İşgücü Anketlerinden” yararlanılmıştır. Çalışmada bağımlı değişken olarak kadın istihdamı; bağımsız değişkenler; aktif nüfus içinde ev kadını oranı, ücretsiz aile işçileri oranı, toplam emeklilik oranı kullanılarak model oluşturulmuştur. Çalışmanın sonucunda, aktif nüfus içinde ev kadınlarının oranının artmasının kadın istihdamını negatif yönde etkilediği görülmektedir. Kadınların emek piyasası dışında kalmalarının nedeni, eğitim seviyelerinin düşüklüğüdür. Emeklilik oranı katsayısı negatif işaretlidir. Sosyal güvenceye sahip olan kadınların emeklilik sonrası çalışmadığı tespit edilmiştir.

Kumaş ve Çağlar (2010:248-289) çalışmasının konusu kadınların eksik istihdamında etkili olan faktörleri kapsamaktadır. Bu çalışma, kadına yönelik istihdam politikaları geliştirilmesine katkı sağlama amacı taşımaktadır. Lojistik regresyon analizi yapılarak model oluşturulmuştur. Modelde bağımlı değişken olarak toplam eksik istihdam yer alırken açıklayıcı değişken olarak cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, sosyal güvenlik kurumuna kayıtlılık kullanılmıştır. Lojistik regresyon analizi “kadın, erkek, kadın ile erkek” ve çalışanların hepsi olmak üzere üç farklı grup için üzerinde uygulanmıştır. Veri yetersizliğinden dolayı çocuk sayısı modele alınmamıştır. Sonuç olarak yaş ve eksik istihdam arasındaki ilişki incelendiğinde 15-24 yaş aralığında bulunan kadınlarda eksik istihdam riski, diğer yaş gruplarına göre oldukça yüksektir. Medeni duruma göre eksik istihdam durumu incelendiğinde, evlenmeyenlere göre eşinden ayrılmış kadınlarda eksik istihdam riski daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eğitim durumu ile eksik istihdam incelendiğinde ise, eğitim düzeyi yükseldikçe eksik istihdam olasılığı artmıştır. Kayıtlı veya kayıt dışı çalışma ile eksik istihdam arasındaki ilişkide, dezavantajlı grubu kayıt dışı çalışan kadınlar oluşturmaktadır.

Dayıoğlu ve Kırdar (2010:80) tarafından yapılan çalışma Türkiye’de kadınların işgücüne katılımını etkileyen faktörlerin analizine dayanmaktadır. Yazarlar çalışmada 1988-2006 yılları arasındaki veriler kullanılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre kadınların işgücüne katılımı üzerinde etkili olan en önemli faktörler olarak eğitim, yaş, medeni durum, çocuk sayısı tespit edilmiştir. Eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte kadınların işgücüne katılımı artmıştır. 20-29 yaş grubundaki kadınlarda işgücüne katılımın yüksek olduğu belirlenmiştir. Evli ve çocuk sahibi olan kadınların iş piyasasına katılımının oldukça düşük olduğu gözlenmiştir.

Buğra (2010:126) çalışmasında Türkiye ve Akdeniz ülkeleri arasında karşılaştırma yaparak kadın istihdamının sektörel dağılımına değinmiştir. Çalışmanın sonucuna göre tarım sektöründe istihdam edilen kadın sayısının Türkiye’de daha fazla olduğu saptanmıştır. Akdeniz ülkelerinde (Yunanistan, Portekiz, İtalya ve İspanya) bu sayısının düşük olma nedeni şehirleşme olarak belirlenmiştir. Hizmet sektöründe istihdam edilen kadın sayısı Akdeniz ülkelerinde fazladır. Türkiye’de bu sayının düşük olmasının altında yatan temel neden, eğitim olarak tespit edilmiştir. Sanayi

sektöründeki kadın istihdamının Akdeniz ülkelerinde düşükken Türkiye’de yüksek olduğu gözlenmiştir.

İnce (2010:158-157) Türkiye üzerinde yapmış olduğu çalışmasında, kadın işgücünü etkileyen faktörler üzerinde durmaktadır. Bu faktörlerin etkisinin kadın davranışlarına nasıl yansıdığını göstermeyi amaçlamaktadır. Kadının işgücüne katılımı dönemsel olarak açıklanmıştır ve dünya genelinde kadının toplumsal, ekonomik ve sosyal konumu vurgulanmıştır. Çalışmada bağımlı değişken olarak, kadın işgücüne katılım oranı kullanılmıştır. Bağımlı değişkenin açıklayıcıları olarak medeni durum, doğurganlık oranı, eğitim düzeyi, işsizlik, ücret oranları, erkeklerin işgücüne katılımı, yaş, büyüme oranı, emekli kadınların oranı, cesareti kırılmış kadın işçilerin oranı ve siyasi temsil oranı kullanılmıştır. Çalışmada, kadınların işgücüne katılımını bağımlı değişken olarak ele alan 15 farklı model oluşturulmuştur. Modeller Genelleştirilmiş Momentler Yöntemiyle analiz edilmiştir. 1990-2009 dönemini kapsayan veriler kullanılmıştır. Çalışmanın elde edilen bulgularına göre ücret farklılıkları, işsizlik oranı, doğurganlık oranı, erkeklerin işgücüne katılımı, kadınların yaşları arasındaki farklılıklar ve eğitim seviyesinde yaşanan artışın kadınların işgücüne katılımı üzerinde olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Doğan vd. (2011:20) tarafından yapılan çalışmanın amacı Diyarbakır ilinde özel sektörde çalışan kadınların ekonomik ve sosyal sorunlarını tespit etmeye yöneliktir. Çalışmada, anket yöntemi uygulanmıştır. Kolmogorov–Simirnov testi çerçevesinde analiz yapılmıştır. Kadın istihdamında eğitim ve ücret oranlarının etkisi incelenmiştir. Çalışmanın sonucuna göre kadın istihdamını etkileyen en önemli faktör, eğitimidir. Özel sektör işe alımlarında eğitim düzeyine önem vermektedir ve eğitim düzeyindeki artış kadınların işgücüne katılımını artırmaktadır. Özel sektör, kadın istihdamında daha kalifiye ve yüksek eğitilmiş işgücünü tercih etmektedir.

Kızılgöl (2012:100) çalışmasında 2002-2008 dönemine ait verileri kullanarak kentsel ve kırsal alanlarda yaşayan kadınların işgücüne katılımını etkileyen unsurların araştırılması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Hanehalkı Bütçe Anketlerinden elde edilen veriler bir araya getirilerek birleştirilmiş veri oluşturulmuştur. Sonuç olarak kadınların işgücüne katılımında eğitim durumunun en önemli faktör olduğu tespit

edilmiştir. Eğitim düzeyindeki artışa paralel olarak kadınların işgücüne katılma olanaklarını artırmıştır.

Günsoy ve Özsoy (2012:21-40)'un, çalışmalarında eğitimin kadın istihdamı üzerine etkisi 2005-2011 yıllarına ilişkin veriler kullanılarak incelenmektedir. Eğitimle kadınların işgücüne katılımı arasında nedensellik ilişkisi kurulmuştur ve bu durum zaman serisi yaklaşımıyla analiz edilmiştir. Birim kök testi yapılarak zaman serilerinin durağanlığı araştırılmıştır. Çalışmanın uygulama kısmında modele seçilen bütün değişkenlerin diğer değişkenlerin gecikmeli değerlerinden etkilenmesi sonucunda VAR modeli geliştirilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre eğitim seviyesinin yükselmesi ve eğitim yatırımlarının artması kadın istihdamını da artırmaktadır.

Kutlar vd. (2012:150)'nin yaptığı çalışmada 1988-2009 yıllarını kapsayan dönem için Türkiye'de kadınların çalışma hayatı üzerinde sosyo-ekonomik faktörlerin etkileri ele alınmıştır. Modelde, evli kadınlara ait doğurganlık oranı, boşanma oranı, kadınların işgücüne katılma oranı ve ücret endeksi kullanılan değişkenlerdir. Çalışmada kullanılan değişkenlerin uzun dönem etkileri ve serilerin durağanlık seviyesini belirlemek için Augmented Dickey-Fuller ve Phillips-Peron testlerine başvurulmuştur. Seriler arasındaki eşbütünleme analizi ve değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi için Granger nedensellik testiyle etki-tepki analizi yapılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre uzun dönemde ücret ile kadınların işgücüne katılımı arasında ters yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Kadınların işgücüne katılımı arttıkça boşanma oranları da artmıştır. Doğurganlık hızıyla kadınların işgücüne katılımı arasında ters yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Yamak, Abdioğlu ve Mert (2012:56) tarafından Türkiye üzerinde yapılan çalışmada kadın ve erkeklerin işgücüne katılımında etkili olan faktörler incelenmiştir. İşgücüne katılımı belirleyen değişkenler, hane halkının yıllık kullanılabilir geliri, hane halkının büyüklüğü, yaş, eğitim, medeni durum ve mülkiyettir. Bireysel düzeyde işgücüne katılımı belirleyen değişkenler belirlendikten sonra lojistik regresyon analizi uygulanmıştır. Bu modelin tahmin sonuçlarına göre hanenin yıllık gelirindeki artış işgücüne katılımı olumsuz etkilemektedir. Eğitim, işgücüne katılımı önemli bir değişkendir. Eğitim düzeylerindeki artışlar işgücüne katılım olasılıklarını

arttırmaktadır. Yaş değişkeni incelendiğinde eğitim, 25-34 ile 35-44 yaş gruplarında işgücüne katılımı artırmıştır. Medeni duruma göre evli olmayan kadınlar işgücüne daha fazla katılmaktadır. Diğer bir değişken olan hane halkının büyüklüğündeki (birey sayısı) artışın kadınların işgücüne katılımını zorunlu hale getirdiği belirlenmiştir.

Er (2013:36-44) çalışmasında, kadınların istihdamını etkileyen ekonomik ve sosyal faktörleri bölgesel olarak incelemiştir. Bu çalışmada kullanılan faktörler EKK yöntemi ile analiz etmiştir. Modelde kullanılan değişkenler eğitim, doğurganlık oranı, nüfus artış hızıdır. 26 alt bölgenin coğrafi yakınlıkları nedeniyle birbirleriyle kurdukları ilişkiyi belirleyen mekânsal bağımlılık modelleri oluşturulmuştur. Çalışmanın bulgularına göre eğitimin ve doğurganlık oranlarının kadınlar üzerinde önemli etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Nüfus artış oranı hiçbir modelde anlamlı bulunmamıştır.

Bozkaya (2013:79) çalışmasında, kadınların işgücüne katılımını etkileyen değişkenleri VAR analizi yöntemiyle 1988-2012 dönemine ait veriler yardımıyla açıklamıştır. Çalışmada yer alan modelde yazar, bağımlı değişken olarak kadın istihdamını kullanmıştır. Bağımsız değişkenleri medeni durum, eğitim, ücretsiz çalışan kadınların oranı şeklinde belirlemiştir. Yapılan çalışmanın sonucunda, kadınların mesleki eğitim düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Tarımsal yapının giderek kötüleşmesi sonucunda kente göç eden kadın, eğitim yetersizliğinden dolayı işgücü piyasasına girememiştir ve “ev kadını” statüsünde yaşamını sürdürmek zorunda kalmıştır.

Talaş ve Çakmak (2013:18) çalışmalarında, kadınların işgücüne katılımında yaş faktörünü incelenmiştir. Çalışmada Kohort analizi kullanılmıştır. Yazarlar kadınları doğum tarihlerine göre yedi farklı gruba ayırmıştır. Yaş aralığı olarak 25-64 arası olan kadınlar seçilmiştir. Kadınlarda işgücüne katılımın en yoğun olduğu yaş aralığı 25-39 olarak belirlenmiştir. Daha sonra modele erkeklerin işsizlik oranı eklenmiştir. Çalışmanın bulgularına göre, erkek işsizlik oranı modelde istatistiksel olarak anlamlıdır. Erkek işsizlik oranında yaşanan artışların kadınların işgücüne katılma oranını artırdığı bulgusu ortaya çıkmıştır.

Üçler ve Kızılkaya (2014:28) çalışmasında, kadınların işgücüne katılımının toplumsal yapı üzerindeki etkisini incelenmiştir. Ayrıca kadın istihdamının boşanma

ve doğurganlık üzerindeki etkisi bölgesel olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle TÜİK'in Düzey-1 sınıflandırması kapsamında 12 bölgeye ait veri seti kullanılarak çalışmanın ampirik kısmı oluşturulmuştur. Serilerin durağanlık düzeyleri incelenmiş ve eşbütünleşme testleri ile seriler arasındaki uzun dönemli ilişki belirlenmiştir. Sonuçlar bölgesel olarak değerlendirildiğinde kadın istihdamının doğurganlığı negatif yönde etkilediği görülmektedir. Kadınların istihdam oranları arttıkça doğurganlık oranları azalmıştır.

Kılıç ve Öztürk (2014:121) çalışmasında; kadın istihdamı önündeki engeller ve bunların çözüm yollarını hem teorik hem de ampirik açıdan ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada, 2002-2008 Hane Halkı Bütçe Anketi kullanılmıştır. Bağımsız değişkende (eğitim, medeni durum, yıllık hane geliri) değişimin işgücüne katılma olasılığı üzerindeki etkisi Probit Model yardımıyla analiz edilmiştir. Genel olarak elde edilen sonuçlar; ilköğretim mezunu kadınlara göre daha yüksek eğitim düzeyine sahip kadınların işgücüne katılma olasılığının yüksek olduğu yönündedir. Medeni durum, kadınların işgücüne katılımını etkileyen diğer bir değişken olarak modele alınmıştır. Evli kadınların işgücüne katılma olasılıkları boşanmış ve bekar kadınlara göre daha düşüktür. Başka bir değişken olan yıllık hane halkı geliri arttıkça kentsel bölgelerde yaşayan kadınların işgücüne katılma olasılıklarının azaldığı görülmüştür. Ancak kırsal bölgede yaşayan kadınlar için yıllık hane halkı gelirinin işgücüne katılım konusunda etkili olmadığı tespit edilmiştir. Nedeni ise; kadınların kırsal bölgede tarım alanında ücretsiz aile işçisi olarak çalışmasıdır. Kentsel bölgelerde yaşayan kadınların 5 yaşından küçük çocuğunun olması veya 65 yaşındaki yaşlı aile bireylerin varlığı, kadınların işgücüne katılım olasılığını düşürmüştür.

Karpat (2015:249) çalışmasında, kadınların işgücüne katılım oranının düşük olmasının nedenlerini açıklamaktadır. Çalışma 2008-2013 yılları itibariyle TÜİK Hanehalkı işgücü anketinden yararlanılarak oluşturulmuştur. Yazar, yöntem olarak panel veri analizi kullanmıştır. Zaman aralığının kısa olması ve modelde çoklu doğrusal bağlantı probleminin çıkması nedeniyle değişkenlerin tümünü tek bir modelde toplamak mümkün olmadığından 4 model üzerinden tahmin yapılmıştır. Bu 4 model için Hausman testi uygulanmıştır. Analizde bağımlı değişken olarak kadın işgücüne katılım oranı; bağımsız değişken olarak da doğurganlık hızı, ekonomik kriz, boşanma oranı, kayıt dışı istihdam, eğitim düzeyi, erkek işgücüne katılım oranı, erkek

işsizlik oranı, enflasyon, ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlar kadınların oranı, ev kadınları oranı olarak belirlenmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde, doğurganlık hızı ve ekonomik krizin kadınların işgücüne katılımını olumsuz etkilediği sonucu ortaya çıkmıştır. Diğer değişkenler olan boşanma oranı, kayıt dışı istihdam, eğitim, erkek işgücüne katılım oranı, erkek işsizlik oranı, erkeklerin eğitim düzeyleri, enflasyon oranı, emekli kadınların oranı, ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların oranı kadının işgücüne katılımını olumlu yönde etkilediği görülmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN KADIN İSTİHDAMI ÜZERİNE ETKİLERİ

1. KÜRESELLEŞME

20. yüzyılın son çeyreğinde en çok üzerinde durulan kavramlardan birisi küreselleşmedir. Küreselleşmenin herkes tarafından kabul edilen genel bir tanımı bulunmamaktadır. Farklı anlamlara gelebilecek şekilde kullanılan çok boyutlu bir kavramdır. Bu doğrultuda küreselleşme;

- “Küreselleşme artan uluslararası ticaret, emek ve sermaye hareketlerini, ülkeler arasındaki ideolojik ayrımların sona ermesini, teknolojiye görülen değişimin ekonomik, siyasal ve kültürel alana yayılması nedeniyle ülkelerin birbirlerine yaklaşmalarını ifade etmektedir” (Aktan ve Şen, 1999: 11).
- “Küreselleşme kavramı” ülkeler arasındaki kutuplaşmanın çözülmesiyle gelişen ekonomik ilişkilerin ve toplumların sahip oldukları sosyal, kültür ve inançların ülke sınırları aşarak dünyaya yayılmasını anlamına gelir. (DPT, 1995:1)
- Teknolojinin gün geçtikçe ilerlemesi, iletişim teknolojisi içerisinde yer alan bilgisayar ve internetin ekonominin temel yapısını değiştirmesidir (Ulugay, 2001:65).

- Sermaye yatırımlarının artması, sermayenin üretimden çok spekülâtif amaçla kullanılması, mal ve hizmet üretimin küreselleşmesi, mal ve hizmet hareketlerinin uluslararası pazara yönelişinin hızlanmasıdır (Erbay, 1998:297).
- Küreselleşme; iktisadi etkinliklerin ülke sınırlarını aşması, dünya ölçeğinde üretim ve tüketim kalıplarının değişmesi, serbest rekabet koşullarının ve ekonomik düzenin uluslararası kuruluşlar tarafından denetlendiği bir sistem şeklidir. (Kutlu, 1998:175).

Küreselleşme evresi, teknolojik gelişimin hızlı bir şekilde artmasıyla uluslararası mal ve hizmet ticaretinin serbestleşmesini ve ülkelerin ekonomik ilerlemesini göstermektedir. Mal işlemlerinin ve çeşitliliğinin artması, uluslararası sermaye yatırımlarının ülkeler arasında yoğunlaşması, dış ticaretin artması ve teknolojinin hızlı bir şekilde gelişmesi ekonomik ilerlemeyi gösteren gelişmelerdir.

16. yüzyıldan itibaren Batı ekonomisinde etkili olan kapitalizm, küreselleşmenin gerçekleşmesinde önemli bir unsurdur. 1870'lerden sonra hızlanan kapitalizm ülkeler arasında ekonomik ilişkileri artırmış ve iletişim teknolojisinde, ulaşım alanında yaşanan gelişmeler ticaret hacmini genişletmiştir. Ancak bu dönemde ülkeler arasında siyasi ve ekonomik anlaşmazlıklardan dolayı ortaya çıkan Birinci Dünya Savaşı küreselleşmeyi olumsuz etkilemiştir. Savaşın etkisiyle artan ekonomik olumsuzluklardan dolayı sermaye işlemlerine kısıtlamalar getirilmiş ve ithalat ve ihracat edilecek malların miktarına kotalar konulmuştur. Ekonomi alanında uygulanan bu kısıtlamalar ülkelerin ticaret hacmini düşürmüştür (Doğan ve Yılmaz, 2013:14).

II. Dünya Savaşından sonra gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik sorunlarını çözmek amacıyla kurulan Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) ve Ekonomik İşbirliği Örgütü (OECD) gibi uluslararası finansal kuruluşların faaliyete geçmesi küreselleşme sürecini hızlandırmıştır. 1960 döneminden itibaren doğrudan yabancı yatırımlar da artmıştır (Şen, 1998:182). 1970'li yıllar küreselleşmenin dönüm noktasıdır. 1971 yılında Bretton Woods Sistemi'nin yıkılmasının ardından ülkeler sabit kur rejimini terk etmiştir. ABD (Amerika Birleşik Devletleri), Almanya, İngiltere ve Japonya gibi gelişmiş ülkeler dış ticaret açığı vermeye başlamıştır. Bundan dolayı tüm dünyada dış

sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamalar kalkmıştır (Kazgan, 2002:92-93). Piyasalarda sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, rekabet ortamını iyice artmıştır. Japonya ve Latin Amerika ülkelerinin ABD'li firmalarla ekonomik rekabete girmesi, dünya ticaret hacminin genişletmiş ve üretim alanında küreselleşme ortamını hazırlamıştır.

Kısaca özetlersek I. Dünya Savaşı'na kadar gelişme eğilimi gösteren küreselleşme süreci, 1914-1945 arasında düşüş eğilimi göstermiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında tekrar yükselişe geçmiştir. 1980'li yıllardan itibaren bu süreç daha da hızlanmıştır. Bu dönemde sermaye birikimi süreci yaşanmıştır. Sermaye birikim sürecinin sonunda Kanada, Arjantin, Avustralya, Yeni Zelanda, Rusya, Çin gibi ülkeler dünya pazarına açılmıştır. Ülkeler üretimlerinde iş bölümü ve uzmanlaşmaya önem vermişler ve ekonomik gelişimlerini bu iki kavram üzerine yerleştirmişlerdir (Akaya, 2001).

Küreselleşmenin bileşenlerini ekonomik, siyasal ve sosyal alandaki gelişmeler oluşturmaktadır. Bu doğrultuda Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla ABD ve Batılı ülkelerin dünya üzerinde ekonomik ve siyasal egemenliklerini arttırması, çok uluslu şirketlerin finans piyasaları üzerindeki etkin konumu, ülkeler arasında ulaşım imkânlarının artması, ulusal ekonomilerin birbirlerine bağımlı hâle gelmesi, üretim faaliyetlerinin tüm dünyaya yayılmasıyla birlikte işgücü piyasalarının genişlemesi, küreselleşme bileşenlerini tamamlamaktadır. Küreselleşme sürecinin üç temel etki alanı vardır. Bunlar; ekonomik, siyasal ve kültürel alanda küreselleşmedir (Elçin, 2012:14).

1.1. EKONOMİK KÜRESELLEŞME

Ekonomik küreselleşme kavramı, ülke ekonomilerinin bütünleşmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle ekonomik küreselleşme, bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan ilerlemelerin yanı sıra ülkeler arasında yapılan ticari faaliyetlerin canlanması ve ülkelerin birbirine yaklaşmasıdır. Ekonomik küreselleşme sürecinde mal ve hizmetlerin çeşitlenerek artmakta ve uluslararası sermaye hareketleri aracılığıyla teknoloji alanında yaşanan gelişmeler dünya genelinde hızla yayılmaktadır (Aktan, 2001:95).

Gelişmekte olan ülkeler açısından küreselleşmenin ekonomik boyutu ön plandadır. 1980'lerden itibaren kârını en yüksek düzeye çıkarmayı amaçlayan firmalar, üretimlerini uluslararası piyasalara taşımışlardır. Ayrıca firmaların dışa açılma politikaları ve liberalleşme hareketleri, siyasal ve kültürel küreselleşmenin önüne geçmiştir (Kazgan, 1994:78). Uluslararası ticaret ve yatırımlar dünya ölçeğinde hız kazanmıştır. Ekonomik işleyişin ve sermayenin küresel düzeyde örgütlenmesiyle birlikte piyasa ekonomisinin hareketlenmesi, Batılı ülkelere ait sermaye birikiminin ulaştığı zenginlik hızla artırmıştır. Bu dönemde ülkeler, döviz ve sermaye üzerindeki kısıtlamalarını kaldırarak dış dünya piyasalarıyla bütünleşmeyi ve serbest ticaret politikalarının yayılmasını sağlamıştır (Aktel, 2001:197).

1990 döneminde ekonomik alanda küresel entegrasyonla birlikte gelişmiş ülkeler yabancı sermaye yatırımlarını geliştirmekte ülkelere doğru kanalize etmişlerdir. Bu da geliştirmekte olan ülkelerin kalkınma çabasını artırmıştır. 1981-1990 döneminde geliştirmekte olan ülke ekonomilerinde yabancı sermaye yatırımlarının oranı %17 iken, 1991-1995 yılları arasında bu oran %32'e yükselmiştir (Erdem ve Yücel, 1998:13).

Ekonomik küreselleşmenin en önemli konularından biri de küresel üretim sürecinde yaşanan değişimlerdir. Küresel üretim süreci teknolojiye bağlı gelişen yeni üretim tekniklerini, işletmelerin organizasyon yapılarını ve yeni pazarlama yöntemlerini kapsamaktadır. Ülkeler maliyet avantajı sağlamak amacıyla üretimlerini farklı coğrafyalarda gerçekleştirmektedir. Bu süreçte en önemli görevi çok uluslu şirketler üstlenmektedir. Çünkü, bu şirketler portföy yatırımlarından doğrudan yabancı yatırımlara, uluslararası mal ve hizmet ticaretinden turizme kadar birçok ekonomik alanda faaliyet göstermektedirler. Günümüzde ise mal üretiminden çok hizmet üretimine ağırlık verilmektedir. Ürün ve hizmet kalitesi nitelikli işgücüne bağlıdır (Bayar, 2008:25-34). Esas olarak ekonomik küreselleşme üç farklı aşamada gerçekleşmektedir. Bu aşamalar ticari küreselleşme, finansal küreselleşme ve üretimde küreselleşmedir (Adıgüzel, 2013:4).

1.1.1. Ticari Küreselleşme

Ekonomik küreselleşme sürecinde yaşanan gelişmelerden biri de ülkeler arasındaki ticari faaliyetin yoğunlaşmasıdır. Ticari faaliyetlerin hızlanması, 1947'de kurulan GATT çerçevesinde ithal ürünlere konulan gümrük tarifelerinin ve kotaların

kaldırılmasıyla başlamıştır. Uluslararası yasal düzenlemeler, haberleşme ve ulaşım alanlarındaki teknolojik yenilikler, merkezi planlamaya dayalı ekonomilerin piyasa ekonomisine yönelmesi küresel ticaretin gelişimine katkı sağlamıştır. 1980'lerden sonra GATT'a üye olan ülkeler ekonomilerindeki ticaret engellerini azaltmıştır. 1995'ten itibaren ülkelerin temel hedefi, mal ve hizmet ticaretinde liberalizasyonu sağlamak, rekabeti olumsuz etkileyen tarife dışı engelleri azaltmak ve kârlılık oranlarını artırmaktır (Turan, 2011:1).

1.1.2. Finansal Küreselleşme

Ekonomik küreselleşmenin etki ettiği alanlardan biri de finansal piyasalardır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin dış ticaret hareketlerini düzenleyen politikaların işlerlik kazanması, uluslararası rekabetin sağlanması için finans piyasalarındaki sınırlandırmaların kaldırılması, finansal kurum çeşitliliğinin artması, iletişim ve elektronik teknolojilerindeki hızlı gelişmelerin ardından bankaların ve mâli kuruluşların küresel finans piyasalara katılması finansal küreselleşmeyi başlatmıştır.

Bretton Woods sisteminin çökmesi, finansal piyasaları da etkilemiştir. Sabit kur rejimini uygulayan ülkelerin esnek kur sistemine geçmesiyle birlikte paralar arasındaki kur değişimleri, bazı ülkelere para kazanma imkanı doğurmuştur. Bilgisayar teknolojisindeki gelişmeler, piyasaların farklı para birimleri arasında geçiş yapmalarına imkân sağlamıştır. Uluslararası sermaye akımları hızla artmıştır ve finans piyasaları arasındaki karşılıklı bağımlılık ve entegrasyon büyümüştür. Küreselleşmenin etki alanı olan finans piyasalarında iki önemli değişim gözlenmiştir (Ganiev, 2014:122):

- “Uluslararası sermaye piyasalarının önündeki engellerin kaldırılmasıyla uluslararası finansal işlemlerin hacminde büyük bir artış yaşanmıştır.
- Farklı finansal faaliyet alanlarının fonksiyonel olarak bütünleşmesi sonucu geleneksel bankacılığı menkul kıymet işlemleri ve diğer banka dışı işlemlerle birleştiren şirket grupları ortaya çıkmıştır.”

1.1.3. Üretimde Küreselleşme

Ekonomik küreselleşmenin alt dalları arasında yer alan üretimin küreselleşme süreci, ticari ve finansal küreselleşme aşamalarından sonra gelmektedir. Üretimde

küreselleşme, şirketlerin sınır ötesinde şirketler kurarak faaliyetlerine başlamaları ve sabit sermaye yatırımları yaparak fason üretim sözleşmesiyle üretim faaliyetlerini belirlemesi; şirketlerin mal ve üretim faaliyetlerini, hammadde, pazarlama ve işgücü maliyetlerini göz önüne alarak başka ülkelerde yerine getirmesidir (Aydemir ve Kaya, 2007:275). Küresel firmaların temel hedefi, etkinlik alanlarını genişletmek, üretimde verimliliklerini ön plana çıkartmak ve küresel rekabet koşullarını kendi lehlerine çevirip kâr marjlarını yükseltmek için yenilik yapmaktır. Bir malın üretim aşamalarını oluşturan araştırma-geliştirme, parçaların montajlanması, ürünün kalite yönünden denetlenmesi gibi işlemler tek bir ülkeye bağlı kalınmayıp karşılaştırmalı üstünlük içinde birden çok ülkeye yayılmıştır (Aras, 2003:3).

Ekonomik küreselleşmeyle birlikte ihracat artışı ve serbest ticaret bölgelerinin oluşması, fabrikalarda kadınlar için iş imkânı yaratmıştır. Bu yaşanan gelişmeler doğrultusunda gelişmekte olan ülkelerde kadınlar gelir elde etmeye başlayarak ekonomik yönden aile içinde bağımsız duruma gelmiştir. Bu durum geleneksel ev işlerinde ve ailede ataerkil yapının kırılmasına imkân vermiştir. Kadının istihdama katılımının artmasına rağmen “kadın yoksulluğunun” önlenememesi ekonomik küreselleşmenin olumsuz bir sonucudur (Moghadam, 1999:368).

1.2. SİYASİ ALANDA KÜRESELLEŞME

Siyasi küreselleşme süreci siyasi güç, otorite ve yönetim biçimlerindeki yapısal dönüşümü ifade etmektedir. Ülkeler arasındaki siyasi ilişkilerin yoğunlaşmasıyla küresel siyaset anlayışı giderek güçlenmektedir. Bu durum geleneksel siyaset anlayışındaki değişiminin kanıtıdır. Küresel siyaset anlayışı küreselleşmenin dört temel aktörü çevresinde şekillenmektedir. Bu aktörler ulus devlet, devletler üstü kurumlar, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarından oluşmaktadır.

Küreselleşmeye hız kazandıran gelişmeler bölgeselleşme ve bütünleşme hareketleridir. Üretim, ticaret ve finansal ilişkilerinin ülkeler arasında gelişmesi küreselleşmeye hız kazandırmıştır. Ayrıca aynı coğrafi bölge içerisinde yer alan ülkeleri güç birliğine ve yoğun bölgesel ilişkiler içerisine sokmuştur. Siyasal birlik açısından en başarılı bölgesel entegrasyon, Avrupa Konseyi çatısı altında gerçekleşmiştir. Avrupa Birliği ise ekonomik entegrasyondan yola çıkarak siyasal

entegrasyonun ötesinde bir birliği gerçekleştirmek amacıyla oluşturulmuştur (Köse, 2003).

Siyasal küreselleşme devlet, toplum, birey arasındaki ilişkilerin yeniden şekillendirilmesinde etkilidir. Ulus-devlet anlayışının karşısında uluslar üstü mekanizmaların desteğiyle demokratikleşme hareketlerinde bir artış sağlanmıştır. 1950'lerden itibaren ekonomik bütünleşmenin aşamalarını başarılı biçimde tamamlayan Avrupa Birliği'nin federatif yapı içerisinde birleşen bir Avrupa yaratma çabası, siyasi küreselleşmenin ulus devletler tarafından tek başına yaratılamayacak bir süreç olduğunu göstermektedir. Siyasi birlik, bölgeselleşme ve ulus üstü entegrasyon çabalarını göstermektedir (Demirel, 2006).

1.3. KÜLTÜREL ALANDA KÜRESELLEŞME

Sanayi Devriminin ortaya çıkmasına katkı sağlayan Batı ülkeleri, teknolojik avantajlar sayesinde ekonomik ve sosyal gelişim süreçlerini tamamlayarak dünya ekonomisinde ve siyasetinde aktif hale gelmişlerdir. Bu konumdaki ülkeler hammadde ihtiyaçlarını karşılamak ve ürettikleri iç tüketim fazlası malları yeni pazarlarda satmak için sömürge faaliyetlerine girmişlerdir. Bu ülkelerde kendi dillerini konuşan kendileri gibi düşünen bireyler oluşturma faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Batı sömürgeciliği, kültürel küreselleşmeyle yeni bir boyut kazanmıştır (Mahiroğulları, 2005:1278).

Günümüzde kültürel küreselleşme sürecini hızlandıran iletişim ağlarındaki gelişmeler, Batı toplumlarının "küresel kültür" adıyla gelişmekte olan ülke kültürlerini etkisi altına almasını ve bazı ülkelerde baskın kültür konumuna geçip geleneksel kültürlerin çözümlenmesini hatta milli kültürlerin giderek "yerel kültür" hâline gelmesini sağlamıştır (Tuna, 2003:4). Kültürel küreselleşmeye hız kazandıran önemli faktörlerden biri de medya araçlarıdır. Medyanın ulusal sınırları aşarak küreselleşmesi şu sonuçları ortaya çıkarmıştır (Özyurt, 2002:112-113): (1) Tüketim alışkanlıklarının değişmesi (2) Yaşam tarzlarının giderek tekdüzeleşmesi (3) Dünyadaki gelişmelerden haberdar olunması (4) Yerel kimliklerin giderek zayıflaması ve yok olması.

2. KÜRESELLEŞMENİN KADIN İSTİHDAMI ÜZERİNE ETKİSİ

Kadınların çalışma hayatı içerisindeki konumu tarihsel olarak incelendiğinde Sanayi Devrimiyle birlikte kadınlar dokuma sektöründe ücretli işçi olarak çalışmaya başlamıştır. 1950'lerden itibaren dokuma alanında istihdam olanağı bulamayan bazı

kadınlar şehirlere göç ederek hastane, okul gibi kamu kuruluşlarında temizlikçi olarak işgücüne katılmıştır. 1970'lerden sonra ekonomiler dış ticarete serbestleşme politikalarını benimsemiştir. Rekabet ortamının artmasıyla birlikte çok uluslu şirketlerin ucuz işgücüne olan talebi artmıştır. Bu durumdan etkilenen kadınlar fabrikalarda düşük ücret düzeyiyle çalışmaya başlamıştır (Kılınç, 2015:126).

1980'li yıllardan sonra dünya genelinde yapısal ve ekonomik dönüşüm süreci yaşanmıştır. Küreselleşme bu sürecin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Küreselleşme ekonomik alandan kültürel alana doğru birçok alanda etkili olmuştur. Üretim sürecinde yaşanan küreselleşme ulusal işgücü piyasalarını, istihdam stratejilerini, çalışma koşullarını, ücret düzeylerini değiştirmiştir. Küreselleşmeyle artan rekabet ortamı ve teknolojik ilerlemeler istihdamı doğrudan etkilemiştir. İstihdamda meydana gelen dönüşümler özellikle azgelişmiş ülkelerde gelir dağılımında eşitsizlik, mali krizler, kayıt dışı sektörlerin artması, yoksulluk gibi sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Neoliberal politikaların devreye girmesiyle hız kazanan küreselleşme, 1980'li yıllardan itibaren uluslararası ticarete yönelik üretimin yapılması ve sermayenin sınır tanımaksızın, ulus ötesi şirketler aracılığıyla mobilitesinin artması ulusal işgücü piyasalarında dışsal etkiler yaratmıştır (Şenses, 2003:146-161).

Küreselleşmeyle birlikte ulusal işgücü piyasaları ve istihdam politikalarının bağımsızlığı ortadan kalkmıştır. Ulusal istihdam yapıları geçerliliğini yitirmiştir. Uluslararası sermaye hareketlilikleri sermaye sahiplerine emek kullanımını açısından olanaklar tanımaktadır ve nitelikli işgücünü seçme şansı vermektedir. Zaten sermaye en az maliyetle işgücü istihdamını sağlayabileceği alanlara yönelmektedir. Küreselleşme sürecinde işletmeler üretim maliyetlerini düşürmek için uluslararası iş bölümüne gitmişlerdir. Üretim sürecindeki farklı işleri farklı ülkelerdeki işgücü piyasalarına dağıtmışlardır. Böylece yüksek nitelikli işgücü gerektirmeyen emek yoğun sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler üretimini az gelişmiş ülkelere aktarmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde yüksek nitelik gerektirmeyen işlerin istihdamında kullanılan işgücü sayısında artışa neden olmuştur. Diğer taraftan küreselleşme sürecinde vasıflı işgücünün hareketliliğini artırmıştır. Almanya'da çalışan 20.000 kişi Hindistan'dan ithal edilmiştir. ABD'de ve Avrupa'da ise yaklaşık 250.000 Afrikalı farklı alanda istihdam edilmiştir. Bu kişiler, belirli alanda uzmanlaşmış ve mesleki eğitimleri yüksek kişilerdir. Sonuç olarak 1959-1995 yılları

arasında ABD’de vasıfsız işgücünün payı % 47’den % 36’ya düşmüştür. Gelişmiş ülkeler daha çok sermaye yoğun üretim yaptığından dolayı vasıflı işgücü istihdamı artış göstermiştir. İşgücü piyasasında niteliksiz işgücünün işsizlik oranları yükselmiştir (Yahşi, 2007:29). 2016 yılında ABD’de vasıflı işgücünün oranı %53’dür. Vasıfsız işgücünün oranı ise, %10’dur (Bureau of Labor Statistics, 2016).

Küreselleşme sürecinde yaşanan işgücü piyasalarındaki değişim kadın işgücü arzını ve ücret düzeyini de etkilemiştir. Nitekim gelişmiş ülkelerde üretim biçimlerinin yaygınlaşması kadın istihdamında artış sağlamıştır. Özellikle çalışma saatlerindeki esneklik evli ve çocuk sahibi kadınların işgücüne katılma olanaklarını artırmıştır. Bundan dolayı küreselleşme sürecinin istihdamda doğurduğu sonuç, kadınlar üzerinde etkisinin en kolay görülebileceği boyuttur.

Endüstrileşme hemen her ülkede ve her konuda kadın emeğinin konumunu etkilemektedir. Kadın işgücünü evin dışına çekmekte, ücretsiz aile işçiliğinden ücretliler sınıfına geçmesine yol açmaktadır. Küreselleşme kadın emeğine iki türlü etki yapmaktadır. Birincisi, kadınların işgücüne katılım oranını düşürüyor. Kadınların erkeklere göre eğitim düzeyi oldukça düşük olduğundan özellikle teknolojik gelişmelerin hızla yaşandığı ve eğitilmiş insanlara gereksinim duyulan küreselleşme döneminde eğitimsiz kadınların çalışma yaşamında tutunabilmeleri oldukça güçtür. İkinci olarak küreselleşme yaptıkları işin niteliği ve ücreti açısından çalışan kadınların gerilemesine neden olmaktadır. Yaşanan gelişmeleri çalışan kadın açısından değerlendirdiğimizde geleneksel sektörlerde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadın sanayi sektörüne geçiş yapmıştır. Daha sonra da düşük ücret düzeyiyle hizmet sektöründe çalışmaya başlamıştır (Tarcan, 2000:9).

Küreselleşmeyle birlikte istihdam yapısında meydana gelen diğer değişimler şunlardır (Kumbetoğlu, 2000:60-61):

- Endüstri sektöründeki istihdam alanı daralırken günümüzde hizmet sektöründeki istihdam alanı genişlemiştir.
- İşgücü piyasası cinsiyet açısından değişikliğe uğramıştır. Kadınlar hizmetler sektöründe daha aktif hâle gelmiştir.

- Ücret düzeyleri ve istihdam biçimleri değişmiştir. Çalışma hayatına giren eğitilmiş kişiler iş ilişkilerinde toplu hareket yerine bireysel davranmayı tercih etmişlerdir.
- İşletmeler verimliliklerini artırmak için nitelikli işgücüne ihtiyaç duymuşlardır. Bu yüzden işletmeler çekirdek işgücüne yönelmişlerdir. Çekirdek işgücü; yüksek eğitim düzeyine sahip, yüksek ücretli, çalışma koşullarına çabuk uyum sağlayan kişilerden oluşmaktadır.
- Gelişmiş ülkelerde sosyal güvencesiz çalışma koşulları ortaya çıkmıştır.
- Gelişmekte olan ülkelerde ise iş yasalarının ve sosyal güvenlik sistemlerinin geçerli olmadığı kayıt dışı sektörlerde istihdam hacmi genişlemiştir (İmamoğlu, 2011).
- Az gelişmiş ülkelere doğru emek göçü başlamıştır.
- Sermaye yatırımları üretim maliyetlerinin düşük olduğu bölgelere kaymıştır. Bu durum gelişmiş ülkelerin işgücü piyasalarında dalgalanmalara neden olmuştur. Ekonomik liberalleşmenin etkisiyle gelişmiş ülkelerde işsizlik ve ücret politikalarında eşitsizlik ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak küreselleşme süreciyle birlikte esnek ve ucuz görülen kadın emeği, piyasalarda yedek işgücü olarak görülmüştür. Genellikle enformel sektörde istihdam edilmiştir. Enformel sektörde çalışanların çoğunluğunun kadın olmasının asıl nedeni daha yoksul ve daha az eğitilmiş olmalarıdır.

2.1. DIŞ TİCARETİN GELİŞİMİ

Ekonomik büyümeyi hedefleyen ülkeler ilk olarak ekonomilerindeki ihracat ve ithalat sınırlamaları kaldırılarak ticarete serbestleşmeyi amaçlamaktadır. Ticaretin serbestleştirilmesi için ihracatın büyümeye olan katkısının artırılması, dış ticaretin serbest hâle getirilmesi, yabancı sermaye yatırımlarına öncelik verilmesi ve milli paranın konvertibilitesinin sağlanması gerekmektedir. Uluslararası ticaret serbestliği işgücü piyasalarını da etkisini altına almakta; hem olumlu hem de olumsuz yönde etkide bulunmaktadır. İhracat, uluslararası uzmanlaşma ve işbölümü sayesinde kıt kaynakların uluslararası alanda daha etkin dağılımını sağlamıştır. Ayrıca ihracat artışıyla büyümeye öncülük ederek yeni istihdam alanlarının ortaya çıkması ticari serbestleşmenin olumlu etkileridir. Gelişmekte olan ülkelerde üretimin ithalata

bağımlı olması ve ithalatın nihai mallara yönelik olmasından dolayı ekonomilerinde cari açıkların artması, istihdam olanaklarının azalması gibi makroekonomik gelişmeler ticari serbestleşmenin olumsuz etkilerini oluşturmaktadır (Sandalcılar ve Yalman, 2012:49-50).

Gelişmiş ülkelerin ticari serbestleştirmeyi artırmasındaki amaç, artan ticaretle birlikte milli gelirlerini artırmaktır. Ülkelerin dış ticarete kârlı hale gelebilmeleri ve piyasada rekabet edebilmeleri için makroekonomik istikrarı sağlamaları gerekir. Ekonomik istikrarı sağlayan ülkelerde dışa açılma süreci ticari kâr marjlarını artırmak isteyen yabancı sermayenin ülkeye girişini özendirir. Sermaye girişiyle ülkedeki sermaye birikim ihtiyacı karşılanacaktır. Öte yandan firmaların ürettikleri yeni ürünleri pazarlaması kolaylaşacaktır (Baldemir vd., 2009:460). Ekonomik yapıda meydana gelen bu değişimle birlikte üretimde yaşanacak artış az gelişmiş ülkelerdeki işsizlik sorunu çözecektir.

Dış ticaret artışı, ülkeler arasında rekabet ortamının artmasını, ölçek ekonomisinden yararlanmayı, nitelikli işgücü artışı, ihracat yoluyla ülkeye döviz girişini, üretimi olmayan ürünlerin tedarik edilmesini, küresel alanda işbölümü ve verimliliğin artmasını sağlamaktadır. (Sandalcılar ve Yalman, 2015:55). İkinci Dünya Savaşından sonra dış ticaret hızla büyümüştür. Dünyada 1950-1973 dönemi arasında toplam mal ihracatı reel olarak % 8 artmıştır. Yaşanan petrol krizi ve ekonomiler üzerinde uygulanan yanlış politikalar ticaretteki büyümeyi durdurmuştur. 1990'lı yıllarda bilgi ve iletişim teknolojisindeki artışlar ticaretin tekrar canlanmasına yardımcı olmuştur (Dünya Ticaret Raporu, 2008:15). Dünya ekonomisinde bu dış ticaret artışına paralel olarak Türkiye'de 1980-2010 arasında ihracat yaklaşık 40 kat artarken ithalat da 24 kat artmıştır. (TÜİK, 2010).

Küreselleşme dünya ticaret hacmi ve üretim hacmi arasındaki farkın giderek artmasına neden olmuştur. Buna rağmen işsizlik sorununun çözülememiş olması dış ticaret ile istihdam arasındaki ilişkinin tekrardan incelenmesi gerektiğini gündeme getirmiştir. Dış ticaretin istihdam üzerindeki etkisi Merkantilistlerden itibaren tartışılmıştır ve uluslararası ticaret modellerinden biri olan Hecksher-Ohlin (HO) modelinde yer bulmuştur. HO modelinde dış ticaretteki uzmanlaşma, bol faktörün yoğun olarak kullanıldığı ürün üzerinden gerçekleşmektedir. HO modeline göre bir

ülke üretim faktöründen hangisine daha fazla sahipse o faktörü yoğun bir şekilde üretimde kullanır. Ürettiği mal üzerinde uzmanlaşır ve karşılaştırmalı üstünlük elde ettiği ürünü diğer ülkelere göre daha ucuza üretmeye başlar. Gelişmekte olan ülkelerde dış ticaret emek yoğun sektörlerde üretim kapasitesini artırmıştır. Üretim artışı, işgücü miktarının artırılmasına bağlıdır (Gül ve Kamacı, 2012:24). Dış ticarete yaşanan değişimlerin istihdam üzerine etkilerini araştıran birçok çalışma mevcuttur.

Lawrence vd. (1993:220-223) yaptığı çalışma ile 1970-1991 yıllarında ABD üzerine yapmış olduğu analizinde dış ticaretindeki değişmelerin istihdam kaybına yol açtığı sonucuna ulaşmıştır. Joekes (1995:11-14) yapmış olduğu çalışmada, 1990'ların ortalarında uluslararası ticaretteki büyümelerin kadınların ücretli olarak işgücüne katılması üzerinde olumlu bir etki yarattığı sonucuna ulaşmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde üretim sektöründe kadın işçisi sayısı artmıştır. Ticaret işgücü piyasasında iki yönden değişikliğe neden olmuştur. Birincisi kadınlar ihracata dayalı sektörlerde aktif olarak tercih edilen işgücü olmuştur. İkincisi ithal ikameci sanayileşme stratejisinin uygulandığı imalat sektöründe erkek istihdamında düşüş yaşanmıştır.

James ve Fujita (2000:10-11) çalışmasında Endonezya'nın ihracatındaki değişimin istihdam üzerindeki etkilerini 1985-1995 yılları arasında incelemiştir. Çalışmada, sanayi sektörü ihracatının istihdama çok büyük katkı sağladığı ifade edilmektedir. Jenkins ve Sen (2006:299–322) dış ticaret ve istihdam arasındaki ilişkiyi Bangladeş, Kenya, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Vietnam gibi gelişmekte olan dört ülke üzerine analiz etmişlerdir. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre Bangladeş ve Vietnam'da dışa açılım vasıfsız işçi istihdamında özellikle kadın istihdamında önemli artışa yol açmaktadır. Buna karşılık Kenya ve Güney Afrika ülkelerinde dış ticarete yaşanan artış sonucunda istihdam artışı çok düşük düzeyde ve vasıflı istihdamda gerçekleşmektedir.

Banerjee ve Veeramani (2015:24) Hindistan için 1998-2008 periyoduna ait verilerin kullanıldığı çalışmasında imalat sanayisinde çalışan kadınların istihdamda ticaret ve teknoloji gibi faktörlerin etkisi analiz edilmiştir. Karşılaştırmalı üstünlüğe sahip vasıfsız emek yoğunluğun olduğu sektörlerde çalışan kadın sayısı artmıştır. Buna karşılık yeni teknolojilerin kullanıldığı ve sermaye yoğun sektörlerde işgücü erkeğin

lehine dönmüştür. Küreselleşme, Hindistan'ın imalat sektöründeki kadın istihdamında büyümeye yol açmamıştır.

Kızılırmak vd. (2014:31) ise 30 ülke için 1995-2006 yılları arasındaki verileri kullanarak ticarete yaşanan değişikliklerin imalat sektörüne ve istihdam üzerine etkisini test etmiştir. Bulgulara göre Filipin ve Kore Cumhuriyeti hariç diğer tüm ülkelerde ticaret, kadın istihdamını negatif etkilemiştir. Kadın istihdam oranındaki değişmelerin gıda, tekstil ve giyim eşyası gibi sektörlerin yapısına bağlı olduğu ortaya çıkmıştır.

Dış ticaret ile bir yandan kadınların iş imkânları artarken diğer yandan da işgücü piyasalarında kadın işgücünü olumsuz etkileyecek bir yapısal değişiklik gerçekleşmektedir. Özellikle Çin'de ihracata dayalı sektörlerin gelişmesi genç göçmen kadınlara bağlıdır. 1994 Çin Devlet İstatistiklerinin verilerine göre, fabrikalarda düşük ücret düzeyiyle istihdam edilen göçmen kadınların oranı %39,3'tür (Davın, 2004). İhracata dayalı üretimin sermaye yoğun hale gelmesi nedeniyle nitelikli işgücü düzeyinin artmasına neden olmuştur. Bu nedenle ihracat odaklı üretim alt sektörlerinde istihdam edilen kadın sayısı azaltmıştır.

Birleşmiş Milletlerin 1999 yılında yapmış olduğu Kalkınmada Kadının Rolü anketinde orta gelirli ülkelerde imalat sektöründe kadın işgücüne olan talebin zayıfladığı sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin Singapur, Tayvan, Güney Kore ve Meksika'da üretimin bilgisayar ve iletişim teknolojilerine kaymasıyla işgücündeki durum erkek işçiler lehine dönmüştür. 1999 yılında Güney Kore'de kadın istihdamının sektörel dağılımı ilgili yapılan çalışmada imalat sektöründe çalışan kadın sayısının yavaş yavaş azalmıştır. 1970'lerde imalat sanayisinde kadınların istihdam payı %32,8'dir. 1990'da %41,5 iken 1997'de %35,6'a düşmüştür (Undesa, 1999:1).

1970'li yıllarda yaşanan petrol krizi dünya ekonomisindeki gelişmeleri olumsuz etkilemiştir. Krizlerin etkilerinden kurtulmak için Türkiye ekonomisi de geniş kapsamlı bir ekonomi programı hazırlamıştır. 24 Ocak kararları olarak ifade edilen bu programın genel amacı ülke ekonomisinin serbest piyasa mekanizması kurallarına göre işlemlerini ve dünya ekonomisiyle bütünleşmesini sağlamaktır. Bu ekonomi programıyla Türkiye, ithal ikameci sanayileşme politikasını terk edip ihracata dayalı sanayileşme stratejisine geçiş yapmıştır. Bu stratejinin

benimsenmesinin ardından 1980’de 2.9 milyar dolar olan toplam ihracat değeri 2010’da 113 milyar dolara; 1980’de 7.9 milyar dolar toplam ithalat değeri ise 2010 yılında 185 milyar dolara ulaşmıştır (Karaçor ve Saraç, 2011:182).

Türkiye ihracat ve ithalat artışları sektörlerdeki istihdam oranını da etkilemiştir. 1988–2007 dönemleri arasında istihdamının sektörel dağılımı incelendiğinde tarım sektöründe istihdam azalır iken, hizmetler ve sanayi sektörlerinde istihdam artmıştır. Ancak gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında Türkiye’de tarım kesiminin istihdamdaki payı halâ çok yüksektir (Önder, 2013:47). Kadınların sektörlerdeki istihdam oranlarına bakıldığında 2015 yılında kadınların %27’si tarımda, %16’sı sanayide, %54’ü hizmet sektöründe istihdam edilmektedir. 2016 yılında ise tarım alanında çalışan kadınların oranı %26’dır. Hizmetler sektöründe istihdam edilen kadınların oranı %57’dir. Sanayi sektöründe ise bu oran %15’dir. Bu oranlar tarım sektöründe istihdam edilen kadın sayısının düştüğünü hizmetler sektöründe istihdam edilen kadın sayısındaki artışı göstermektedir.

2.2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM AKIMLARI

Doğrudan yatırım ya da tam adıyla "doğrudan yabancı sermaye yatırımları" bir ülke sınırları dışındaki yatırımcıların ilgili ülkeye yaptıkları reel, yani üretime dönük yatırımlardır. Başka bir tanım da ise bir ülkeden başka bir ülkede bulunan herhangi bir firmayı satın alarak ya da yeni kurulan bir firmaya sermaye temin ederek veya mevcut bir firmanın sermayesini artırarak yapılan yatırımlardır (Karluk, 2007:100).

1980’li yıllarda dünya ekonomisinde finansal serbestleşme uygulamaları ve ona bağlı olarak sermaye hareketlerinin serbestleşmesiyle yeni bir iktisadi dönem başlamıştır. Tüm ülkelerde liberal ekonomi politikaları uygulanmaya başlamış, uluslararası üretim kapasitesi artmış, doğrudan yabancı yatırımlarda (DYY) da bir artış eğilimi başlamıştır (Ekinci, 2011:72). Bazı gelişmekte olan ülkelerin ekonomik alanda istikrar sağlayamamalarının nedeni yeterli sermaye birikimlerinin olmayışıdır. Az gelişmiş ülkelerde milli gelir düşüktür ve yeterli tasarruf yapılamamaktadır. İstenilen düzeyde yatırım artışı gerçekleşmemektedir. Düşük yatırımlar ülkenin sermaye birikimine katkı sağlamadığından dolayı ekonomik büyüme ve kalkınma beklenen düzeyde gerçekleşmemektedir (Koyuncu, 2011:1). Yaşanan küreselleşme süreci az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere ihtiyaç duyduğu sermayeyi doğrudan yabancı

yatırımlar yoluyla elde etme fırsatı tanımıştır. Yabancı sermaye yatırımları ülkelerde sabit sermaye stokunun artmasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca doğrudan yabancı yatırımlar istihdam yaratılmasına, rekabetin geliştirilmesine, ödemeler dengesi açığının azaltılmasına katkıda bulunmuştur. Bundan dolayı dünyada yabancı sermaye yatırımlarının önemi gittikçe artmıştır. Yabancı yatırımlar sadece yatırımın yapıldığı ülkede büyüme ve kalkınma üzerinde etkili olmamıştır aynı zamanda yatırımı yapan ülkelerin ekonomilerine çeşitli avantajlar sağlamıştır (Aydemir vd., 2012:70).

1990 döneminde gelişmekte olan ülkeler, uluslararası sermayeden daha fazla pay alabilmek için DYY'le ilgili çeşitli düzenlemelere gitmişlerdir. 1990'lı yılların ortalarında DYY'ler artarak 202 milyar dolara ulaşmıştır. Fakat DYY'ler her bölgede istenilen oranda artmamıştır. Bölgesel dağılımına bakıldığında gelişmekte olan ülkelere yönelik DYY'lerin %65'i Çin, Güney Kore ve Tayvan gibi Asya ülkelerine, %30'u Brezilya, Arjantin, Şili, Venezuela, Küba ve Meksika gibi Latin Amerika ülkelerine ve %4 ise, Afrika ülkelerine yapılmıştır (Aydemir vd., 2012:74).

Tablo 8'de dünya ekonomilerinde DYY'lerin dağılımı gösterilmiştir. 1986-1991 ve 1991-1996 yıllarını kapsayan veriler için yıllık ortalama alınarak hesaplanmıştır. DYY'lerin büyük çoğunluğu gelişmiş ülkelere aittir ve 2014 yılında DYY oranı %60,8'dir. 1980'lerin ortalarından itibaren gelişmiş olan ülkelerde DYY oranı artmıştır ve 1980'li yıllarda %18 iken 2014 yılında %34,6'ı olmuştur. Yatırımlardaki artış eğilimi, Asya kriziyle başlayan küresel ekonomik durgunluk döneminde yavaşlamıştır.

Tablo 8: Bölgelere Göre Doğrudan Yabancı Yatırımların Dağılımı (%)

Bölge/Ekonomiler	1986-1991	1991-1996	1997	1998	1999	2012	2013	2014
Gelişmiş Ülkeler	81,3	60,8	56,0	68,8	76,4	68,0	63,8	60,8
Batı Avrupa	41,7	35,8	28,9	38,3	43,5	29,3	24,3	23,3
ABD	30,8	18,4	21,5	25,4	26,3	28,5	29,0	28,8
Gelişmekte Olan Ülkeler	18,3	36,0	40,1	27,9	21,2	27,8	29,2	34,6
Afrika	1,8	1,8	2,2	1,3	1,1	1,0	1,2	1,0
Latin Amerika	5,9	10,6	15,2	12,0	10,0	3,4	2,2	1,7
Asya	10,3	23,5	22,7	14,6	10,1	23,3	25,7	31,9
Güney Doğu Asya	9,5	22,1	20,8	13,1	9,8	20,7	22,4	28,3
Pasifik	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0

Kaynak: UNCTAD, 2015

Küreselleşme süreciyle sermaye hareketliliğinin gittikçe arttığı bir dönem başlamıştır. Bu dönemde ülkelerin uyguladıkları ekonomi politikaları değişmiştir. Bu değişikliklerin en önemlisi istihdam alanında görülmüştür. Piyasalarda sermaye hareketlerinin önündeki engellerin kalkmasıyla ABD, gelişmiş Batı Avrupa ülkeleri, Japonya ve Çin’de istihdam yapısı değişmiştir. Gelişmekte olan ülkeler ithal-ikameci sanayileşme politikasının yerine dışa açık sanayileşme stratejisini benimsemişlerdir (Saray, 2011:382).

DYY’leri açıklayan bazı teorilerde yabancı yatırımların istihdam artışına neden olabileceği ileri sürülmüştür. Bu teorilerden ilki John Harry Dunning’in ileri sürdüğü OLI teorisidir. Teoriye göre çokuluslu şirketlerin bir ülkeye yabancı yatırımda bulunabilmesi için o ülkenin konumsal avantajı, mülkiyet avantajı ve içselleştirme avantajına sahip olması gerekir. OLI teorisine göre doğrudan yabancı yatırımlar, ev sahibi ülkelerde yeni işgücü olanakları oluşturmaktadır. Ravmond Vernon tarafından geliştirilmiş ikinci teori ise ürün devreleri teorisidir. Bu teoride ileri sürülen görüşe göre yabancı yatırımları kabul eden ülkelerin işgücü piyasalarında istihdam artışı yaşanacağını ileri sürmektedir. Ürün devreleri teorisine göre yeni üretilen bir mal üretim aşaması bitene kadar üretim yerlerinde değişiklikler yaşayabilir. Standartlaşan ürün üretim maliyetlerinin daha az olduğu coğrafyalara kaydırılmaktadır. Bu durumda doğrudan yabancı yatırımlar, ev sahibi ülkelerde yeni istihdam olanakları sağlayabilmektedir (Ekinci, 2011:73).

Braunstein (2006:14) çalışmasında doğrudan yabancı yatırımların ücret, verimlilik, ticaret, büyüme ve kadın istihdamı üzerine etkisini analiz etmiştir. Emeğin yoğun kullanıldığı ihracata dayalı sektörlerde kullanılan yabancı yatırımlar kadınların çalışma hayatına katılmalarında önemli bir etkiye sahiptir. Fakat sanayileşme sürecini tam anlamıyla tamamlamış az gelişmiş ülkelerde doğrudan yabancı yatırımlar ile kadın istihdamı arasında pozitif bir ilişki bulunmamıştır. Vasıf gerektiren sermaye-yoğun üretim süreçlerinin yaygın olduğu sanayi sektöründe erkekler istihdam edilmektedir. Teknolojik gelişmeler fabrikalarda çalışan işçi sayısını azaltırken teknik bilgi sahibi yüksek niteliklere sahip işgücü ihtiyacını artırmıştır. Bu durum işgücü piyasalarında ikili yapının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Firmalar arasında yaşanan rekabet sonucunda ücretler aşağı doğru çekilmiş ve bu durum gerekli teknik ve mesleki

donanımında yetersiz olan kadın işgücünün ücretlerine yansımıştır ve kadınların çoğu isten çıkarılmıştır.

2.5. ESNEK ÇALIŞMA BİÇİMİNİN YAYGINLAŞMASI

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki teknolojik gelişmeler, üretim şeklini değiştirmiştir. 1970'lere kadar yaygın olan iş bölümünü ve tam zamanlı istihdam şekline dayanan "Fordist Üretim Yapısı" önemini kaybetmiştir. Çünkü küreselleşmenin yaygınlaşması ve işgücü piyasasında yaşanan teknolojik gelişmeler emek sürecini ve çalışma yaşamını etkilemiştir. Ekonomik değişim sürecine firmalarda girmiştir. Faaliyet gösterdikleri işkollarında kendilerini sürekli yenileyerek rekabet ortamındaki yerlerini almışlardır. Firmalardan beklenen üretimde çeşitlilik, yalınlık, katılık ve kuralcılık ilkeleri yerine akışkanlık ve açıklık, durağanlık yerine değişkenliktir. Tüm bunlar “esneklik” olarak ifade edilmektedir (MESS, 2001:15-16). Esneklik, teknolojik değişimlere uyum sağlayabilme yeteneği olarak görülmektedir. Çalışma hayatında esneklik ise “değişikliklere yanıt verebilme ve uyum sağlama yeteneğidir” (Rodgers, 2007:2). Esnek çalışmanın ortaya çıkış nedenleri şunlardır:

- Teknolojik Değişim ve İşgücü Talebinin Azalması
- Küreselleşme ve Uluslararası Rekabet
- Hizmet Sektöründeki Gelişmeler
- İşsizlik
- Ücret Sistemleri
- Nitelikli İşgücü Duyulan İhtiyaç

Esnek çalışmanın yaygınlaşmasının en önemli nedeni 1970'lerden sonrası ortaya çıkan ekonomik durgunluk ve işsizliktir. Ekonomilerde iktisadi büyüme hızı yavaşlamakta ve işsizlik artmaktadır. Hükümetler ekonomide yaşanan bu duruma karşı esnekliği istihdamı artıran ve işsizliği azaltan önlem olarak görmüştür. Sanayileşme sürecinin yaşandığı dönemde tarım sektöründe işgücü azalırken hizmet sektöründe artmaktadır. Esnek çalışmanın en yaygın uygulandığı sektör hizmet sektörüdür. Bu sektörde vardiyalı çalışma sisteminin uygulanması kadın istihdamının artmasını teşvik etmiştir.

Esnek çalışma sistemin ekonomilerinde uygulanması işgücü piyasalarında istihdam kapasitesinin ve istihdam hacminin belirlenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle liberal iktisatçılar, istihdam hacminin genişletilmesinde ve ekonomide etkinliğin sağlanmasında esnek çalışma biçiminin iş hayatına uygulanmasının şart olduğunu vurgulamaktadır (Ongan, 2005:125-127).

- 1) Esnek Uzmanlaşma Teorisi: Esneklik kavramının en geçerli ve kabul görmüş teorisidir. Esnek uzmanlaşmanın öncü isimleri Michael Piore ve Charles Sabel'dir. Küreselleşmeyle birlikte hızlanan rekabet ortamı ve değişim uygulaması işletmelerde esnekliği gündeme getirmiştir. Bu teorinin sanayi toplumlarında uygulanması için bilgisayar ve elektronik cihazların üretimde yaygın olarak kullanılabilmesi gerekir. Ayrıca bu ürünlere olan talebin artması gerekir (Yavuz, 1995:16). Esnekliğin en belirgin özelliği değişim ve küreselleşme karşısında ekonomik uyum olduğu belirtilmektedir.
- 2) Düzenleme Teorisi: Esnek çalışmayla ilgili ikinci teori olarak kabul edilen bu teori, 1970'li dönemlerde yaşanan ekonomik krizlerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Fordist üretim yöntemi yeni teknolojik gelişmelere uyum sağlayamamaktadır. Tüketim kalıplarındaki köklü değişikliklere yanıt veremeyen Fordizm geçerliliğini yitirmiştir. Bundan dolayı Fordist üretimden esnek üretime geçilmiştir. Düzenleme kavramı, kapitalist üretimin sonucunda meydana gelen kurumsal düzenlemelerle toplumsal davranışlar arasındaki uyumu ifade etmektedir (Yavuz, 1995:29).
- 3) Neo-Schumpeterian Teorisi: Schumpeter' in "teknolojik buluş teorisi" üzerine kurulmuştur. Schumpeter teknolojik buluş teorisinde yapılan icatların önemini vurgulamaktadır. Ülkelerin ekonomik gelişmesinin teknolojik buluşlara bağlı olduğunu belirtmiştir. Teknolojiyle birlikte ekonomide yeniliklerin ortaya çıktığını savunmaktadır. Örneğin, mal üretiminde kullanılan teknolojik araçların değişmesi, yeni pazarların açılması, yeni üretim kaynaklarının bulunması, malların paketleme işlemlerinde ilerleme, organizasyon yapılarının değişmesi birer yenilik olarak algılanmaktadır (Dolanay, 2009:175).

Esnek yapı, çalışma sürelerinin kısaltılmasında, çalışma biçimlerinde, ücret sisteminde, çalıştırılan işçi sayısında, işçilerin niteliğinde, üretim yerlerinin seçiminde hem işverene hem de çalışana rahat hareket edebilme kolaylığı sağlamıştır (TİSK, 1999:19-26). Esnek çalışma kavramı, beraberinde iki önemli tartışmayı gündeme getirmiştir. Standart üretimle mal çeşitliliği ortadan kaldırılırken işgücü piyasalarında vasıflı ve vasıfsız işgücü ayrımını belirginleştirmiştir. Üretim sürecinde fasonlaşma kadın işgücü üzerinde yoğunlaşmıştır.

Tarihsel dönem içerisinde kadınlar, her koşulda ekonomik faaliyetlere katılmışlardır. Esnek üretim biçimlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte kadın işgücü ekonomideki yerini almıştır. Erkek işgücüne göre daha ucuz, daha uysal, uzun çalışma saatlerine, monoton işlere, güvencesiz iş koşullarına daha kolay uyum sağlayan kadınlar, yarı zamanlı ve esnek çalışma saatleri olan işleri daha çabuk kabul etmişlerdir. Ayrıca kadınla bağdaştırılan bu özellikler nedeniyle kadınlar işgücü piyasasının “yedek işgücü ordusu” olarak görülmüştür (Buğra, 2012:47-69). Bu durumdan dolayı esnek çalışma biçimi “kadına uygun iş” olarak görülmektedir ve iş hayatında yaygınlaştırılmak istenmektedir.

Esnek çalışma biçimleri şunlardır: kısmı süreli çalışma, çağrı üzerine çalışma, tele çalışma, iş paylaşımı, ev-eksenli çalışma, dönemsel çalışmadır. Bu türlerinin içinde kadınların en çok tercih ettiği çalışma yarı zamanlı çalışmadır. Kadınlar, en fazla ev-eksenli ve kısmı süreli çalışmayı tercih etmektedir. Ev-eksenli çalışma enformel sektörde çalışan kadınların başvurduğu bir çalışma biçimidir. Ev-eksenli çalışan kadınlar üzerinde yapılan araştırmalarda kadınların bu çalışma türünü seçmelerinde birçok faktörün etkili olduğu tespit edilmiştir. Bu faktörler ataerki bakış açısı, çocuk bakımıyla ilgili kurumların yetersiz oluşu, düşük eğitim düzeyi ve mesleki bilgi yetersizliğidir (İlkkaracan, 2012:11-20). 2013 yılında Türkiye genelinde kadınların %94’ü evde çalışmaktadır. Ev içerisinde çalışarak tekstil ve giyim ürünlerinin imalatında bulunan kadınların oranı %34’tür. (TÜİK, 2013).

Kısmı süreli çalışma (yarı zamanlı çalışma), esnek çalışma türleri içinde en yaygın çalışma biçimidir. Kısmı süreli çalışma kavramı günlük, haftalık veya aylık iş süreçlerinden daha kısa süreyi kapsayan çalışmadır (Eser, 1997:38). Aile yapılarının küçülmesi, evlilik oranlarında azalma, evlilik yaşının ertelenmesi, artan boşanmalar

ataerkil yapının yıkılması, geçim sıkıntılarının artmasıyla aile bütçesine katkı sağlama isteği, kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesi, daha iyi şartlarda yaşama isteği, devletlerin kadınları iş piyasasına çekmek amacıyla uyguladıkları politikalar kadınları kısmi süreli çalışmaya yönlendirmiştir (Ekin, 1991:19-36). Kadınların çalışma yaşamında yarı zamanlı çalışmayı isteme nedeni iş süresinin kısa olmasıdır. OECD ülkelerinde yapılan işgücü araştırmalarına göre ülkelerinin kısmi süreli çalışma süreleri Kanada 35 saatin altında, Finlandiya, Macaristan ve Yeni Zelanda'da 30 saatin altında, Norveç'te 37 saatin altındadır (OECD, 2005:92-93).

Kadınların bu çalışma türünü tercih etmelerinin nedenleri şunlardır (Kuşaksız, 2006:22-24): (1) Tam süreli iş bulmalarının imkansızlığı (2) Tam süreli çalışmayı istememe (3) Aile ve çalışma yaşamının bağdaştırılması (4) İşsiz kalmama (5) Geçici iş olarak düşünme (6) Kadınların çocuk ve yaşlı bakımı gibi sorumluluklarının olması (7) Eğitim görme veya diğer faaliyetlere katılma (8) Hastalık veya sakatlık.

Kısmi süreli istihdam oranlarındaki artışta sektör yapıları ve meslek önemli olduğu kadar cinsiyet de önemlidir. Tablo 9 incelendiğinde yarı zamanlı çalışmada kadınların oranının erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 9: Avrupa Birliğine Üye Ülkelerde Kısmi Süreli Çalışanların Toplam İstihdam İçindeki Oranı (2014- 2015)

Üye Devletler	Toplam		Erkek		Kadın	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Avusturya	18,4	18,4	16,5	16,7	20,3	20,3
Belçika	7,9	7,3	7,5	7,0	8,3	7,6
Danimarka	37,8	37,4	32,1	31,4	43,8	43,7
Finlandiya	30,7	30,5	26,9	26,5	34,3	34,3
Fransa	22,9	23,1	20,7	20,5	25,1	25,6
Almanya	12,6	12,6	12,3	12,4	12,9	12,9
Yunanistan	4,5	4,6	4,2	3,7	4,8	5,7

Kaynak: Eurostat, 2016

2.4. KÜRESEL EKONOMİK KRİZLER

Küresel ekonomik kriz gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri etkisi altına almaktadır. Krizler, ülkelerin ekonomik, kültürel ve sosyal yapılarını değiştirmekte ve sosyo-ekonomik yapıları üzerindeki etkileri yıkıcı olmaktadır. Ekonomilerin çoğunda makroekonomik zayıflıklardan dolayı krizler meydana gelmiştir. İstihdam, GSYH, büyüme, yoksulluk gibi sosyoekonomik göstergeler üzerinde krizin etkileri kalıcıdır

(Munro-Knight, 2009:1). Bunlara ek olarak üretilen ürün miktarında azalma, enflasyon ve işsizlik oranlarında artış, gelir dağılımının bozulması, kalkınma süreçlerinde gecikmelerin yaşanması ekonomik krizlerin ortaya çıkarmış olduğu etkilerdir (Altuntepe, 2009:131).

Krizler ortaya çıktığı ülke ekonomisi birlikte bu ülkeyle ekonomik ilişki içerisinde bulunan diğer ülkeleri de etkilemektedir. Kriz ülkenin ihracat oranlarını düşürmektedir. Uluslararası finans piyasalarında ortaya çıkan olumsuz koşullar, krizin yayılmasını çabuklaştırmaktadır. İlerleyen dönemlerde kriz, devletin yapmış olduğu sağlık, eğitim ve sosyal yardım harcamalarını da olumsuz etkilemektedir (Koyuncu ve Şenses, 2004:3).

Küresel ekonomik kriz, ekonomisi ihracata dayalı gelişmekte olan ülkelerde talep daralması yaratması nedeniyle durgunluğa neden olmaktadır. Yaşanan durgunluğa bağlı olarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kriz korunmasız istihdamı artırmıştır (Çağatay ve Ertürk, 2004:20-26). “Korunmasız istihdam, resmi iş düzenlemelerinden ve dolayısıyla sosyal güvenlik ve etkin sosyal diyalog mekanizmalarından yoksun biçimde çalışan, yetersiz gelir elde eden, temel işçi haklarından yoksun olan istihdam kesimini ifade etmektedir”. (Sosyal İş Sendikası, 2010:7) Korunmasız istihdam biçimi en fazla enformel sektörde ve tarım sektöründe görülmektedir. “Korunmasız istihdam kavramı, ücretsiz aile işçileri gibi kendi hesabına çalışan, resmi iş düzenlemelerinden ve sosyal güvenlikten yoksun biçimde çalışan ve yetersiz gelir elde eden istihdam kesimini” ifade etmektedir (Belet, 2013:8).

Tablo10: Dünya Ölçeğinde Korunmasız İstihdam Edilenlerin Oranları, (%)

Yıllar	2012	2013	2014	2015
Kadın	49,3	49,1	48,9	48,7
Erkek	47,1	46,9	46,8	46,6

Kaynak: ILO, 2016

Tablo 10’da görüldüğü gibi 2012 yılında kadınlardaki korunmasız istihdam oranı %49,3 iken 2013, 2014 ve 2015 yıllarında bu oran sırasıyla %49,1, %48,9 ve %48,7 olarak gerçekleşmiştir. Korunmasız istihdam biçiminde istihdam edilen kadınların oranı erkeklere göre daha yüksek olduğu Tablo 10’dan elde edilen diğer bir sonuçtur.

Krizler, toplumsal cinsiyet üzerinde de etkilidir. Kadınlar krizin olumsuz koşullarından erkeklere göre daha çok etkilenmektedir. İstihdama katılan kadınların ekonomik krizlerden etkilenme biçimleri analiz edilmiştir. Kadınların yeniden üretim sürecine katılmalarıyla birlikte istihdam yapılarında değişiklikler meydana gelmiştir. Çocuk bakımı ve ev işlerinden sorumlu olan kadın emek piyasasına girdiğinde bu faaliyetlere zaman ayırabilmek amacıyla esnek ve sosyal güvenceden yoksun işlerin yaygın olduğu imalat sektöründe çalışmak zorunda kalmıştır. Kriz dönemlerinde bu sektörlerde küçülmeye gidilmiştir ve kadınlar işten çıkarılmıştır. Bu durum krizin kadınlar üzerindeki olumsuz etkisinin bir göstegesidir (Akgöz ve Balta, 2015:3-5). Krizin kadınlar üzerindeki olumsuz etkilerinin yanı sıra olumlu etkileri de olmuştur. Kriz döneminde aile içerisinde çalışan erkeklerin işini kaybetmesi ve/veya ücretlerin düşmesiyle birlikte çalışabilir olan ancak çalışmayan kadınların emek piyasasında hızlı bir şekilde giriş yaptığı gözlenmiştir. Moghadam (2005:20-21) bu durumu kriz sonrası emeğin feminizasyonunda gelişim yaşandı şeklinde yorumlamaktadır. Aile bütçesine katkı amacıyla kadınların işgücü piyasasına girmelerine “ek çalışan etkisi” denmektedir.

Diğer taraftan krizlerin doğrudan yabancı yatırımlara bağlı olan imalat sektöründe çalışanlar üzerindeki en belirgin etkisi, işsizlik artışıdır. İhracata dayalı üretimde hızlı bir büyüme kaydeden Tayland, Endonezya ve Güney Kore’de ekonomik kriz sonrası kitlesel işten çıkarmalarda artış yaşanmıştır. Özellikle imalat sektöründe niteliksiz işgücüne sahip kadınların %80’i işten çıkarılmıştır (Lund ve Panda, 2000:128). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin işgücü piyasalarında devam etmesinden dolayı kriz karşısında işverenler işten çıkarmaya kadınlardan başlamıştır. Bunun en iyi örneği, 1997 Güney Kore Krizidir (Öztürk, 2009:2).

Dünya genelinde işsizliğin cinsiyete göre dağılımını gösteren Tablo 11’de 2008 yılında kadın işsizlik oranı %5,9’dur. 2013 yılında bu oran %6,4’tür. 2015 yılında %6,5’e yükselmiştir. 2008 yılında %5,4 olan erkek işsizlik oranının 2015 yılında en yüksek seviyesi olan % 6,8’e ulaştığı dikkat çekmektedir. Erkeklerdeki işsizlik oranının yüksek olmasının nedeni, ekonomik krizlerdir. Kriz dönemlerinde ücret miktarının azalması sonucunda azalan aile gelirini telafi etmek için kadınlar, “ek işçi” etkisiyle işgücü piyasasına dönüş yapmışlardır.

Tablo 11: Dünyada İşsizlik Oranları (%)

Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kadın	5,9	6,5	6,5	6,4	6,4	6,4	6,5	6,5
Erkek	5,4	6,1	5,8	5,7	5,7	5,8	5,8	6,8

Kaynak: ILO, 2016

2.5. KADIN HAKLARININ GELİŞİMİ

Politik alanda küreselleşme ulus-devlet kavramının algılanmasında ve bu algının değişim çerçevesinde gerçekleşmiştir. Küreselleşme sonrasında ulusal sınırların ortadan kalması, sermaye ve işgücü hareketliliğın artması kaldırılması, ulus-devlet kontrollerini azaltmıştır. Bunlara ek olarak politik alanda yaşanan küreselleşmeyle birlikte demokratikleşme hareketleri, insan hakları, özgürlük gibi kavramlar evrensel nitelik kazanmıştır. Yönetimlerin yerelleşme, şeffaflık, esneklik, hesap verilebilirlik eğilimleri artmıştır. Devlet mekanizmanın küçülmesi, özelleştirme, siyasal alanda reformlara ihtiyaç duyulması, sosyo-ekonomik alanda politikaların yenilenmesi ülkelerin temel hedefleri hâline gelmiştir (Kıvılcım, 2013:226).

Politik küreselleşmeyle birlikte kadın haklarında da değişimler yaşanmıştır. İlk olarak kadınların günlük hayatta karşılaştıkları sorunların uluslararası düzeyde insan hakları kapsamında değerlendirilmesi için “kadınların insan hakları” hareketi başlatılmıştır. BM’lerin almış olduğu kararlar ve yapmış olduğu toplantılar, kadınların insan hakları hareketinin gelişmesinde etkili olmuştur. Daha sonra BM, 1975 yılını “Uluslararası Kadın Yılı” olarak duyurmuştur. 1976-1985 yılları arasında kapsayan dönemi “Kadın On Yılı” olarak belirlemiştir. BM, kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sorununu çözmek, cinsiyet ayrımcılığını önlemek, kadınların ekonomik yönden kalkınmasını destekleyecek politikaları belirlemek için “Dünya Kadınlar Konferansı” düzenlemiştir. Bu konferansın sonunda kadın sorunlarına çözüm bulunamaması nedeniyle 1993 yılında Viyana’da “Dünya İnsan Hakları Konferansı” düzenlenmiştir. Kadınların insan hakları hareketiyle kadınlar BM’nin Kadın On Yılı süresince ve sonrasında düzenlediği konferanslarla siyasal alana girerek resmi insan haklarını elde etmişlerdir (Çelik, 2012:152).

1995 yılında Pekin’de BM tarafından “Dördüncü Dünya Kadın Konferansı” düzenlenmiştir. Bu konferansta 189 ülkenin onayladığı iki belge vardır: “Pekin

Deklarasyonu” ve “Eylem Platformu”. Pekin Deklarasyonunda kadınlara yönelik 6 temel hedef belirlenmiştir (Candan, 2015:6):

- Kadınlar için uygun çalışma koşulları oluşturmak
- Kadınların ekonomik kaynaklara, piyasalara ve ticarete erişimini kolaylaştırmak
- Kadınlara yönelik mesleki eğitim veren kursların/okulların yaygınlaştırmak
- Kadınların ekonomik etkinliklere katılımı sağlamak
- İş yaşamında kadına yönelik her türlü ayrımcılığı önlemek
- Aile sorumluluklarının kadın ve erkek arasında eşit bir şekilde paylaşılmasını sağlamak

Eylem Planında ise toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için kadının güçlendirilmesine yönelik hedefler konulmuştur. Bu hedefler kadın sağlığı, kadın yoksulluğu, kadın eğitimi ve kadına yönelik şiddetle ilgilidir. 2010 yılında BM tarafından “Kadının Güçlenmesi Prensipleri” kabul edilmiştir. Kadının Güçlenmesi Prensipleri, çalışma hayatında kadının güçlenmesi ve kadına yönelik ayrımcılığı önlemek için şirketlere önemli tavsiyelerde bulunmaktadır. Bu tavsiyeler şunlardır (Gaare Larsen, 2013:6):

- Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda öncü olmak
- Çalışan kadın ve erkek işçilere eşit şekilde yaklaşmak
- Tüm kadın ve erkek işçilerin sağlık, güvenlik ve refahlarını sağlamak
- Kadınları, mesleki anlamda gelişmelerini sağlayacak eğitim kurumlarına yönlendirmek
- İşyerinde kadının güçlenmesini sağlayacak uygulamaları yaygınlaştırmak
- Cinsiyet eşitliğine dair yapılan faaliyetleri ve düzenlemeleri bir rapor hâline getirmek

Birleşmiş Milletler, kadınların siyasal haklara sahip olmasını sağlayan ve bu hakları erkeklerle eşit derecede kullanabilmesini tanıyan sözleşmeyi 20 Aralık 1952’de imzalamıştır. Sözleşmenin hükümleri şunlardır (Çadır, 2011:25):

- “Kadınlar hiçbir ayırım yapılmaksızın erkekler ile eşit şartlarda yapılan bütün seçimlerde oy kullanmaya hakkı,
- Kadınlar hiçbir ayırım yapılmaksızın erkeklerle eşit şartlarda halk tarafından seçilen tüm kamu organlarına seçme ve seçilme hakkı,
- Kadınlar, hiçbir ayırım gözetilmeksizin, erkeklerle eşit koşullar altında kamu görevlerinde yer alma ve kamu görevlerini yerine getirme hakkını elde etmiştir.”

Kadınların politik, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda temel haklarını ve özgürlüklerini kısıtlayan yasaların ve geleneksel yaklaşımların ortadan kaldırılması için BM tarafından 1979 yılında “Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi” imzalanmıştır (Taşkın, 2004:17). Bu anlaşmayla birlikte kadınlar çalışma hakkı, erkeklerle eşit istihdam imkanlarına sahip olma hakkı, mesleki eğitim hakkı, eşit ücret hakkı, sosyal güvenlik hakkı, doğurganlığın korunması hakkı elde etmiştir.

2.6. KADININ KÜLTÜREL ROLÜNDEKİ DEĞİŞİM

“Kültür, insanların dünyaya bakış açısını şekillendiren ve aynı ulus içerisinde yaşayan kişiler tarafından paylaşılan, bir nesilden diğerine aktarılan davranış, inanç ve yaşam biçimlerini analiz etmeyi sağlayan bir kavram olarak” ifade edilmektedir. Kültür, toplumların yaşamı ve davranış kalıplarını biçimlendiren ortak bir anlayışın sonucunda meydana gelmektedir. Bu açıdan incelediğimizde toplumsal cinsiyet rolleri, kültürden önemli derece etkilenmektedir (Arabacı, 2012:10).

Toplum, kadın ve erkeğinin rollerini belirlemektedir. Ayrıca kadın ve erkeğe verilen değer kültürel yapı tarafından saptanmaktadır. Bütün toplumlarda kadın ve erkeğinin birbirinden ayrılmasını sağlayan sosyo-kültürel değerler bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri kavramı, kişiyi kadın ya da erkek olmasına göre bireyin toplumda nasıl davranması gerektiğini ve onlara yüklenen sorumlulukların neler olduğunu belirleyen kuralları ifade etmektedir. Geleneksel cinsiyet rolleri çerçevesinde kadınlardan özel alanlarda kalmaları ve ev-içi üretim faaliyetlerinde bulunmaları özellikle de annelik görevlerini en iyi şekilde yerine getirmeleri

beklenirken erkeklerdense iş hayatında başarılı olmaları ve ailenin geçimini sağlamaları beklenmektedir (Zeybekoğlu Dündar, 2012:124).

Sahip olduğu toplumsal kimlik nedeniyle toplum içerisinde ikinci plâna itilen ve çoğu zaman görmezlikten gelinen kadın Sanayi Devrimi ve onun arkasından gelişen modernleşmeyle toplumda farklı statüler edinmeye başlamıştır. Modernleşme geleneksel değerlerin değişip bunların yerine çağdaş değerlerin gelmesinde etkili olurken kadının aile içindeki rollerini de değiştirmiştir (Gökkaya, 2015a:346). Sanayi devriminden önce aile içinde ücretsiz işçi olarak çocuk bakmak, yemek yapmak, çamaşır yıkamak, bulaşık yıkamak gibi işlerle meşgul olan kadın, sanayi devrimiyle birlikte kamusal alanda çalışmaya başlamıştır. Sanayileşmeyle beraber kentlerde yapılan fabrikalardaki işgücü talebi, kadınları ev dışına yönlendirmiştir. Böylece kadınlar, kırdan kente göç ederek işgücü piyasasında aktif rol oynamıştır (Gökkaya, 2015b:241).

Kadınların çalışmasını destekleyen yasalarla kadınlar, ekonomik alanda daha güçlü hale gelmişlerdir. Amerika Bileşik Devletleri kadınların işe girmesi kolaylaştıran eşit ücretlendirilme ve iş ortamında yükselme fırsatı tanıyan fırsat eşitliği yasasını 1971 yılında kabul etmiştir. Buna benzer yasalar daha sonra Avrupa ülkelerine de kabul edilmiştir. Ayrıca işverenler de kadın çalışanlarının hane içerisindeki ve iş yaşamındaki sorumluluklarını azaltmak amacıyla esneklik adı altında bir takım uygulamalar başlatmıştır. Tüm bu gelişmeler, kadın hakları konusunda uluslararası düzeyde bir duyarlılık oluşmasını sağlamıştır (Kaçar, 2007:71).

Kadının sosyo-ekonomik statüsünün yükseltilmesi eğitim imkânlarına bağlıdır. Eğitim kurumları, kadınlara meslek edindirmenin yanında eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve kadın eşitliği düşüncesinin toplumda yaygınlaştırılması gibi görevleri de üstlenmelidir. Eğitim sistemi, kadına beceri gerektiren basit işlerde çalışma fırsatı vermesinin dışında belirli alanlarda uzmanlaşması için gerekli bilgiyi vermelidir. Böylece kadınların bir meslek sahibi olması sağlamalıdır (Yeşilorman, 2001:276). Eğitim düzeyi yükselen kadın iş hayatına daha çok katılmaktadır ve aile yaşantısında kadına ait sorumlulukların bazı kurumlarca yapılması dolayısıyla ailenin yapısında, üstlenilen sorumluluklarda, geleneksel görev dağılımında değişimler yaşanmıştır (Günay ve Bener, 2011:160-161).

Küreselleşmeyle birlikte kadınların evden çıkarak çalışma hayatına dâhil olması kadına yüklenen toplumsal rolleri büyük ölçüde değiştirmiştir. Kadınların çalışmasını destekleyen yasalar ve uygulamaların yaygınlaşması, demografik gelişmeler, eğitim olanaklarının artması, evliliklerin azalması, çiftler arasında boşanmaların artması, kadının çalışmasına yönelik tutum ve davranışların değişmesi, doğurganlık oranlarında azalma, çocuk bakım hizmetlerinde iyileşmeler ve kreş sayının artması kadın istihdam artışı üzerinde etkili olan faktörlerdir. Kadının çalışma hayatında aktif bireyler hâline gelmesiyle iktisadi büyüme artmıştır. Ayrıca kadının toplum ve aile içindeki statüsünü olumlu yönde etkileyerek ülkenin sosyal ve kültürel gelişimine önemli katkı sağlamıştır (Dolmacı ve Türel, 2012:11).

3. KÜRESELLEŞMENİN KADIN İSTİHDAMI ÜZERİNE ETKİSİNİ İNCELEYEN AMPİRİK ÇALIŞMALAR

Kucera (2001:130) Almanya ve Japonya ülkelerinde dış ticarete yaşanan artışların kadın ve erkek istihdamı üzerine etkisini incelediği çalışmasında, 1970-1990 dönemine ait verilere yer vermiştir. Yazar çalışmasında, faktör analizi yöntemini kullanmıştır. Çalışma, dış ticaret artışlarının imalat sektöründe erkek istihdamından çok kadın istihdamını olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca 1970'lerden sonra Almanya'dan Japonya'ya doğru işgücü hareketliliği yaşanmıştır. Göç eden kadınlar emek verimliliğinin çok düşük olduğu kayıt dışı sektörlerde tekstil, giyim, ayakkabı gibi emek yoğun işlerde işgücüne dâhil olmuşlardır.

Razavi (2003:1-20) “Ekonomik Reformlar Doğrultusunda Değişen Kadın Roller ve Küreselleşme” başlığı ile yaptığı çalışmasında küreselleşmeyi uluslararası ticaret, dışa açıklık ve ticari serbestleşme kavramları çerçevesinde açıklamıştır. Çalışmada, küreselleşmenin kadın emeği üzerindeki etkisi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler kapsamında analiz edilmiştir. Çalışmanın elde edilen bulgularına göre küreselleşme, gelişmiş ülkelerde kadınların işgücüne katılımını olumlu yönde etkilemiştir. Küreselleşmeyle birlikte işgücü, vasıflı ve vasıfsız olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Kadınların ekonomik reformlarla birlikte toplum içindeki rollerinde de değişim gözlenmiştir.

Bacchus (2005:27) geliştirmekte olan ülkeler üzerine yapmış olduğu çalışmasında küreselleşmenin kadının yaşamı üzerine olan etkisini araştırmıştır.

Serbest ticaret politikalarının artmasıyla ulus ötesi şirketler kâr marjlarını yükseltmek için ucuz kadın emeğine yönelmişlerdir. Şirketler, her fiyat düzeyinde çalışmayı kabul eden uysal işçiler olduğu için üretimde erkek emeği yerine kadın emeğini tercih etmişlerdir. Gelişmekte olan ülkelerde kadın istihdamında yaşanan artışla birlikte kadınların toplum içindeki konumları da değişmiştir. Çocuk bakımı ve aile içi diğer sorumluluklar eşler arasında paylaşılmıştır. Küreselleşmenin kadın hayatına olumlu etkileri olduğu gibi bazı olumsuz etkileri de olmuştur. Yapısal uyum programlarıyla artan özelleştirme, tarımsal faaliyetleri destekleyen yardımların kaldırılması, ulusal paranın değerini kaybetmesi, ithalatta kısıtlamalara gidilmesi gibi politikalar yoksulluğu arttırmıştır. Ayrıca iş hayatına katılan kadınların elde ettiği haklar enformel sektörde etkisini yitirmiş ve kadın-erkek eşitsizliği bu sektörde daha da derinleşmiştir.

Siddiqui (2009:1-16)'ın çalışmasının amacı, Pakistan'da ticari serbestleşmenin cinsiyet üzerine etkilerini araştırmaktır. Analiz için Hesaplanabilir Genel Denge Modelini kullanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre ticari serbestleşme, niteliksiz işlerde kadın istihdamını arttırmıştır. Kadın ve erkek arasındaki istihdam oranları sektörlere göre karşılaştırıldığında, tekstil sektöründe kadınların yoğun olarak istihdam edildiği ortaya çıkmıştır. Sanayi sektöründe ise kadın işgücüne olan talep azalmış ve erkek istihdamında göreceli olarak bir artış yaşanmıştır. Çalışmada kentsel ve kırsal alandaki kadının durumu da incelenmiştir. Kentsel bölgelerde eğitimli kadınlar yüksek gelir getiren işlerde çalışmaktadır. Kırsal bölgede ise kadın, tarım alanlarında ücretsiz aile işçisi olarak işgücüne katılmaktadır. Pakistan'da kadınların çalışma hayatına girmesi, toplumun kadına olan bakış açısını değiştirmemiştir. Kaynakların dağılımında ve kullanımında sağlık, eğitim gibi hizmetlere erişimde cinsiyete dayalı ayrımcılık yaşanmaktadır.

Bussmann (2009:1029) "Ticari Açıklığın Kadın Refahına ve İş Yaşamına Etkileri" başlığı ile yaptığı çalışmasında 1970-2000 yılları arasındaki verileri kullanarak gelişmiş ve gelişmekte olan 134 ülke için panel veri ve Genelleştirilmiş Momentler yöntemiyle modeller oluşturularak analiz yapmıştır. Çalışmada ticaret, GSYİH, doğurganlık oranı, kadınlarda okullaşma oranı, erkeğin istihdam oranı, erkeğin eğitim düzeyi, nüfus gibi açıklayıcı değişkenleri kullanmıştır. Çalışmanın bulgularına göre gelişmekte olan ülkelerde ticari açıklık kadınların işgücüne katılımını artırırken, sanayileşmiş ve OECD ülkelerinde ise azaltmaktadır. Ayrıca ticari açıklık,

gelişmekte olan ülkelerde endüstriyel işlerde çalışan kadın sayısını artırırken, gelişmiş ülkelerde ticari açıklık, hizmet sektöründe istihdam edilen kadın sayısını artırmıştır. Küreselleşme çeşitli sektörlerde iş dağılımı ile ilgili olarak erkeklere kıyasla en çok kadınları etkilemiştir.

Zaki (2011:1-33) Mısır üzerinde yapmış olduğu çalışmada ticaret, istihdam ve cinsiyet kavramı üzerine odaklanmıştır. Yazar, ticaretin istihdam üzerindeki etkisini analiz etmek için iki model oluşturmuştur. İlk modelde zaman serilerini kullanarak 1960'tan başlayarak 2009 dönemine kadar makroekonomik göstergelerden ihracatın kadın istihdamı üzerine etkisini analiz etmiştir. Oluşturduğu ikinci modelde ise ticaretin ücretler üzerindeki etkisini Probit Model yardımıyla analiz etmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre ihracatın istihdam üzerindeki etkisi pozitifdir. Ticaretin ücretler üzerine etkisi ise negatiftir.

Neumayer ve De Soysa (2011:1065-1075) çalışması, yabancı ülkelerde kadınların ekonomik ve sosyal haklarının yüksek olmasında ticaret ve doğrudan yabancı yatırımların ne kadar etkili olduğunu araştırmaktadır. 1981-2007 yılları arasındaki verileri kullanarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler üzerinde Logit Model oluşturulmuştur. Modelde kullanılan değişkenler, GSYH, ticaret, yabancı yatırımlar, demokrasidir. Çalışmanın bulgularına göre ticaret, yabancı yatırımlar ve demokrasinin yüksek olduğu ülkelerde kadınların sosyal hakları daha yüksektir. Yasal düzenleme ve uygulamalar istihdam edilen kadınların çalışmalarını desteklemektedir.

Olmsted (2011:65) çalışmasında, küreselleşmenin kadın istihdamı üzerine etkisini İran, Filistin ve Irak gibi Ortadoğu ülkeleri açısından incelemektedir. Ülkelerin işgücü verilerinin düzensiz olmasından dolayı yazar, üç ülke grubu içinde genel bir sonuç elde edememiştir. Irak üzerinde yapılan çalışmaya göre küreselleşmeyle birlikte imalat sanayide çalışan kadın sayısı artmıştır. Eğitim olanaklarının gelişmesiyle birlikte eğitim düzeyi yüksek kadınlar kamu sektöründe istihdam edilirken okuma-yazma bilmeyen kadınlar ise enformel sektörde istihdam edildiği tespit edilmiştir. Filistin üzerinde yapılan çalışmada küreselleşmenin kadın istihdamı üzerine etkisi negatiftir. Teknolojinin artmasıyla birlikte çalışanlar vasıflı ve vasıfsız olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Vasıf düzeyi yüksek olan kadınların hizmet sektöründe istihdam edildiği sonucuna ulaşılmıştır. İran üzerinde yapılan çalışmada küreselleşmenin kadın

istihdamı üzerine etkisi pozitiftir. İhracatın artmasıyla birlikte imalat sektöründe özellikle halı dokumada çalışan kadın sayısında artış yaşanmıştır. Üç ülke grubu içinde kadınların işgücüne katılımının düşük olmasında etkili olan en önemli iki faktör doğurganlık ve eğitim düzeyidir.

Cooray, Gaddins ve Wacker (2012:34) çalışmasında, 1980-2005 yılları arasındaki verileri kullanarak 80 gelişmekte olan ülke üzerinde küreselleşme göstergesi olan ticaret ve DYY'lerin kadın istihdamı üzerine etkilerini araştırmıştır. Ticaretin ve DYY'lerin işgücü piyasalarındaki etkileri, ülke ekonomisindeki sanayi yapısına bağlı olarak değişmektedir. Az gelişmiş ülkelerde emek yoğunluğuna bağlı düşük vasıflı işlerin olduğu endüstriler yaygındır. Kadınlar bu sektörlerde özellikle tekstil sektöründe bazı işlerde avantaja sahip olsa da fiziksel iş gerektiren işlerde öncelikli olarak erkek işgücü tercih edilmektedir. Ülkelerarası yapılan çalışmanın sonuçlarına göre hem DYY hem de ticaret, kadın istihdamını negatif etkilemiştir.

Maqsood (2014:523) çalışmasında Güney Asya Bölgesinde bulunan ülkelerde 1990-2010 yılları arasındaki veriler yardımıyla doğrudan yabancı yatırım, dışa açıklık ve kentleşme gibi küreselleşme göstergelerinin kadın istihdamı üzerine etkisini araştırmıştır. Çalışmada Panel Veri Analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın analiz sonuçlarına göre doğrudan yabancı yatırımlar ve kentleşmenin kadın istihdamı üzerine etkisi pozitiftir ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Doğrudan yabancı yatırım artışlarının sonucunda hizmet, ilaç ve telekomünikasyon sektörlerinde kadınlar için yeni iş imkânları ortaya çıkmıştır. Diğer değişken olan dışa açıklık oranının kadın istihdamı üzerine etkisi negatiftir ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Dışa açıklık oranındaki artışlar, gelişmekte olan ülkelerde tarım ve sanayi sektörlerinde istihdamın azalmasına yol açmıştır. Ayrıca küreselleşmeyle birlikte bazı sektörlerde teknoloji kullanımı artmıştır. Bu alanlarda vasıflı ve mesleki eğitilmiş işgücüne olan ihtiyaç da artmıştır. Gerekli bilgi donanımına sahip olmayan kadınlar enformel sektörde ve vasıfsız işlerde ucuz işgücü olarak istihdam edilmiştir. Güvencesiz çalışma koşullarında çalışmak istemeyen bazı kadınlar, işgücünün dışında kalmayı tercih etmişlerdir.

Banerjee ve Veeramani (2015:1-45) çalışmasında, panel veri analizi yöntemiyle ticaret ve teknoloji değişimlerinin kadın istihdamı üzerine etkilerini imalat sanayi kapsamında incelemiştir. Çalışmasında 1998-2008 yıllarına ait verileri

kullanmıştır. Sektörlerde kullanılan emek yoğunluğuna göre ticaretin kadın istihdamı üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Yapılan analizde, ticaret ve teknolojiye yaşanan değişmelerin istihdam üzerindeki etkileri sektörler için farklılık göstermiştir. Çalışmanın bulgularına göre vasıf gerektirmeyen ve emek yoğun sektörlerde kadın istihdam oranında artış yaşanmıştır. Yeni teknolojilerin kullanıldığı ve sermaye yoğun malların üretildiği sektörlerde istihdam kadınların aleyhine gelişmiştir.

Çağatay ve Özler (1995:1883-1894)'in yaptığı çalışma, ülke grupları arasında 1985 ve 1990 dönemini kapsayan veriler kullanılarak kadınların işgücüne katılımı ile uzun vadeli ekonomik kalkınma süreçleri ve yapısal uyumla ilgili makroekonomik değişimler arasındaki ilişkinin analizine dayanmaktadır. Uzun dönem kalkınma süreci ve kadınların işgücüne katılımı arasında U şekline benzer bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. U şeklinin sağlanması için, yapısal uyum politikaları gelir dağılımındaki değişimler ve ekonomideki artan dışa açıklık yoluyla işgücü feminizasyonunda bir artışa yol açtığı araştırmanın bulguları arasındadır. Yapısal uyum programlarının işgücü feminizasyonundaki etkisinin dışında ülkelerdeki serbest ticaretin artması ve imalat sanayideki işçilerin gelirlerindeki azalmanın kadın istihdam oranını artırdığı çalışmanın diğer bir odak noktasıdır. Kadınların işgücüne katılım oranını GSMH ve diğer ekonomik gelişmelerin ikinci dereceden etkilediği gözlenmiştir. Feminizasyon, GSMH, demografik değişimler (kentleşme, doğurganlık, kadın eğitimi) diğer ekonomik değişimler ise, ticari açıklık ve gelir dağılımıdır. Model EKK yöntemi ile tahmin edilmiştir. Dünya Bankasından alınan veriler yardımıyla 165 ülke üzerinde 1985 ve 1990 yılları için veri seti oluşturulmuştur. Araştırmanın sonuçlarına göre demografik değişimlerin yanı sıra kültürel ve ideolojik faktörler işgücü feminizasyonunu etkileyen önemli faktörlerdendir. Yapısal uyum politikaları, adaletsiz gelir dağılımı ve artan açıklık yoluyla feminizasyon artışına neden olmuştur. Cinsiyet ayrımı ve cinsiyete dayalı ücret ayrımcılığının çalışmada ele alınması işgücünün kadınlaştırılmasının daha iyi analiz edilmesine olanak sağlamıştır.

Özler (2000:1239-1248)'in çalışmasının amacı, ihracata dayalı sanayileşmenin imalat sektöründeki kadın istihdamı üzerine etkisini incelemektir. Çalışmada, 1983-1985 yılları arası veriler kullanılarak OLS modeli oluşturulmuştur. Çalışmada kadın istihdamı etkileyen faktörler olarak ücret, ihracat, istihdam içerisinde vasıflı işçi payı, elektrik enerjisiyle çalışan ekipmanlarda kullanılan güç, işçi başına düşen katma değer

değişkenlerinden oluşan bir kullanılmıştır. Sonuç olarak ihracat çıktılarındaki artışların imalat sanayisinde çalışan kadın sayısını artırdığı görülmüştür. Vasıflı işçi payı ve işçi başına düşen katma değer, istatistiksel olarak anlamlı ve kadın istihdamı üzerine etkisi pozitifdir. Güç değişkeninin kadın istihdamı üzerine etkisi negatiftir.

Başlevent ve Onaran (2004:1375) Türkiye üzerine yaptığı çalışmada ihracata dayalı büyüme stratejisinin kentsel bölgelerdeki kadın istihdamı üzerine etkisini incelemiştir. Bu amaçla Probit Modelde 1988-1994 yıllarına ait veriler kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre uzun dönemde, ihracata dayalı büyüme genç ve bekâr kadınların çalışma hayatına katılımını olumlu yönde etkilemiştir. Ancak evli kadınların işgücüne katılımı üzerinde etkisinin olmadığı gözlenmiştir. Bunun nedeni ise, cinsiyete dayalı iş bölümüdür.

Şenesen ve Şenesen (2012:26) tarafından yapılan çalışmada ihracattaki gelişmelerin kadın ve erkek istihdamı üzerine etkileri incelenmiştir. Çalışmada girdi-çıkıtı yöntemi kullanılarak 31 sektör üzerinde analiz yapılmıştır. 2002 girdi-çıkıtı verileri kullanılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre ihracat oranındaki artışlar, kadın ve erkek istihdamını pozitif yönde etkilemiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADIN İSTİHDAMININ BELİRLEYİCİLERİ ÜZERİNE UYGULAMA

1. YÖNTEM

Çalışmanın amacına uygun olarak uygulama bölümünde panel veri yöntemi kullanılmıştır.¹ Panel veri yöntemi, yatay-kesit verilere göre türdeş olmama durumunun kontrol edebilmeye olanak sağlar. Türdeş olmama durumu birimler arasında ölçülemeyen temel değişkenler açısından farklılıkların bulunduğunu göstermektedir. Bu nedenle sapmalı tahminlere neden olmaktadır. Ayrıca panel veri yönteminin bir başka avantajı az çoklu doğrusallığa neden olmasıdır. Çünkü panel veri, dönemler arasındaki değişimlerle birimler arasındaki değişimleri birleştirmektedir. Panel veri yönteminin daha veri içermesi nedeniyle daha fazla değişkenliğe sahip olması, çoklu doğrusallığı azaltır. Çok sayıda gözlem değerinin bulunması serbestlik derecesinin ve etkinliğin artmasına neden olur. Panel verilerin tasarlanmasındaki güçlük, ölçüm hataları, örnek seçim sapması ve heterojenlik sapması gibi dezavantajlara neden olabilmektedir.

Çalışma özellikle gelişmekte olan ülkelerde küresel entegrasyonun kadın istihdamı üzerine etkisini konu almaktadır. Bu ülke grubu için bir genelleme

¹ Panel veri yönteminde model belirlemenin nasıl yapılacağını anlatan bu başlık, Greene (1997), Wooldridge (2002), Kennedy (2006) ve Baltagi (2005) tarafından yapılan çalışmalardan yararlanılarak oluşturulmuştur.

yapabilmek açısında panel veri yöntemi tercih edilmiştir. Panel veri yönteminde tahminin hangi modelle yapılacağına ilişkin üç temel model bulunmaktadır: (1) Klasik En Küçük Kareler (OLS – Ordinary Least Squares) Modeli; (2) Sabit Etkiler (FE – Fixed Effects) Modeli ve (3) Rassal Etkiler (RE – Random Effects) Modeli.

OLS model spesifik bireysel (individual) etkilerin olmadığı durumlarda havuzlanmış verilerle açıklayıcı değişkenlerin, bağımlı değişken üzerindeki etkilerini araştırmaktadır. OLS model aşağıdaki şekilde ifade edilir. Denklemden y_{it} bağımlı değişkeni, x'_{it} açıklayıcı değişkenler (K adet) setini, β matris eğim katsayıları vektörünü, ε_{it} hata terimleri vektörünü ve α_i sabit kesişim katsayısını göstermektedir. i modelde yer alan birim (birey, hanehalkı, grup, ülke) sayısını ($i = 1, \dots, N$) ve t her bir gruba ait zamanı ($t = 1, \dots, T$) ifade etmektedir.

$$y_{it} = \alpha_i + \beta x'_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Panel veriler yapısı gereği her bir birime ait farklı kesit katsayıları içerebilir. Her bir birime ait kesit katsayılarının sabit olduğu durumlarda FE modeli kullanılır. Bu model tahmin edilirken her birime ait kukla değişken modele eklenir.

Panel veri analizlerinde FE modelin OLS modeline tercih edilip edilmeyeceğine F testiyle (Fischer testi) karar verilmektedir. Bu test, model belirleme üzerine yapılan ilk testtir.

$$F = \frac{\frac{RSS_r - RSS_{ur}}{N - 1}}{\frac{RSS_{ur}}{NT - N - K}} \sim F_{N-1, N(T-1)-K} \quad (2)$$

F testiyle sınanan sıfır hipotezi (H_0) ve alternatif hipotezi (H_1) aşağıdaki şekildedir:

$$\begin{aligned} H_0 : \alpha_1 &= \alpha_2 = \dots = \alpha_{N-1} = 0 \\ H_1 : \alpha_1 &\neq \alpha_2 \neq \dots \neq \alpha_{N-1} \neq 0 \end{aligned} \quad (3)$$

H_0 hipotezi, etkin modelin OLS olduğunu göstermektedir. Karar kuralını özetlemek gerekirse, hesaplanan F istatistiği, tablo değerinden büyük ise ($F > F_{Tablo}$) H_0 hipotezi reddedilir. Bu durum kukla değişkenlere ait katsayıların birbirinden farklı

olduğu anlamına gelmektedir. Bu durumda bireysel etkileri içeren FE modeli kullanılır.

Bir diğer model, her birime ait sabit katsayıların olmadığı, aksine bağımsız tesadüfî değişkenler olduğunu gösteren RE modeldir. Aşağıdaki modelde yer alan hata terimi u_{it} iki kısımdan oluşur. ε_{it} , bilinen hata terimidir. μ_i , birimler arasındaki farklılıkları gösterir.

$$\begin{aligned} y_{it} &= \alpha + \beta x'_{it} + u_{it} \\ u_{it} &= \mu_i + \varepsilon_{it} \end{aligned} \quad (4)$$

Tahmin yöntemi olarak OLS modelini mi yoksa RE modelini mi tercih etmek gerektiğine karar vermek için aşağıdaki denklemde yer alan Langrange Çarpan (LM – Lagrange Multiplier) testi uygulanmaktadır.

$$LM_{\mu} = \frac{NT}{2(T-1)} \left[\frac{\sum_{i=1}^N \left[\sum_{t=1}^T \tilde{\varepsilon}_{it} \right]^2}{\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \tilde{\varepsilon}_{it}^2} - 1 \right]^2 \sim \chi_1^2 \quad (5)$$

Bu denklemde ε_{it} , OLS modeline ait kalıntılara dayanmaktadır. LM testiyle sınanan sıfır hipotezi (H_0) ve alternatif hipotezi (H_1) aşağıdaki şekildedir:

$$\begin{aligned} H_0 &: \sigma_{\mu}^2 = 0 \\ H_1 &: \sigma_{\mu}^2 \neq 0 \end{aligned} \quad (6)$$

H_0 hipotezi, birimlerin varyanslarının eşit (birimler arası sabit varyans) olduğunu ifade etmektedir. H_0 hipotezi OLS modelinin kullanılacağı; H_1 hipotezi ise tek faktörlü RE modelinin daha uygun olduğu anlamına gelmektedir. LM test istatistiği χ^2 (ki-kare) dağılımı göstermektedir. LM test istatistiği değeri, tablo değerinden büyük ise ($LM_{\mu} > \chi_{tablo}^2$) durumunda H_0 hipotezi reddedilir. Bu durum RE modelinin tercih edileceğini gösterir.

Panel veri analizinde model belirlemek için yapılacak son test, Hausman sınavasıdır. Bu test, birimlere özgü spesifik etkilerin sabit ya da rassal olup

olmadığına karar vermek için uygulanır. Bir başka deyişle RE modelinin mi yoksa FE modelinin mi kullanılacağına karar vermek için kullanılan Hausman sınaması birimlere ait spesifik etkilerle açıklayıcı değişkenler arasında korelasyon olup olmadığını test etmektedir. Hausman test istatistiğine ilişkin formül aşağıda verilmiştir.

$$W = \frac{(\hat{\beta}_{FE} - \hat{\beta}_{RE})^2}{Var[\hat{\beta}_{FE}] - Var[\hat{\beta}_{RE}]} \sim \chi^2_K \quad (7)$$

Yukarıdaki test ile sınanan sıfır hipotezi (H_0) ve alternatif hipotezi (H_1) aşağıdaki şekildedir:

$$\begin{aligned} H_0 : Cor(\mu_i, x_{it}) &= 0 \\ H_1 : Cor(\mu_i, x_{it}) &\neq 0 \end{aligned} \quad (8)$$

H_0 hipotezi, açıklayıcı değişkenler ile birimlere ait spesifik etkiler arasında ilişki olmadığını ifade ettiğinden RE modelinin kullanılması gerektiğini ifade etmektedir. Hausman test istatistiği χ^2 (ki-kare) dağılımına sahiptir. Hausman test istatistiği değeri, tablo değerinden büyük ise ($W > \chi^2_{tablo}$) durumunda, H_0 hipotezi reddedilir. Bu durum, tek faktörlü FE modelinin tercih edileceği anlamına gelir. gerektiği anlamına gelir.

2. MODEL ve VERİ

Uygulama bölümünde kullanılan model Tablo 12’de detayları verilen Cooray, Gaddins ve Wacker (2012), Çağatay ve Berik (1990), Bussmann (2009), Karpaz Çatalbaş (2015), Yıldırım ve Doğrul (2008) tarafından çalışmalarından yola çıkılarak oluşturulmuştur. Belirtilen modellerdeki değişkenlerden yola çıkarak kadın istihdamını belirleyen değişkenler şu şekilde organize edilebilir: İlk olarak kadın istihdamını belirleyen doğurganlık oranı, bağımlılık oranı gibi mikro değişkenlerdir. İkinci kısım ise; gelir ve enflasyon gibi makroekonomik değişkenlerden oluşmaktadır. Son olarak çalışmanın amacına yönelik olarak küreselleşme göstergeleri yer almaktadır.

Tablo 12: Ampirik Çalışma İçin Örnek Modeller

Çalışma	Yöntem	Model
Cooray, Gaddins ve Wacker (2012)	OLS	FEM= f(Ticaret, DYY, ekonomik büyüme, doğurganlık oranı, okullaşma oranı, ihracat oranı)
Çağatay ve Berik (1990)	Havuzlanmış Regresyon Modeli Çerçevesinde OLS metodu	FEM= f(İhracat oranı, işletme büyüklüğü, beceri yoğunluğu, özel ve kamu sektöründe istihdam düzeyi)
Bussmann (2009)	Panel Veri Analizi GMM	FEM= f(Ticari açıklık, doğurganlık oranı, kadınların eğitim düzeyi, erkeğin sektörlere göre istihdam oranı, nüfus, erkeğin yaşam süresi)
Karpat ve Çatalbaş (2015)	Panel Veri Analizi	FEM= f(Eğitim, doğurganlık oranı, ücretsiz aile işçiliği, emeklilik oranı, erkek işsizlik oranı, enflasyon oranı)
Yıldırım ve Doğrul (2008)	Logistik Regresyon Analizi	FEM= f(Yaş, medeni durum, hane halkı büyüklüğü, yerleşim bölgesi, eğitim düzeyi, eşin eğitim düzeyi, çocuk sayısı, bağımlılık oranı, hanenin yıllık geliri, mülkiyet durumu, hanede çalışan fert sayısı, kreşe devam eden fert sayısı, paralı eğitim gören fert sayısı)

Not: FEM, Kadın istihdam oranını gösteren bağımlı değişkeni ifade etmektedir.

Tablo 12’de belirtilen çalışmalardan esinlenerek oluşturulan model (9) numaralı denklemlerle gösterilmiştir. Modelin bağımlı değişkeni olan *FEM*, kadın istihdam oranını göstermektedir. Modelde yer alan açıklayıcı değişkenler ise *FER*, doğurganlık oranını; *DEP*, bağımlılık oranını; *UNEM*, erkek işsizlik oranını; *INF*, enflasyon oranını; *GRW*, ekonomik büyüme oranını; *TRD*, dışa açıklık oranını; *EXP*, ihracat oranını; *IMP*, ithalat oranını; *FDI*, doğrudan yabancı yatırımların oranı; *GLO*, küreselleşme endeksini; *GLOE*, ekonomik küreselleşme endeksini; *GLOS*, sosyal küreselleşme endeksini; *GLOP*, politik küreselleşme endeksini ifade etmektedir.

$$\begin{aligned} FEM_{it} = & \alpha_{it} + \beta_1 FER_{it} + \beta_2 DEP_{it} + \beta_3 UNEM_{it} + \beta_4 INF_{it} \\ & + \beta_5 GRW_{it} \\ & + \beta_6 (TRD, EXP, IMP, FDI, GLO, GLOE, GLOS, GLOP)_{it} \\ & + \varepsilon_{it} \end{aligned} \quad (9)$$

Yukarıda verilen model, 1995-2012 dönemine ait panel veriler kullanılarak üç farklı örneklem için tahmin edilmiştir. İlk olarak verileri ulaşılabilir 113 ülke herhangi

bir ayrıma tabi tutulmaksızın tahminde bulunulmuştur. Bir sonraki adımda ülkeler gelişmişlik düzeylerine göre ayrılarak OECD ülkeleri (29 ülke) ve gelişmekte olan ülkeler (84 ülke) olmak üzere iki farklı örneklem için tekrar tahminde bulunulmuştur.

Çalışmada kadın istihdamını etkileyen unsurlar analiz edilirken kullanılan değişkenlere ilişkin veriler farklı kaynaklardan derlenmiştir. Bağımlı değişken olarak kullanılan kadın istihdamı oranı ait veri Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından yayınlanan periyodik istatistik verilerden elde edilmiştir. Bağımsız değişkenlerden olan dışa açıklık oranı, ihracat ve ithalat oranları ve ekonomik büyüme Dünya Bankası tarafından oluşturulan Dünya Kalkınma Göstergeleri veri tabanından alınmıştır. Doğurganlık oranı verileri için uluslararası veri tabanından temin edilmiştir. Erkek işsizlik oranı için ILO'nun işgücü veri tabanından yararlanılmıştır. Enflasyon oranı IMF tarafından oluşturulan Uluslararası Finansal İstatistik (IFS) veri tabanından elde edilmiştir. Bağımlılık oranı, Helgi Library isimli özel girişimden alınmıştır. Son olarak ülkelerin küreselleşme seviyelerini tespit etmek amacıyla ETH Zürich tarafından hesaplanan KOF Küreselleşme Endeksi verisi kullanılmıştır.

2.1. DOĞURGANLIK ORANI

Kadın istihdamını etkileyen faktörlerden biri olan doğurganlık oranı, bir kadının doğurgan olduğu dönem boyunca 15-49 yaşları arasında yaşayacağı ve belirli yaşa özel doğurganlık hızını takip edeceği varsayımı altında ortalama doğurabileceği canlı çocuk sayısı şeklinde ifade edilmektedir. Yapılan araştırmalar gösteriyor ki, kadınların çok çocuğa sahip olması işgücüne katılımını negatif etkilemektedir. (Weller, 1977; Kutlar vd. 2012; Er, 2013) Çocuk sayısı fazla olduğunda, kadınların ev içi sorumlulukları artacağından işgücüne katılma olasılıkları daha düşük olacaktır.

2.2. BAĞIMLILIK ORANI

Açıklayıcı değişkenlerden bağımlılık oranı, “15-64” yaş grubundaki her 100 kişi için “0-14” ve “65 ve daha yukarı” yaş gruplarındaki kişi sayısını ifade etmektedir. 15-64 yaş grubundaki nüfus üretime katkı sağladığından, “üretken nüfus” olarak tanımlanmaktadır. 0-14 yaş grubundaki nüfus “genç nüfus”, “65+” yaş grubundaki nüfus ise “yaşlı nüfus” olarak tanımlanmakta ve bu iki grup genel olarak ekonomik anlamda bağımlı nüfus olarak kabul edilmektedir.

Çocuk sayısındaki artış veya bakmakla yükümlü olduğu yaşlılar kadın istihdamını negatif etkilemektedir. (Korkmaz ve Doğan, 2012:51) Yapılan çalışmalar gösteriyor ki, çocuğun yaşı da kadınların işgücüne katılıma kararlarında son derece etkilidir. 7-18 yaş aralığındaki çocukların varlığının kadınların işgücüne katılımını artırırken; 0-5 yaş aralığındaki çocukların varlığı ve 65 yaşından büyük bireylerin ve/veya evde engelli bireyin bulunması işgücüne katılımı olumsuz etkilemektedir. (Yıldırım ve Doğrul, 2008:255; Kılınç ve Öztürk, 2014:125; Dayıoğlu ve Kırdar, 2010:23-26)

2.3. ERKEK İŞSİZLİK ORANI

Erkek işsizlik oranlarının kadının işgücüne katılımı üzerine etkisini inceleyen çalışmalar, erkek işsizlik oranlarının kriz dönemlerinde artığının üzerinde durmaktadır. Literatürde erkek işsizlik oranlarındaki artış kadın istihdamını üzerine etkisi pozitifdir. Genellikle formel sektörde çalışan erkekler kriz sonucunda işlerini kaybetmesi erkek işsizlik oranını artırmıştır. Erkeğin işsizliğinden kaynaklanan gelir kaybını telafi etmek ve aile gelirine katkı sağlamak için kadınlar enformel sektöre yönelmişlerdir (Kızılırmak, 2005:6; Toksöz, 2009:7-10; Karpat Çatalbaş, 2015:263; Mincer,1962:90-95).

2.4. ENFLASYON

Enflasyon oranlarında görülen artış, hanelerin satın alma gücünü azaltmaktadır. Bu nedenle kadınlar aile bütçesini denkleştirmek ve daha iyi bir yaşam standardı yakalamak amacıyla çalışma hayatına katılmaktadır. Enflasyon, kadınların işgücüne katılımını üzerinde artırıcı bir etkiye sahiptir.

2.5. EKONOMİK BÜYÜME

Ekonomik büyüme bir ülkedeki toplam üretimin zamana bağlı bir şekilde artması olarak ifade edilmektedir. Ekonomik büyüme toplam istihdamda ve verimlilikteki artış ile doğru orantılı olarak gerçekleşmektedir. Ekonomik büyümenin kadın istihdamı üzerindeki etkilerini araştıran çalışmalar gösteriyor ki, ekonomik büyümeyle birlikte işgücü piyasasının yapısında meydana gelen değişiklikler, çalışma sürelerinin esnekleştirilmesi, dışa açık ve ihracata dayalı büyüme modellerinin benimsenmesiyle birlikte kadın istihdamında artış yaşanmıştır (Er, 2012; Işık Erol, 2015; Altuntepe ve Güner, 2013; Seguino, 2000).

2.6. DIŞA AÇIKLIK ORANI

Dışa açıklık küreselleşme süreci ile birlikte ülkelerin diğer ülkelere ne derece entegre olduğunu, ie ya da dışa dönük ekonomi politikalarında hangisini daha fazla uyguladığını açıklamak için kullanılan bir kavramdır. İthal ikameci kalkınma stratejisinden ihracata dayalı sanayileşme stratejisine geçiŐle birlikte, dışa açık ekonomi politikalarının kadın işgücünü üzerine pozitif etkinin olduğunu belirten çalışmalar bulunmaktadır (Çağatay ve Berik, 1990; Agusyo Tellez, Airola ve Juhn, 2010; Dell, 2005). Sanayileşmiş ve OECD lkelerinde dışa açıklığın kadın refahı ve kadının iş yaşamı üzerine etkilerinin negatif olduğunu belirten panel veri çalıŐmaları mevcuttur (Cooray, Gaddins ve Wacker, 2012; Bussmann; 2009; ağatay ve zler, 1995).

2.7. KOF ENDEKSİ

Küreselleşme, ulusal sınırları aŐan, ulusal ekonomileri, kültürleri, teknolojileri ve yönetiŐimi bütünleŐtiren, karşılıklı bağımlılığın karmaŐık iliŐkilerini üreten bir süreç olarak kabul edilmektedir. İsviçreli Ekonomi AraŐtırmaları Enstitüsü tarafından yayımlanan endeks, küreselleşmeyi ekonomik, sosyal ve politik olarak  temel boyutta ele almaktadır. Her yıl bu üç boyutuyla ülkelerin genel küreselleşme seviyelerini ölçerken ayrıca ekonomik, politik ve sosyal küreselleşme seviyelerini de belirlemektedir. Küreselleşme Endeksi en son 191 ülke için hesaplanmıştır. Ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmeyi ölçen  endekse ilave olarak; (PESA, 2015:5-6)

- Gerçek ekonomik akıŐlar,
- Ekonomik kısıtlamalar,
- Bilgi akışı verileri,
- Kişisel iletişim verileri,
- Kültürel yakınlık verileri,

olmak üzere beŐ alt endeksten de yararlanılarak, ülkelerin genel küreselleşme seviyesi ölçülmektedir. Küreselleşme Endeksinde alt endeksler ve göstergeler deėiŐik ağırlıklara sahiptirler. Küreselleşme Endeksinin oluŐturulmasında kullanılan bütün değişkenler 1 ile 100 arasında bir endekse dönüŐtürülür. Belirli bir değişken için “100”

en büyük, “1” ise en küçük değerdir. Endekste yüksek değerler daha fazla küreselleşmeyi göstermektedir.

Ekonomik küreselleşmedeki artış zamanla politik ve sosyal küreselleşmeye paralel olarak ilerlemektedir. Bu açıdan küreselleşmenin farklı boyutları birbirlerini etkilemektedirler. Keohane ve Nye (2000:4-5)’nin çalışmasında küreselleşmenin boyutlarını şöyle açıklamıştır;

- Ekonomik küreselleşme; mal ve sermaye akımları yanı sıra bilgi ve piyasa alışverişi eşlik algılamaları,
- Sosyal küreselleşme; insanlar arasında bilgi ve fikirlerin yayılması,
- Politik küreselleşme; hükümet politikaları ve uygulamaları olarak ifade etmiştir.

Tablo 13’de KOF küreselleşme endeksinin hesaplanmasında kullanılan değişkenleri ağırlıklarını göstermektedir. Ekonomik küreselleşme cari akımlar ile dış ticaret ve uluslararası sermayeye konulan kısıtlamalar olmak üzere gösterilmiştir. Siyasi küreselleşme endeksi derecesini, ülkedeki konsoloslukların sayısı, uluslararası organizasyonlara üyelik, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarına katılım ve uluslararası anlaşma gibi unsurlarından oluşmaktadır. KOF küreselleşme endeksinin son boyutu olan sosyal küreselleşmede ise kişisel iletişim bilgileri, bilgi akışı verileri ve kültürel yakınlaşma ile ilgili veriler yer almaktadır.

Küreselleşmenin kadın işgücü üzerine etkisinin olduğunu kanıtlayan çalışmalar literatürde mevcuttur. Küreselleşmenin işgücü piyasasına etkisi olarak öncelikle üretim sisteminde esneklik adı altında meydana gelen dönüşüm, kadın işgücü arzında, işgücüne katılım oranında ve ücret düzeyinde ciddi değişiklikler meydana getirmiştir. Özellikle çalışma saatlerindeki esneklik, evli ve çocuklu kadınların işgücüne katılım oranının artmasını sağlamıştır (Çolak ve Kılıç, 2001; Önder, 2013; Yahşi, 2007; Erdinç, 2015; Guy,1997; David ve Galleny, 2007; Wallace, Gauchat ve Fullerton, 2011).

Tablo 13: KOF Küreselleşme Endeksinde Yer Alan Değişkenler ve Ağırlıkları

Değişkenler	Ağırlıklar
Ekonomik Küreselleşme 1. Cari Akımlar (%50) - Ticaret (GSMH'nın yüzdesi olarak) (%21) - Doğrudan yabancı yatırımlar, stoklar (GSMH'nın yüzdesi) (%28) - Portfolyo yatırımları (GSMH'nın yüzdesi) (%24) - Yabancı ülkelere ödenen gelir (GSMH'nın yüzdesi) (%27) 2. Kısıtlamalar (%50) - İhracat üzerindeki gizli engeller (%24) - Ortalama tarife oranları (%27) - Uluslararası ticaret üzerindeki vergiler (%26) - Sermaye hesabı kısıtlamaları (%23)	%38
Sosyal Küreselleşme 1. Kişisel İletişim Bilgileri (%34) - Telefon trafiği (%25) - Transferler (GSMH'nın yüzdesi) (%4) - Uluslararası turizm (%26) - Yabancı nüfus (Toplam nüfusa oranı) (%21) - Uluslararası mektuplaşma (Kişi başına) (%25) 2. Bilgi Akışı Verileri (%35) - İnternet kullanan nüfus (1000 kişiye düşen) (%33) - Televizyon sayısı (1000 kişiye düşen) (%36) - Günlük gazete ticareti (GSMH'nın yüzdesi) (%32) 3. Kültürel Yakınlaşma Verileri (%31) - Mc Donald's restoranları sayısı (Kişi başına) (%100)	%37
Politik Küreselleşme - Ülkedeki konsolosluk sayısı (%25) - Uluslararası organizasyonlara üyelik (%28) - Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarına katılım (%22) - Uluslararası anlaşmalar (%25)	%25

Kaynak: (Dreher, A. 2005: 19, akt: Solmaz, 2014:99)

3. BEKLENTİLER VE HİPOTEZ

Küreselleşmenin kadın istihdamı üzerine etkileri araştırılırken kurulan modelde yer alan açıklayıcı değişkenlerin katsayı işaretlerine ilişkin beklentiler Tablo 14'de verilmiştir.

Tablo 14: Ekonomik Modelde Kullanılan Açıklayıcı Değişkenlerin Beklenen İşaretleri

Değişkenler	Tanımı	Beklenen İşaret
FER	Kadın başına doğum oranı	-
DEP	Genç (15 yaşından küçük) ve yaşlıların (64 yaşından büyüklerin çalışan nüfusa oranı	-
UNEM	Erkek işsizlik oranı	+
INF	Tüketici fiyat endeksindeki artışlar	+
GRW	Ekonomik büyüme oranı	+
TRD	İthalat ve ihracat toplamının GSYH'ye oranı	+
EXP	İhracatın GSYH'ye oranı	+
IMP	İthalatın GSYH'ye oranı	-
FDI	Doğrudan yabancı yatırımların oranı	+
GLO	KOF küreselleşme endeksi	+
GLOE	KOF ekonomik küreselleşme endeksi	+
GLOS	KOF sosyal küreselleşme endeksi	+
GLOP	KOF politik küreselleşme endeksi	+

4. TAHMİN SONUÇLARI

Bu bölümde küresel entegrasyonun kadın istihdamı üzerine etkisini incelemek amacıyla üç farklı örneklem için tahminde bulunulmuştur. İlk olarak herhangi bir ayrıma gidilmeksizin verisi bulunan tüm ülkelerin dahil edildiği karma model yer almaktadır. Ayrıca ülkeler, gelişmişlik düzeyine göre ayrılarak OECD ülkeleri ve gelişmekte olan ülkeler için iki farklı model tahmin edilmiştir. Böylece gelişmekte olan ülkeler için daha önemli bir sorun olan kadın istihdamı sorununa daha ayrıntılı bir şekilde değinilmiştir.

4.1. KARMA MODEL

Tablo 15'de yer alan modeller, tüm dünya ülkelerine ait 1995-2012 arasına ait yıllık verileri içermektedir. Bu model OECD ülkeleriyle birlikte gelişmekte olan ülkeleri de kapsadığı için karma model olarak adlandırılmıştır. Herhangi bir kritere göre ayırım yapılmadığından, Tablo 15'de yer alan modellerdeki tahmin sonuçlarının hangi tahmin yöntemiyle elde edileceğini tespit etmek gerekir. Modeller üzerine değerlendirmeye tek faktörlü FE modele ait F testiyle başlanır. OLS modelinin mi yoksa tek faktörlü FE modelinin mi tercih edileceğine karar vermek için yapılan F testi değeri 758,99 olarak tespit edilmiştir ve $F_{Hesap} > F_{Tablo}$ olduğundan H_0 hipotezi

reddedilir. Bu durum tek faktörlü FE modelinin OLS modeline tercih edileceği anlamına gelir. İkinci değerlendirme ise OLS modelinin mi yoksa tek faktörlü RE modelinin mi kullanılacağına karar vermek için LM testiyle yapılır. Test sonucu 161,78 olarak tespit edilmiştir. LM testi χ^2 dağılımı göstermektedir ve $LM_\mu > \chi^2_{tablo}$ olduğundan, H_0 hipotezi reddedilir. Bu durum tek faktörlü RE modelinin OLS modeline tercih edileceği anlamına gelir.

Bu noktada, tek faktörlü RE ve tek faktörlü FE modellerinin her ikisinin de OLS modeline tercih edildiği görülmektedir. Yöntem bölümünde belirtildiği gibi, tek faktörlü FE ve tek faktörlü RE modellerinden hangisinin kullanılacağını belirlemek amacıyla yapılan Hausman sınaması istatistiği 56,14 olarak bulunmuştur ve χ^2 dağılımı göstermektedir. Elde edilen test sonucuna göre $W > \chi^2_{tablo}$ olduğundan, H_0 hipotezi reddedilir. Bu durum tek faktörlü FE modelinin tek faktörlü RE modele tercih edilmesi gerektiğini gösterir. Benzer süreç Tablo 15’de yer alan toplam 13 model için de geçerlidir. Sırasıyla tüm modeller için elde edilen F, LM ve Hausman testlerinin sonuçları tek faktörlü FE modelinin tercih edileceğini göstermektedir.

Ülkeler arası farklılıkların sabit terimdeki farklılıklarla ölçülebileceğini varsayan tek faktörlü FE modeli sonuçlarını gösteren Tablo 15’de yer alan (1) numaralı modelde, FER değişkeninin katsayının işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,099 olarak bulunmuştur. F istatistiği 145,68 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 113 ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasında ait verileri kapsayan karma modelde, doğurganlık oranının kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde negatiftir.

Tablo 15’de yer alan (2) numaralı modelde, FER değişkeninin katsayının işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,1035 olarak bulunmuştur. F istatistiği 79,85 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 113 ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasında ait verileri kapsayan karma modelde, bağımlılık oranının kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde negatiftir.

Tablo 15: Karma Modele İlişkin Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: FEM (Kadın İstihdam Oranı); Örneklem: 113 ülke; 1995-2012; N*T=2034													
Değişken	1 (FE)	2 (FE)	3 (FE)	4 (FE)	5 (FE)	6 (FE)	7 (FE)	8 (FE)	9 (FE)	10 (FE)	11 (FE)	12 (FE)	13 (FE)
C	59,063 (104,47) ^a	60,706 (83,91) ^a	60,852 (83,16) ^a	60,905 (83,10) ^a	61,463 (83,48) ^a	61,239 (67,64) ^a	60,249 (69,81) ^a	62,398 (70,74) ^a	60,959 (81,72) ^a	58,122 (38,64) ^a	59,413 (48,99) ^a	56,728 (44,04) ^a	61,879 (49,91) ^a
FER	-2,2446 (-12,07) ^a	-1,6350 (-6,53) ^a	-1,6809 (-6,65) ^a	-1,6898 (-6,68) ^a	-1,7348 (-6,90) ^a	-1,7359 (-6,90) ^a	-1,7304 (-6,90) ^a	-1,7234 (-6,86) ^a	-1,6967 (-6,75) ^a	-1,5840 (-6,14) ^a	-1,6443 (-6,46) ^a	-1,5500 (-6,11) ^a	-1,756 (-6,84) ^a
DEP		-0,0553 (-3,62) ^a	-0,0507 (-3,24) ^a	-0,0515 (-3,28) ^a	-0,0506 (-3,25) ^a	-0,0492 (-3,10) ^a	-0,0436 (-2,77) ^a	-0,0563 (-3,55) ^a	-0,0471 (-3,03) ^a	-0,0366 (-2,22) ^b	-0,0420 (-2,62) ^a	-0,0322 (-2,01) ^b	-0,0524 (-3,24) ^a
UNEM			-0,0376 (-1,33)	-0,0373 (-1,31)	-0,0587 (-2,06) ^b	-0,0590 (-2,07) ^b	-0,0623 (-2,19) ^b	-0,0595 (-2,09) ^b	-0,0532 (-1,87) ^c	-0,0567 (-1,99) ^b	-0,0544 (-1,91) ^c	-0,0605 (-2,14) ^b	-0,0587 (-2,06) ^b
INF				0,0020 (1,25)	0,0009 (0,58)	0,0009 (0,60)	0,0010 (0,63)	0,0007 (0,44)	0,0011 (0,50)	0,0016 (1,01)	0,0014 (0,85)	0,0024 (1,44)	0,0008 (0,54)
GRW					-0,0764 (-5,11) ^a	-0,0769 (-5,13) ^a	-0,0789 (-5,27) ^a	-0,0739 (-4,93) ^a	-0,0810 (-5,41) ^a	-0,0752 (-5,03) ^a	-0,0763 (-5,11) ^a	-0,0731 (-4,91) ^a	-0,0766 (-5,12) ^a
TRD						0,0017 (0,43)							
EXP							0,0200 (2,68) ^a						
IMP								-0,0142 (-1,92) ^c					
FDI									0,0347 (4,05) ^a				
GLO										0,0339 (2,55) ^b			
GLOE											0,0206 (2,13) ^b		
GLOS												0,0592 (4,47) ^a	
GLOP													-0,0033 (-0,42)
R Kare	0,0994	0,1035	0,0944	0,0943	0,0910	0,0911	0,0912	0,0905	0,0971	0,0887	0,0874	0,0835	0,0904
F Testi	145,68	79,85	53,84	40,78	38,28	31,91	33,20	32,56	34,22	33,07	32,71	35,54	31,91
Model Belirleme Testleri													
F testi	758,99	759,82	710,61	710,06	719,29	718,96	721,08	720,07	723,28	721,38	713,74	726,51	706,33
LM Testi	161,78	160,15	158,04	157,31	157,51	157,51	157,38	157,69	157,21	157,99	156,56	157,82	153,60
Hausman S.	56,14	54,96	57,05	57,66	61,42	59,03	60,91	59,94	55,47	56,99	60,61	54,08	53,95

Not: Parantez içindeki değerler t değerlerini göstermektedir. a, b, c sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 15’de yer alan (3) numaralı modelde, FER ve DEP değişkenlerine ait katsayı işaretleri negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. UNEM değişkeninin katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygun olmamakla birlikte istatikselsel olarak anlamlı değildir. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,0944 olarak bulunmuştur. F istatistiği 53,84 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 113 ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan karma modelde, erkek işsizlik oranının kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun olmamakla birlikte istatikselsel olarak anlamlı değildir.

Tablo 15’de yer alan (4) numaralı modelde, FER ve DEP değişkenlerinin katsayıları işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. UNEM değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun olmamakla birlikte istatikselsel olarak anlamlı değildir. INF değişkeninin katsayı işareti pozitifdir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatikselsel olarak anlamlı değildir. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,0943 olarak bulunmuştur. F istatistiği 40,78 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 113 ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan karma modelde, enflasyon oranı kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun olmakla birlikte istatikselsel olarak anlamlı değildir.

Tablo 15’de yer alan (5) numaralı modelde, FER ve DEP değişkenlerinin katsayıları işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. UNEM değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. INF değişkeninin katsayı işareti pozitifdir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatikselsel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,0910 olarak bulunmuştur. F istatistiği 38,28 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 113 ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan karma modelde, ekonomik büyüme kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun olmamakla birlikte istatikselsel olarak anlamlıdır.

Tablo 15’de yer alan (6) numaralı modelde, FER ve DEP değişkenlerinin katsayıları işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde

istatikselsel olarak anlamlıdır. UNEM değişkenin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. INF değişkenin katsayı işareti pozitiftir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatikselsel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. TRD değişkenine ait katsayı işareti pozitiftir; beklentilere uygun olmasına rağmen istatikselsel olarak anlamlı değildir. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,0911 olarak bulunmuştur. F istatistiği 31,91 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 113 ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan karma modelde, dışa açıklık oranı kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde pozitiftir fakat istatikselsel olarak anlamlı değildir.

Tablo 15'de yer alan (7) numaralı modelde, FER ve DEP değişkenlerinin katsayıları işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. UNEM değişkenin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. INF değişkenin katsayı işareti pozitiftir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatikselsel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. EXP değişkeninin katsayı işareti pozitiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,0912 olarak bulunmuştur. F istatistiği 33,20 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 113 ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan karma modelde, ihracat oranının kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde pozitiftir.

Tablo 15'de yer alan (8) numaralı modelde, FER ve DEP değişkenlerinin katsayıları işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. UNEM değişkenin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. INF değişkenin katsayı işareti pozitiftir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatikselsel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. IMP değişkeninin katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %10 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,0905

olarak bulunmuştur. F istatistiği 32,56 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 113 ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan karma modelde, ithalat oranının kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde negatiftir.

Tablo 15’de yer alan (9) numaralı modelde, FER ve DEP değişkenlerinin katsayıları işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. UNEM değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. INF değişkeninin katsayı işareti pozitifdir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. FDI değişkeninin katsayı işareti, beklentilere uygun olarak pozitifdir ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,0971 olarak bulunmuştur. F istatistiği 34,22 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 113 ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan karma modelde, doğrudan yabancı yatırımların kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde pozitifdir.

Tablo 15’de yer alan (10) numaralı modelde, FER değişkeninin katsayısının işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatiftir, beklentilere uygun olmakla birlikte %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. UNEM değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. INF değişkeninin katsayı işareti pozitifdir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. GLO değişkeninin işareti pozitifdir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,0887 olarak bulunmuştur. F istatistiği 33,07 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 113 ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan karma modelde, küreselleşme endeksi kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde pozitifdir.

Tablo 15’de yer alan (11) numaralı modelde, FER ve DEP değişkenlerinin katsayıları işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde

istatistiksel olarak anlamlıdır. UNEM değişkenin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. INF değişkenin katsayı işareti pozitifdir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. GLOE değişkenin işareti pozitifdir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,0874 olarak bulunmuştur. F istatistiği 32,71 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 113 ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasında ait verileri kapsayan karma modelde, ekonomik küreselleşme endeksi kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde pozitifdir.

Tablo 15’de yer alan (12) numaralı modelde, FER değişkeninin katsayısının işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatiftir, beklentilere uygun olmakla birlikte %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. UNEM değişkenin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. INF değişkenin katsayı işareti pozitifdir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. GLOS değişkenin işareti pozitifdir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,0835 olarak bulunmuştur. F istatistiği 35,54 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 113 ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasında ait verileri kapsayan karma modelde, sosyal küreselleşme endeksi kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde pozitifdir.

Tablo 15’de yer alan (13) numaralı modelde, FER ve DEP değişkenlerinin katsayıları işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. UNEM değişkenin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. INF değişkenin katsayı işareti pozitifdir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. GLOS değişkenine ait

katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygun olmamakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı değildir. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,0904 olarak bulunmuştur. F istatistiği 31,91 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 113 ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan karma modelde, politik küreselleşme endeksi kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun olmamakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı değildir.

4.2. OECD ÜLKELERİ MODELİ

Tablo 16’da yer alan modeller OECD ülkelerine ait 1995-2012 arasına ait yıllık verileri içermektedir. İlk olarak Tablo 16’da yer alan (14) numaralı modeldeki tahmin sonuçlarının hangi tahmin yöntemiyle elde edileceğini tespit etmek gerekir. Model üzerine değerlendirmeye tek faktörlü FE modele ait F testiyle başlanır. OLS modelinin mi yoksa tek faktörlü FE modelinin mi tercih edileceğine karar vermek için yapılan F testi değeri 292,14 olarak tespit edilmiştir ve $F_{Hesap} > F_{Tablo}$ olduğundan H_0 hipotezi reddedilir. Bu durum tek faktörlü FE modelinin OLS modeline tercih edileceği anlamına gelir. İkinci değerlendirme ise OLS modelinin mi yoksa tek faktörlü RE modelinin mi kullanılacağına karar vermek için LM testiyle yapılır. Test sonucu 2,09 olarak tespit edilmiştir. LM testi χ^2 dağılımı göstermektedir ve $LM_{\mu} < \chi^2_{tablo}$ olduğundan, H_0 hipotezi kabul edilir. Bu durum OLS modelinin tek faktörlü RE modeline tercih edileceği anlamına gelir.

Bu sonuçlar, tek faktörlü FE modelinin tercih edilmesinin gerektiğini göstermektedir. Hausman sınavasının sonuçları da bu durumu desteklemektedir. Hausman sınavası istatistiği 388,38 olarak bulunmuştur ve χ^2 dağılımı göstermektedir. Elde edilen test sonucuna göre $W > \chi^2_{tablo}$ olduğundan, H_0 hipotezi reddedilir. Bu durum tek faktörlü FE modelinin tek faktörlü RE modele tercih edilmesi gerektiğini gösterir. Benzer süreç Tablo 16’da yer alan toplam (15) numaralı model için de geçerlidir.

Tablo 16: OECD Ülkeleri Modeline İlişkin Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: FEM (Kadım İstihdam Oranı); Örneklem: 29 ülke; 1995-2012; N*T=522													
Değişken	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
C	41,607 (18,42) ^a	47,329 (16,73) ^a	46,034 (19,41) ^a	45,491 (16,36) ^a	48,915 (17,91) ^a	46,257 (16,98) ^a	46,629 (17,03) ^a	46,060 (17,02) ^a	48,321 (18,07) ^a	35,547 (10,14) ^a	46,888 (13,44) ^a	34,811 (12,42) ^a	44,017 (13,38) ^a
FER	5,8319 (6,38) ^a	6,8424 (7,16) ^a	7,5194 (7,56) ^a	7,6703 (7,15) ^a	5,3237 (4,84) ^a	3,8153 (3,42) ^a	4,0694 (3,63) ^a	3,6402 (3,27) ^a	5,2294 (4,87) ^a	4,3730 (4,06) ^a	5,2046 (4,70) ^a	4,6209 (4,65) ^a	4,7504 (4,27) ^a
DEP		-0,1492 (-3,30) ^a	-0,1585 (-3,47) ^a	-0,1519 (-3,10) ^a	-0,1143 (-2,40) ^b	-0,0697 (-1,47)	-0,0723 (-1,52)	-0,0718 (-1,53)	-0,1061 (-2,28) ^b	-0,0825 (-1,78) ^c	-0,0993 (-1,98) ^b	-0,1908 (-4,38) ^a	-0,1055 (-2,23) ^b
UNEM			0,0843 (2,08) ^b	0,0823 (2,01) ^b	-0,0231 (-0,54)	-0,0359 (-0,86)	-0,0449 (-1,06)	-0,0208 (-0,50)	-0,0137 (-0,33)	0,0067 (0,16)	-0,0184 (-0,43)	0,0306 (0,78)	-0,0211 (-0,50)
INF				-0,0064 (-0,38)	0,0024 (0,15)	0,0201 (1,21)	0,0147 (0,89)	0,0259 (1,55)	0,0042 (0,26)	0,0347 (2,05) ^b	0,0042 (0,25)	0,0797 (4,78) ^a	0,0113 (0,67)
GRW					-0,2265 (-6,28) ^a	-0,2246 (-6,37) ^a	-0,2211 (-6,23) ^a	-0,2300 (-6,56) ^a	-0,2353 (-6,66) ^a	-0,1851 (-5,19) ^a	-0,2246 (-6,22) ^a	-0,1314 (-3,89) ^a	-0,2135 (-5,82) ^a
TRD						0,0396 (4,90) ^a							
EXP							0,0627 (4,46) ^a						
IMP								0,0931 (5,44) ^a					
FDI									0,0734 (4,86) ^a				
GLO										0,1629 (5,81) ^a			
GLOE											0,0191 (0,93) ^c		
GLOS												0,2323 (10,58) ^a	
GLOP													0,0612 (2,64) ^a
R Kare			0,1067	0,1069	0,1736	0,2125	0,2203	0,2209	0,2118	0,2272	0,1751	0,3281	0,1853
F Testi			19,50	14,63	20,51	21,90	20,71	23,01	21,81	23,87	17,23	39,64	18,46
F testi	292,14	284,89	261,04	209,79	224,23	234,28	230,18	237,99	235,14	216,88	212,46	201,45	225,06
Hausman S.	2,09	2,95	11,16 ^b	41,26	36,26	34,73	33,69	36,27	35,05	32,72	34,48	32,94	35,54
LM Testi	388,38	379,92	326,57	222,07	231,48	236,41	238,47	233,96	234,03	237,63	236,68	238,82	232,75

Not: Parantez içindeki değerler t değerlerini göstermektedir. a, b, c sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 16’da yer alan (14) numaralı modelde, FER değişkeninin katsayının işareti pozitifdir; beklentilere uymamaktadır fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 29 OECD ülkesini ve 1995-2012 yılları arasında ait verileri kapsayan modelde, doğurganlık oranının kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun olmamakla birlikte istatikselsel olarak anlamlıdır. Tablo 16’da yer alan (15) numaralı modelde, FER değişkeninin katsayının işareti pozitifdir; beklentilere uymamaktadır fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 29 OECD ülkesini ve 1995-2012 yılları arasında ait verileri kapsayan modelde, bağımlılık oranının kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde negatiftir.

Tablo 16’da yer alan (16) numaralı modeldeki tahmin sonuçlarının hangi tahmin yöntemiyle elde edileceğini tespit etmek gerekir. Model üzerine değerlendirmeye tek faktörlü FE modele ait F testiyle başlanır. OLS modelinin mi yoksa tek faktörlü FE modelinin mi tercih edileceğine karar vermek için yapılan F testi değeri 261,04 olarak tespit edilmiştir ve $F_{Hesap} > F_{Tablo}$ olduğundan H_0 hipotezi reddedilir. Bu durum tek faktörlü FE modelinin OLS modeline tercih edileceği anlamına gelir. İkinci değerlendirme ise OLS modelinin mi yoksa tek faktörlü RE modelinin mi kullanılacağına karar vermek için LM testiyle yapılır. Test sonucu 11,16 olarak tespit edilmiştir. LM testi χ^2 dağılımını göstermektedir ve $LM_{\mu} > \chi^2_{tablo}$ olduğundan, H_0 hipotezi reddedilir. Bu durum tek faktörlü RE modelinin OLS modeline tercih edileceği anlamına gelir.

Bu noktada, tek faktörlü RE ve tek faktörlü FE modellerinin her ikisinin de OLS modeline tercih edildiği görülmektedir. Yöntem bölümünde belirtildiği gibi, tek faktörlü FE ve tek faktörlü RE modellerinden hangisinin kullanılacağını belirlemek amacıyla yapılan Hausman sınaması istatistiği 326,57 olarak bulunmuştur ve χ^2 dağılımını göstermektedir. Elde edilen test sonucuna göre $W > \chi^2_{tablo}$ olduğundan, H_0 hipotezi reddedilir. Bu durum tek faktörlü FE modelinin tek faktörlü RE modele tercih edilmesi gerektiğini gösterir. Sırasıyla tüm modeller için elde edilen F, LM ve Hausman testlerinin sonuçları tek faktörlü FE modelinin tercih edileceğini göstermektedir. Benzer sonuçlar, (16) – (26) modelleri için de geçerlidir.

Tablo 16’da yer alan (16) numaralı modelde, FER değişkeninin katsayının işareti pozitifdir; beklentilere uymamaktadır fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. UNEM değişkenine ait katsayı işareti pozitifdir; beklentilere uygun olup %5 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,1067 olarak bulunmuştur. F istatistiği 19,50 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 29 OECD ülkesini ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, erkek işsizlik oranı kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde pozitifdir.

Tablo 16’da yer alan (17) numaralı modelde, FER değişkeninin katsayının işareti pozitifdir; beklentilere uymamaktadır fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. UNEM değişkenine ait katsayı işareti pozitifdir ve %5 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. INF değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uymamakla birlikte istatikselsel olarak da anlamlı değildir. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,1069 olarak bulunmuştur. F istatistiği 14,63 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 29 OECD ülkesini ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, enflasyon oranı kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun olmamakla birlikte istatikselsel olarak anlamlı değildir.

Tablo 16’da yer alan (18) numaralı modelde, FER değişkeninin katsayının işareti pozitifdir; beklentilere uymamaktadır fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. UNEM değişkenine ait katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygun olmamakla birlikte istatikselsel olarak da anlamlı değildir. INF değişkeninin katsayısının işareti pozitifdir; beklentilere uygundur fakat istatikselsel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,1736 olarak bulunmuştur. F istatistiği 20,51 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 29 OECD ülkesini ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, ekonomik büyüme kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun değildir fakat istatikselsel olarak anlamlıdır.

Tablo 16’da yer alan (19) numaralı modelde, FER değişkeninin katsayının işareti pozitifdir; beklentilere uymamaktadır fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatifdir ve beklentilere uygundur fakat istatikselsel olarak anlamlı değildir. UNEM değişkenine ait katsayı işareti negatifdir; beklentilere uygun olmamakla birlikte istatikselsel olarak da anlamlı değildir. INF değişkeninin katsayısının işareti pozitifdir; beklentilere uygundur fakat istatikselsel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayı işareti negatifdir; beklentilere uygun değildir fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. TRD değişkenine ait katsayı işareti pozitifdir; beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,2125 olarak bulunmuştur. F istatistiği 21,90 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 29 OECD ülkesini ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, dışa açıklık oranı kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde pozitifdir.

Tablo 16’da yer alan (20) numaralı modelde, FER değişkeninin katsayının işareti pozitifdir; beklentilere uymamaktadır fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatifdir ve beklentilere uygundur fakat istatikselsel olarak anlamlı değildir. UNEM değişkenine ait katsayı işareti negatifdir; beklentilere uygun olmamakla birlikte istatikselsel olarak da anlamlı değildir. INF değişkeninin katsayısının işareti pozitifdir; beklentilere uygundur fakat istatikselsel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayı işareti negatifdir; beklentilere uygun değildir fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. EXP değişkeninin katsayı işareti pozitifdir; beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,2203 olarak bulunmuştur. F istatistiği 20,71 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 29 OECD ülkesini ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, ihracat oranı kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde pozitifdir.

Tablo 16’da yer alan (21) numaralı modelde, FER değişkeninin katsayının işareti pozitifdir; beklentilere uymamaktadır fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatifdir ve beklentilere uygundur fakat istatikselsel olarak anlamlı değildir. UNEM değişkenine ait katsayı işareti negatifdir; beklentilere uygun olmamakla birlikte istatikselsel olarak da anlamlı değildir. INF değişkeninin katsayısının işareti pozitifdir; beklentilere uygundur fakat istatikselsel olarak

anlamli deęildir. GRW deęişkeninin katsayı iřareti negatiftir; beklentilere uygun deęildir fakat %1 dűzeyinde istatiksels olarak anlamlıdır. IMP deęişkeninin katsayı iřareti pozitifdir; beklentilere uygun deęildir fakat %1 dűzeyinde istatiksels olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gűcűnű gűsteren R^2 deęeri 0,2209 olarak bulunmuřtur. F istatistięi 23,01 olup model bűtűnűyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 29 OECD ülkesini ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, ithalat oranı kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun olmamakla birlikte istatiksels olarak anlamlıdır.

Tablo 16'da yer alan (22) numaralı modelde, FER deęişkeninin katsayısının iřareti pozitifdir; beklentilere uymamaktadır fakat %1 dűzeyinde istatiksels olarak anlamlıdır. DEP deęişkeninin katsayısının iřareti negatiftir ve beklentilere uygundur fakat istatiksels olarak anlamlı deęildir. UNEM deęişkenine ait katsayı iřareti negatiftir; beklentilere uygun olmamakla birlikte istatiksels olarak da anlamlı deęildir. INF deęişkeninin katsayısının iřareti pozitifdir; beklentilere uygundur fakat istatiksels olarak anlamlı deęildir. GRW deęişkeninin katsayı iřareti negatiftir; beklentilere uygun deęildir fakat %1 dűzeyinde istatiksels olarak anlamlıdır. FDI deęişkeninin katsayı iřareti pozitifdir; beklentilere uygun olmakla birlikte %1 dűzeyinde istatiksels olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gűcűnű gűsteren R^2 deęeri 0,2118 olarak bulunmuřtur. F istatistięi 21,81 olup model bűtűnűyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 29 OECD ülkesini ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, doęrudan yabancı yatırımların kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun ve istatiksels olarak anlamlıdır.

Tablo 16'da yer alan (23) numaralı modelde, FER deęişkeninin katsayısının iřareti pozitifdir; beklentilere uymamaktadır fakat %1 dűzeyinde istatiksels olarak anlamlıdır. DEP deęişkeninin katsayısının iřareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %10 dűzeyinde istatiksels olarak anlamlıdır. UNEM deęişkenine ait katsayı iřareti pozitifdir; beklentilere uygun olmakla birlikte istatiksels olarak anlamlı deęildir. INF deęişkeninin katsayısının iřareti pozitifdir; beklentilere uygun olmakla birlikte %5 dűzeyinde istatiksels olarak anlamlıdır. GRW deęişkeninin katsayı iřareti negatiftir; beklentilere uygun deęildir fakat %1 dűzeyinde istatiksels olarak anlamlıdır. GLO deęişkenine ait katsayı iřareti pozitifdir; beklentilere uygun olmakla birlikte %1 dűzeyinde istatiksels olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gűcűnű gűsteren R^2 deęeri

0,2272 olarak bulunmuştur. F istatistiği 23,87 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 29 OECD ülkesini ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, küreselleşme endeksi kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde pozitifdir.

Tablo 16'da yer alan (24) numaralı modelde, FER değişkeninin katsayısının işareti pozitifdir; beklentilere uymamaktadır fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatifdir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %5 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. UNEM değişkenine ait katsayı işareti negatifdir; beklentilere uygun olmamakla birlikte istatikselsel olarak da anlamlı değildir. INF değişkeninin katsayısının işareti pozitifdir; beklentilere uygundur fakat istatikselsel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayı işareti negatifdir; beklentilere uygun değildir fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. GLOE değişkenine ait katsayı işareti pozitifdir; beklentilere uygun olmakla birlikte %10 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,1751 olarak bulunmuştur. F istatistiği 17,23 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 29 OECD ülkesini ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, ekonomik küreselleşme endeksi kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde pozitifdir.

Tablo 16'da yer alan (25) numaralı modelde, FER değişkeninin katsayısının işareti pozitifdir; beklentilere uymamaktadır fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatifdir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. UNEM değişkenine ait katsayı işareti pozitifdir, beklentilere uygundur fakat istatikselsel olarak anlamlı değildir. INF değişkeninin katsayısının işareti pozitifdir; beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. GRW değişkeninin katsayı işareti negatifdir; beklentilere uygun değildir fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. GLOS değişkenine ait katsayı işareti pozitifdir; beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,3281 olarak bulunmuştur. F istatistiği 39,64 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 29 OECD ülkesini ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, sosyal küreselleşme endeksi kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde pozitifdir.

Tablo 16’da yer alan (26) numaralı modelde, FER değişkeninin katsayının işareti pozitifdir; beklentilere uymamaktadır fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %5 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. UNEM değişkenine ait katsayı işareti negatiftir, beklentilere uygun olmamakla birlikte istatikselsel olarak da anlamlı değildir. INF değişkeninin katsayısının işareti pozitifdir; beklentilere uygundur fakat istatikselsel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. GLOP değişkenine ait katsayı işareti pozitifdir; beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,1853 olarak bulunmuştur. F istatistiği 18,46 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 29 OECD ülkesini ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, politik küreselleşme endeksi kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde pozitifdir.

4.3. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER MODELİ

Tablo 17’de yer alan modeller geliştirmekte olan ülkelere ait 1995-2012 arasına ait yıllık verileri içermektedir. Bu bölümde geliştirmekte olan ülkeler üzerine oluşturulan modeller bulunmaktadır. Model geliştirmekte olan ülkeler gibi bir ayrımı içermektedir. Tablo 17’de yer alan (27) nolu modeldeki tahmin sonuçlarının hangi tahmin yöntemiyle elde edileceğini tespit etmek gerekir. Model üzerine değerlendirmeye tek faktörlü FE modele ait F testiyle başlanır. OLS modelinin mi yoksa tek faktörlü FE modelinin mi tercih edileceğine karar vermek için yapılan F testi değeri 911,87 olarak tespit edilmiştir ve $F_{Hesap} > F_{Tablo}$ olduğundan H_0 hipotezi reddedilir. Bu durum tek faktörlü FE modelinin OLS modeline tercih edileceği anlamına gelir. İkinci değerlendirme ise OLS modelinin mi yoksa tek faktörlü RE modelinin mi kullanılacağına karar vermek için LM testiyle yapılır. Test sonucu 120,26 olarak tespit edilmiştir. LM testi χ^2 dağılımı göstermektedir ve $LM_{\mu} > \chi^2_{tablo}$ olduğundan, H_0 hipotezi reddedilir. Bu durum tek faktörlü RE modelinin OLS modeline tercih edileceği anlamına gelir.

Bu noktada, tek faktörlü RE ve tek faktörlü FE modellerinin her ikisinin de OLS modeline tercih edildiği görülmektedir. Yöntem bölümünde belirtildiği gibi, tek

faktörlü FE ve tek faktörlü RE modellerinden hangisinin kullanılacağını belirlemek amacıyla yapılan Hausman sınaması istatistiği 103,70 olarak bulunmuştur ve χ^2 dağılımı göstermektedir. Elde edilen test sonucuna göre $W > \chi^2_{tablo}$ olduğundan, H_0 hipotezi reddedilir. Bu durum tek faktörlü FE modelinin tek faktörlü RE modele tercih edilmesi gerektiğini gösterir. Benzer süreç Tablo 17’de yer alan toplam 13 model için de geçerlidir. Sırasıyla tüm modeller için elde edilen F, LM ve Hausman testlerinin sonuçları tek faktörlü FE modelinin tercih edileceğini göstermektedir.

Ülkeler arası farklılıkların sabit terimdeki farklılıklarla ölçülebileceğini varsayan tek faktörlü FE modeli gösteren Tablo 17’de yer alan (27) numaralı modelde, FER değişkeninin katsayısının işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,1286 olarak bulunmuştur. F istatistiği 176,30 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 84 gelişmekte olan ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, doğurganlık oranının kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde negatiftir.

Tablo 17’de yer alan (28) numaralı modelde, FER değişkeninin katsayısının işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. DEP değişkenine ait katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %5 düzeyde anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,1321 olarak bulunmuştur. F istatistiği 91,04 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 84 gelişmekte olan ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, bağımlılık oranının kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde negatiftir.

Tablo 17: Gelişmekte Olan Ülkeler Modeline İlişkin Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: FEM (Kadım İstihdam Oranı); Örneklem: 84 ülke; 1995-2012; N*T=1512													
Değişken	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39
C	61,315 (92,13) ^a	62,380 (76,91) ^a	62,698 (76,12) ^a	62,741 (76,08) ^a	63,011 (75,63) ^a	64,862 (62,37) ^a	63,118 (63,81) ^a	65,737 (65,99) ^a	62,676 (73,78) ^a	64,052 (38,54) ^a	61,870 (46,14) ^a	63,601 (43,64) ^a	65,571 (48,13) ^a
FER	-2,5263 (-13,28) ^a	-2,1115 (-8,05) ^a	-2,1911 (-8,28) ^a	-2,1982 (-8,30) ^a	-2,1981 (-8,31) ^a	-2,2209 (-8,42) ^a	-2,2007 (-8,31) ^a	-2,2009 (-8,39) ^a	-2,1681 (-8,17) ^a	-2,2505 (-8,20) ^a	-2,1365 (-7,90) ^a	-2,2221 (-8,26) ^a	-2,3383 (-8,64) ^a
DEP		-0,0371 (-2,29) ^b	-0,0281 (-1,68) ^c	-0,0286 (-1,71) ^c	-0,0295 (-1,77) ^c	-0,0382 (-2,26) ^b	-0,0300 (-1,78) ^c	-0,0436 (-2,59) ^a	-0,0276 (-1,65) ^c	-0,0339 (-1,91) ^c	-0,0252 (-1,47)	-0,0322 (-1,83) ^c	-0,0411 (-2,36) ^b
UNEM			-0,0792 (-2,14) ^b	-0,0792 (-2,14) ^b	-0,0856 (-2,31) ^b	-0,0864 (-2,33) ^b	-0,0856 (-2,30) ^b	-0,0894 (-2,43) ^b	-0,0818 (-2,20) ^b	-0,0860 (-2,32) ^b	-0,0835 (-2,25) ^b	-0,0852 (-2,29) ^b	-0,0852 (-2,30) ^b
INF				0,0017 (1,03)	0,0011 (0,71)	0,0009 (0,59)	0,0011 (0,71)	0,0006 (0,39)	0,0012 (0,76)	0,0009 (0,57)	0,0014 (0,85)	0,0010 (0,60)	0,0008 (0,51)
GRW					-0,0353 (-2,15) ^b	-0,0290 (-1,76) ^c	-0,0349 (-2,11) ^b	-0,0259 (-1,58)	-0,0382 (2,31) ^b	-0,0351 (-2,14) ^b	-0,0357 (-2,17) ^b	-0,0352 (-2,14) ^b	-0,0350 (-2,14) ^b
TRD						-0,0141 (-2,96) ^a							
EXP							-0,0017 (-0,20)						
IMP								-0,0397 (-4,90) ^a					
FDI									0,0213 (2,14) ^b				
GLO										-0,0109 (-0,72)			
GLOE											0,0118 (1,09)		
GLOS												-0,0079 (-0,49)	
GLOP													-0,0020 (-2,37) ^b
R Kare	0,1286	0,1321	0,1123	0,1119	0,1120	0,1098	0,1118	0,1113	0,1205	0,1097	0,1122	0,1098	0,1047
F Testi	176,30	91,04	62,36	47,04	38,65	33,85	32,19	36,73	32,34	32,29	32,41	32,23	33,25
Model Belirleme Testleri													
F testi	911,87	908,10	855,94	852,99	851,85	856,61	850,36	864,87	850,93	822,90	851,50	829,52	809,92
Hausman S.	103,70	102,26	127,95	142,76	175,07	150,23	151,27	171,83	142,25	139,17	128,44	163,08	133,25
LM Testi	120,26	119,45	118,87	117,96	116,37	116,30	116,11	115,92	115,94	112,04	116,25	116,29	108,51

Not: Parantez içindeki değerler t değerlerini göstermektedir. a, b, c sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 17’de yer alan (29) numaralı modelde, FER değişkenine ait katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayı işareti negatiftir, beklentilere uygun olmakla birlikte %10 düzeyinde anlamlıdır. UNEM değişkeninin katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,1123 olarak bulunmuştur. F istatistiği 62,36 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 84 gelişmekte olan ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, erkek işsizlik oranı kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun değildir fakat istatikselsel olarak anlamlıdır.

Tablo 17’de yer alan (30) numaralı modelde, FER değişkenine ait katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun olmakla birlikte %10 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. UNEM değişkeninin katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. INF değişkeninin katsayı işareti pozitifdir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatikselsel olarak anlamlı değildir. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,1119 olarak bulunmuştur. F istatistiği 47,04 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 84 gelişmekte olan ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, enflasyon oranı kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde pozitifdir fakat istatikselsel olarak anlamlı değildir.

Tablo 17’de yer alan (31) numaralı modelde, FER değişkenine ait katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun olmakla birlikte %10 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. UNEM değişkeninin katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. INF değişkeninin katsayı işareti pozitifdir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatikselsel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,1120 olarak bulunmuştur. F istatistiği 38,65 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 84 gelişmekte olan ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, ekonomik

büyüme oranı kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun değildir fakat istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 17’de yer alan (32) numaralı modelde, FER değişkenine ait katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun olmakla birlikte %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. UNEM değişkeninin katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. INF değişkeninin katsayı işareti pozitifdir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayısı negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. TRD değişkenine ait katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,1098 olarak bulunmuştur. F istatistiği 33,85 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 84 gelişmekte olan ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, dışa açıklık oranı kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun değildir fakat istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 17’de yer alan (33) numaralı modelde, FER değişkenine ait katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun olmakla birlikte %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. UNEM değişkeninin katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. INF değişkeninin katsayı işareti pozitifdir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayısı negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. EXP değişkenine ait katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygun olmamakla birlikte istatistiksel olarak da anlamlı değildir. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,1118 olarak bulunmuştur. F istatistiği 32,19 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 84 gelişmekte olan ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, ihracat oranı kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun olmamakla birlikte istatistiksel olarak da anlamlı değildir.

Tablo 17’de yer alan (34) numaralı modelde, FER değişkenine ait katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. UNEM değişkeninin katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. INF değişkeninin katsayı işareti pozitifdir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayısı negatiftir; beklentilere uygun olmamakla birlikte istatistiksel olarak da anlamlı değildir. IMP değişkenine ait katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygundur fakat istatistiksel olarak anlamlı değildir. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,1113 olarak bulunmuştur. F istatistiği 36,73 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 84 gelişmekte olan ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, ithalat oranı kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde negatiftir fakat istatistiksel olarak da anlamlı değildir.

Tablo 17’de yer alan (35) numaralı modelde, FER değişkenine ait katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. UNEM değişkeninin katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. INF değişkeninin katsayı işareti pozitifdir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayısı negatiftir; beklentilere uygun olmamasına rağmen %5 düzeyine istatistiksel olarak anlamlıdır. FDI değişkenine ait katsayı işareti, beklentilere uygun bir şekilde pozitifdir ve %5 düzeyinde istatistiksel anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,1205 olarak bulunmuştur. F istatistiği 32,34 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 84 gelişmekte olan ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, doğrudan yabancı yatırımların kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 17’de yer alan (36) numaralı modelde, FER değişkenine ait katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun olmakla birlikte %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. UNEM değişkeninin

katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. INF değişkeninin katsayı işareti pozitif ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatikselsel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayısı negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. GLO değişkenine ait katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygun olmamakla birlikte istatikselsel olarak da anlamlı değildir. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,1097 olarak bulunmuştur. F istatistiği 32,29 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 84 gelişmekte olan ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, küreselleşme endeksi kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun olmamakla birlikte istatikselsel olarak da anlamlı değildir.

Tablo 17’de yer alan (37) numaralı modelde, FER değişkenine ait katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygundur fakat istatikselsel olarak anlamlı değildir. UNEM değişkeninin katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. INF değişkeninin katsayı işareti pozitif ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatikselsel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayısı negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. GLOE değişkenine ait katsayı işareti pozitif; beklentilere uygundur fakat istatikselsel olarak anlamlı değildir. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,1122 olarak bulunmuştur. F istatistiği 32,41 olup model bütünüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 84 gelişmekte olan ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, ekonomik küreselleşme endeksi kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun bir şekilde pozitif fakat istatikselsel olarak da anlamlı değildir.

Tablo 17’de yer alan (38) numaralı modelde, FER değişkenine ait katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun olmakla birlikte %10 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. UNEM değişkeninin katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. INF değişkeninin katsayı işareti pozitif ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatikselsel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayısı negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır.

GLOS değişkenine ait katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygun olmamakla birlikte istatikselsel olarak da anlamlı değildir. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,1098 olarak bulunmuştur. F istatistiği 32,23 olup model bütünüyüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 84 gelişmekte olan ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, sosyal küreselleşme endeksi kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun olmamakla birlikte istatikselsel olarak da anlamlı değildir.

Tablo 17’de yer alan (39) numaralı modelde, FER değişkenine ait katsayı işareti negatiftir ve beklentilere uygun olmakla birlikte %1 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. DEP değişkeninin katsayısının işareti negatiftir; beklentilere uygun olmakla birlikte %5 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. UNEM değişkeninin katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. INF değişkeninin katsayı işareti pozitifdir ve beklentilere uygun olmasına rağmen istatikselsel olarak anlamlı değildir. GRW değişkeninin katsayısı negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatikselsel olarak anlamlıdır. GLOP değişkenine ait katsayı işareti negatiftir; beklentilere uygun değildir fakat %5 düzeyinde istatikselsel olarak da anlamlıdır. Modelin açıklama gücünü gösteren R^2 değeri 0,1047 olarak bulunmuştur. F istatistiği 33,25 olup model bütünüyüyle anlamlıdır. Özetlenecek olursa, 84 gelişmekte olan ülkeyi ve 1995-2012 yılları arasına ait verileri kapsayan modelde, politik küreselleşme endeksi kadın istihdamı üzerine etkisi beklentilere uygun değildir fakat istatikselsel olarak anlamlıdır.

SONUÇ

Çalışmada küreselleşmenin kadın istihdamı üzerine etkisini incelemek amacıyla panel veri yöntemi kullanılmıştır. Panel veri analizi, zaman serisi analizine uygun olmayan veriler için analiz yapmayı kolaylaştırmakla birlikte dengeli panel veri yapısı nedeniyle her ülkeye ait bütün zamanların gözlemlenmiş olması gerekmektedir. Bir başka deyişle veri setinde gözlemlenemeyen verinin bulunmaması gerekmektedir. Bu nedenle verilerinde eksiklikler bulunan ülkeler örnekleme dahil edilememektedir. Bu kısıttan dolayı çalışmada kullanılan en geniş örnekleme sahip karma modelde 113 ülkeye ait veriler kullanılmıştır. Ayrıca ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeylerindeki farklılıkları az da olsa ortadan kaldırmak amacıyla OECD üyesi olan 29 ülke için ayrı ve bu grubun dışında kalan 84 gelişmekte olan ülke için ayrı bir model oluşturulmuştur.

Çalışma 1995-2012 yılları arasını kapsamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin 1995 yılı öncesine ilişkin verileri oldukça sınırlıdır. Ayrıca bu tarihten öncesinin çalışmaya dahil edilmesi, Doğu Bloğundan ayrılan birçok geçiş ekonomisinin örneklem dışında kalmasına neden olmaktadır. Çalışmada kullanılan modeller, küresel entegrasyonun kadın istihdamına etkisini incelemenin yanı sıra kadın istihdamını belirleyen diğer faktörleri de içermektedir. Bu faktörler, doğurganlık, bağımlılık oranı, erkek işsizlik oranı, büyüme, enflasyon gibi değişkenlerden oluşmaktadır. Çalışmadaki bir başka kısıt, modele eğitim ve boşanma verilerinin dahil edilememesidir. Birçok ülkenin eğitim ve boşanma verisindeki eksikler nedeniyle bu değişkenler modellerde yer almamaktadır. Literatürde bu değişkenleri içeren çalışmalar ya tek bir ülke üzerine ya da az sayıda ülke grubu üzerinedir.

Küresel entegrasyonu göstergesi olarak iki grup değişken ele alınmıştır. İlk grup, kadın istihdamını doğrudan etkileyebileceği düşünülen dış ticaret, ihracat, ithalat ve doğrudan yabancı yatırımlar gibi reel ekonomik değişkenlerdir. İkinci grup ise ETH Zürich tarafından birçok ölçüte göre hesaplanan KOF küreselleşme endeksleridir. Bu endeksler küreselleşmenin ekonomik olmayan boyutları üzerine yorum yapma imkânı sağlamaktadır. Çalışmanın esas amacına yönelik olarak modellerde yer alan küreselleşme değişkenlerine ilişkin sonuçları 4 maddede özetlemek mümkündür.

İlk olarak dış ticaretin kadın istihdamı üzerine etkisi OECD ülkeleri ve gelişmekte olan ülkeler için birbirinden farklıdır. OECD ülkeleri için hem ihracat hem de ithalat artışları kadın istihdamını olumlu etkilemektedir. Gelişmekte olan ülkeler açısından değerlendirildiğinde ise ihracatın kadın istihdamı üzerinde belirgin bir etkisi yokken ithalat oranındaki artışlar kadın istihdamı azaltmaktadır. Bu sonuç, gelişmekte olan ülkelerde talebin yurtiçi mallardan yurtdışı mallara doğru kaymasıyla ortaya çıkabilir. Bu durumda yurtiçi üretim ve istihdam azalacağından kadın istihdamı bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Bu bulgu, Çağatay ve Özler (1995), Bussman (2009), Cooray, Gaddins ve Wacker (2012) tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarını desteklemektedir.

İkinci önemli sonuç küreselleşme değişkenlerinden bir diğeri olan doğrudan yabancı yatırımlarla ilgilidir. Hem gelişmekte olan ülkelerde hem de OECD ülkelerinde doğrudan yabancı yatırım girişlerinin artması, kadın istihdamını artırmaktadır. Küreselleşme göstergeleri arasında iki farklı ülke grubu içinde aynı sonucu veren tek değişken, doğrudan yabancı yatırımlardır. Bu durum, reel üretimin artmasına neden olduğu için doğrudan yabancı yatırımların bir ülkede yeni çalışma olanakları yarattığını göstermektedir. Böylece kadın istihdamının artmasına neden olmaktadır. Bu sonuçtan hareketle ülkeler, kadın istihdamını artırmak amacıyla doğrudan yabancı yatırımları özendirici bir takım düzenlemeler gerçekleştirebilir. Politik istikrarı artıracak, hukukun üstünlüğü ilkesini geçerli kılacak ve yolsuzlukla mücadeleyi geliştirecek düzenlemeler bir ülkedeki yatırım iklimini geliştireceğinden dolayı o ülkeye giren doğrudan yabancı yatırımları artırmaktadır.

Üçüncü olarak küreselleşme göstergesi olarak KOF endeksinin yer aldığı modellerin sonuçları da OECD ülkeleri ve gelişmekte olan ülkeler için farklılıklar göstermektedir. KOF endeksi ekonomik, sosyal ve politik olmak üzere üç alt başlıkta incelenmektedir ve bu üç göstergenin birleşiminden genel bir küreselleşme endeksi elde edilmektedir. OECD ülkelerinde KOF endeksi arttıkça kadın istihdamı artmaktadır. Standing (1997), David ve Galleny (2007), Wallace, Gauchat ve Fullerton (2011) tarafından kadın istihdamı ile ilgili yapılan çalışmalarda küreselleşmenin etkisiyle kadın istihdamının önemli ölçüde arttığını sonucuna ulaşılmıştır. Gelişmekte olan ülkeler açısından değerlendirildiğinde KOF endeksi, politik küreselleşme kadın

istihdamını olumlu etkilemektedir. Ekonomik ve sosyal küreselleşmenin ise kadın istihdamına bir etkisi bulunmamaktadır.

Küreselleşme değişkenleriyle ilgili son bulguya göre OECD ülkeleri için tüm küresel entegrasyon değişkenlerindeki artış, kadın istihdamını artırmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler modeline göre daha homojen bir grup olan OECD ülkeleri için geçerli olan bu sonuç dikkat çekicidir. Bu noktadan hareketle bu grupta yer alan ülkelerde küresel entegrasyonu artıracak düzenlemelerin kadın istihdamı artırmada etkili olacağı söylenebilir. Bu ülkelerde ihracat üzerindeki gizli engellerin kaldırılması, uluslararası ticaret üzerindeki vergilerde indirim sağlanması, sermaye hesabı kısıtlamalarının azaltılması gibi düzenlemeler yapılarak ekonomik küreselleşme artırılabilir. Tüm bunlara ek olarak, kadın işçilere yönelik uluslararası anlaşmalara katılım sağlanarak kadınların politik ve sosyal alandaki hakları geliştirilebilir. Tüm bu politikalar, OECD ülkelerindeki kadın istihdamını artırmakta etkindir.

Küreselleşme değişkenlerine ilişkin sonuçlar, ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılık göstermektedir. Küresel entegrasyon değişkenlerinin kadın istihdamı üzerindeki artırıcı etkisi OECD ülkelerinde açık bir şekilde görülürken gelişmekte olan ülkelerde bu etki çok sınırlıdır. Bu noktadan hareketle gelişmekte olan ülkelerde beklenen etkinin ortaya çıkmamasının nedenleri ampirik olarak daha detaylı araştırılabilir. Gelişmekte olan ülkeler modelini oluşturan 84 ülkeye detaylıca bakıldığında bu ülkelerin homojen bir yapı göstermediği açıktır. Sonraki çalışmalar, gelişmekte olan ülkeleri kurumsal yapılarına, gelir düzeyi farklılıklarına, kültürel yapılarına göre daha homojen hale getirerek ampirik incelemede bulunabilir.

Çalışmada kullanılan diğer değişkenlerin sonuçlarını özetlemek gerekirse: (1) Doğurganlık oranı arttıkça gelişmekte olan ülkelerde kadın istihdamı azalırken OECD ülkelerinde artmaktadır. Doğurganlık oranındaki artışların kısa dönemde bebek bakımı nedeniyle kadınların işgücüne katılımını azaltırken uzun dönemde geçinme kaygısının artması nedeniyle kadının işgücüne katılımını artırmasından kaynaklanabilir. (2) Gelişmekte olan ülkelerde ve OECD ülkelerinde bağımlılık oranının artması, kadın istihdamını azaltmaktadır. (3) Erkek işsizlik oranı arttıkça kadın istihdamı azalmaktadır. Bir başka deyişle erkek işsizlik oranı artarken kadın işsizlik oranı da artmaktadır. Bu sonuç özellikle kriz dönemlerinde erkek işsizlik oranının arttığı; işini

kaybeden erkekler yerine kadının aile gelirini telafi etmek için imalat sektöründe veya çok düşük gelir getiren güvencesiz işlerde işgücüne katıldığı yönündeki görüşleri desteklememektedir. (4) Tüm modellerde ekonomik büyüme artıkça kadın istihdamı azalmaktadır. Ekonomik büyümenin hızla arttığı dönemlerde istihdam oranlarında beklenen artışların gerçekleşmediği durumlar iktisat teorisi açısından da tartışma konusudur. Bu durum büyümenin emek yoğun mu yoksa sermaye yoğun mu olduğu ya da büyümeye hangi sektörlerin öncülük ettiği tartışmasıyla açıklanabilir. Teknolojik gelişmeler beşeri sermayeyi gibi üretim sürecindeki diğer faktörlerin etkinliğini artırarak ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadır. Bu büyüme, istihdamı kısa vadede beklenildiği düzeyde artırmayabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adakale Demirhan, F. E. ve Ekonomi, M. (2010). Türkiye'de Kadın İşçilerle İlgili Koruyucu Yasal Düzenlemeler ve 4857 Sayılı Yeni İş Kanunu ile Getirilen Yenilikler, *İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi*, 4(5): 55-67.
- Adıgüzel, M. (2013). Ekonomik Küreselleşmenin Türkiye Üzerine Etkileri, *Akademik Bakış Dergisi*, 35(1): 1-20.
- Aguayo-Tellez, E., Airola, J., Juhn, C., ve Villegas-Sanchez, C. (2010). Did Trade Liberalization Help Women?: The Case of Mexico in the 1990s, *National Bureau of Economic Research*.
- Akbaş, G. ve Apar, A. (2010). Avrupa 2020 Stratejisi: Akıllı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme için Avrupa Stratejisi, TC Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Ankara.
- Akgöz, G. ve Balta, E. (2015). Kapitalizmin Krizine Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakmak: Analitik Bir Çerçeve Önerisi, *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar Dergisi*, 1(1): 1-17.
- Akkaya, Y. (2001). Küreselleşme, Sendikasılaştırma ve Yoksullaştırma, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 3: 93-122.
- Aktan, C. C. (2002). Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak İş Konfederasyonu Yayınları.
- Aktan, C. ve Şen, H. (1999). Globalleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye, TOSYÖV, Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Serisi, Ankara.
- Aktel, M. (2001). Küreselleşme Süreci ve Etki Alanları, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(2): 193-202.
- Alp, L. (2014). Dezavantajlı Grupların İstihdama Katılmaları: G20 Ülkelerindeki Başarılı Uygulamalar, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Altuntepe, N. ve Güner, T. (2013). Türkiye'de İstihdam ve Büyüme İlişkisi Analizi (1988-2011), *Uluslararası Alanya İşletme Dergisi*, 5(1): 73-84.

- Altuntepe, N. (2009). 2008 Küresel Krizin Ülkelerin İstihdam Yapısı Üzerine Etkilerinin Dinamik Bir Analizi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*,1(1): 129-145.
- Ar, K. N. (2007). Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Ücretlerin Gelişimi, Başbakanlık Yayınevi, Ankara.
- Arabacı, B. (2012). Çalışan Kadınların Cinsiyet Ayrımcılığına Yönelik Algıları: Bursa Dokuma Sanayi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Trakya.
- Aras, O. N. (2003). Finansal Küreselleşmenin Azerbaycan Özelinde Kafkasya ve Orta Asya’ya Etkisi, Globalleşme Prosesinde Qafqaz ve Orta Asya Uluslararası Konferans, Bakü-Azerbaycan.
- Aydemir, C., Arslan, İ. ve Uncu, F. (2012). Doğrudan Yabancı Yatırımların Dünya’daki ve Türkiye’deki Gelişimi, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (23): 69-104.
- Aydemir, C. ve Kaya, M. (2007). Küreselleşme Kavramı ve Ekonomik Yönü, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(20): 260-282.
- Bacchus, N. (2005). The Effects of Globalization on Women in Developing Nations, Honors College Theses, Pace University, New York.
- Bahar, O. ve Bingöl, F. K. (2010). Türkiye’de İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(15): 43-61.
- Baldemir, E.; Gökcalp, M.F. ve Aygün, G. (2009). Dışa Açık Ekonomilerde Makro Ekonomik İstikrar: Türkiye Üzerine Bir İnceleme, Uluslararası Davraz Kongresi, Isparta.
- Banerjee, P. ve Veeramani, C. (2015). Trade Liberalisation and Women's Employment Intensity: Analysis of India's Manufacturing Industries, Indira Gandhi Institute of Development Research, (1):1-45.
- Barro, R. J., ve Lee, J. W. (2001). International Data on Educational Attainment: Updates and Implications, *Oxford Economic Papers*, 53(3): 541-563.

- Başlevent, C. ve Onaran, Ö. (2004). The Effect of Export-Oriented Growth on Female Labor Market Outcomes in Turkey, *World Development*, 32(8): 1375-1393.
- Bayar, F. (2008). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye, *Uluslararası Akademik Bakış Dergisi*, 35(1): 1-20.
- Bbaale, E. ve Mpuga, P. (2011). Female Education, Contraceptive Use, and Fertility: Evidence from Uganda. *Consilience: The Journal of Sustainable Development*, 6(1): 20-47.
- Belet, N. H. (2013). Kriz Olgusunun Kadına Yönelik Algıya ve Kadın İşgücüne Etkisi, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1): 196-223.
- Berber, M. ve Eser, B. Y. (2008). Türkiye'de Kadın İstihdamı: Ülke ve Bölge Düzeyinde Sektörel Analiz, İş, Güç, *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 10(2): 1-16.
- Bernhardt, E. M. (1993). Fertility and Employment, *European Sociological Review*, 9(1): 25-42.
- Besamusca, J.T., Keune, M. ve Steinmetz, S.(2015). Working Women Worldwide. Age Effect in Female Labor Force Partipation in 117 Countries, *World Development*, 74: 123-141.
- Blau, F. D., Ferber, A. ve Winker, A. (1998). The Economics of Women, Man and Work, Third Edition, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Bloom, D. E., Canning, D., Fink, G. ve Finlay, J. E. (2009). Fertility, Female Labor Force Participation and the Demographic Dividend, *Journal of Economic Growth*, 14(2): 79-101.
- Braunstein, E. (2006). Foreign Direct Investment, Development and Gender Equity: A *Review of Research and Policy*, UNRISD.
- Bremmer, D. ve Kesselring, R. (2004). Divorce and Female Labor Participation: Evidence from Time Series Data and Cointegration, *Atlantic Economic Journal*, 32(3): 175-190.
- Bilgin, B. (2012). Çalışma Yaşamında Kadın ve Yasal Düzenlemeler: *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 99(1): 312-315.

- Bozkaya, G. (2013). Kadınların İşgücüne Katılımı Belirleyen Faktörler: Türkiye Üzerine Bir Analiz, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5) : 79-89
- Buğra, A. (2010). Toplumsal Cinsiyet, İşgücü Piyasaları ve Refah Rejimleri: Türkiye’de Kadın İstihdamı, İstanbul.
- Buğra, A. (2012). Türkiye’nin Değişen Refah Rejimi Neoliberalizm, Kültürel Muhafazakarlık ve Yeniden Tanımlanan Toplumsal Dayanışma, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bulutay, T. (2000). Kadın İstihdamı, DİE Yayınları, Ankara.
- Bureau of Labor Statistic (2016). Employment Rate by Educational Attainment, United States Department of Labor, USA.
- Bussmann, M. (2009). The Effect of Trade Openness on Women’s Welfare and Work Life, *World Development*, 37(6): 1027-1038.
- Candan, R. Ö. (2015). Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü, New York.
- Cesur, E. E. (1999). İşgücünün Kadınsılaşması ve Çalışan Yoksullar, *Uluslararası Kadın Kongresi*, 27(3):55-63.
- Cooray, A., Gaddis, I., ve Wacker, K. M. (2012). Globalization and Female Labor Force Participation in Developing Countries: An Empirical (re-) assessment (No. 129) Courant Research Centre: Poverty, Equity and Growth-Discussion Papers.
- Cygan-Rehm, K. ve Maeder, M. (2013). The Effect of Education on Fertility: Evidence from a Compulsory Schooling Reform, *Labour Economics*, (25): 35-48.
- Çadır, M. (2011). Kadının Siyasal Yaşama Katılımında Siyasi Parti Kadın Kollarının Rolü: TBMM’de Grubu Bulunan Siyasi Partiler Bağlamında Ankara İli Örneği, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Çağatay, N. ve Berik, G. (1990). Transition to Export-led Growth in Turkey: Is there a Feminization of Employment?, *Capital Class*, (43): 153-177.
- Çağatay, N. ve Ertürk, K. (2004). Gender and Globalization: A Macro Economic Perspective, ILO, Policy Integration Department, *Working Paper*, No.19.
- Çağatay, N. ve Özler, Ş. (1995). Feminization of the Labor Force: The Effects of Long-Term Deveopment and Structural Adjusment, *World Development*, 23(11): 1883- 1894.

- Çakır, Ö. (2008). Türkiye’de Kadının Çalışma Yaşamından Dışlanması, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, (31): 25-47.
- Çelik, Ö. (2012). Kadınların İnsan Hakları Hareketi, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1):149-170.
- Çolak, Ö. F. ve Kılıç, C. (2001). Yeni Sanayileşen Bölgelerde Kadın İşgücü Arzı: Şanlıurfa Örneği, Tisk Yayınları, Ankara.
- Davin, D. (2004). The Impact of Export-oriented Manufacturing on the Welfare Entitlements of Chinese Women Workers in Globalization, Export-oriented, *Employment and Social Policy*.
- Dayıoğlu, M. ve Kırdar, M. (2010). Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımında Belirleyici Etkenler ve Eğilimler, DPT ve Dünya Bankası Refah ve Sosyal Politika Çalışma Programı, (5): 1-82.
- Dell, M. (2005). Widening the Border: Impact of NAFTA on Female Labor Force Participation in Mexico, Oxford University, ss. 1-51.
- Demirel, D. (2006). Küresel Eksende Devletin Yeni Kimliği: Etkin Devlet, *Sayıştay Dergisi*, 60: 105-128.
- Doğan, B. B., Korkusuz, M. R. ve Çelik M. Y. (2011). Diyarbakır İlinde Özel Sektör Bünyesinde Kadın İstihdamı Analizi, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2):1-24.
- Dolanay, S. S. (2009). Schumpeter Sisteminde Yenilikler, Ekonomik Gelişmeler ve Devresel Hareketler, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 2(1): 172-186.
- Dunn, D., Elizabeth M. A. ve Chafetz, J. S. (1993). Macro Structural Perspectives on Gender in Equality, England, Theory on Gender / Feminism on Theory.
- Duyan, G. (2010). Yoksulluğun Kadınlaşması: Altındağ Örneği, *Sosyal Politika Çalışma Dergisi*, 21(21): 19-29.
- DPT (1995). Dünya Küreselleşme ve Bölgesel Bütünleşme, Yayın No: 2375-ÖİK: 440, Ankara.

- Doğan, K. C. ve Yılmaz, N. (2013). Küresel Sermayeye Dayalı Yeni Ekonomik Düzende Ulus-Devlet'in Egemenlik Krizi, *Global Journal of Economics and Business Studies*, 2(3): 12-19.
- Dolmacı, N. ve Treli, N. Ő. (2012). Varlığını Sürdüren Bir Sorun Olarak Toplumda ve İŞ Yaşamında Kadına Yönelik Farklı ve Ayrımcı Tutumlar, *Akademik Bakış Dergisi*, (33):1-14.
- Dolanay, S. S. (2009). Schumpeter Sisteminde Yenilikler, Ekonomik Gelişme ve Devresel Hareketler, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 1(2): 172-188.
- Dreher, A. (2005). Does Globalization Affect Growth? Evidence from a New Index of Globalization, *Applied Economics*, 38(10): 1091-1110.
- Ecevit, F. Y. (2003). Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl ÇalıŐılabilir?, *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 25(4): 83-88.
- Ekin, N. (1991). Batı Toplumlarında Kadın İŞgücü İstihdamı ve Kısmi Süreli Çalışmadaki Gelişmeler, Hukuki Esasları ve Sosyo-Ekonomik Yönleriyle Kısmi Çalışma, TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bakanlığı Genel Yayını, (23): 19-23.
- Ekinci, A. (2011). Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Büyüme ve İstihdama Etkisi: Türkiye Uygulaması, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(2): 71-96.
- Elçin, A. B. (2012). Küreselleşmenin Tarihçesi, Ankara.
- Er, Ő. (2013). Türkiye'de Kadınların İŞgücüne Katılım Oranlarını Etkileyen Faktörlerin Bölgesel Analizi, *İstanbul Üniversitesi*, 10(60): 36-44.
- Erbay, Y. (1998). KüreselleŐen Dünyada Türkiye, *Türk İdare Dergisi*, (412): 297-308.
- Erdem, Ç. ve Yücel, E. (2000). Küreselleşme Sorgulanıyor, Dost Kitabevi, Ankara.
- Erdut, T. (2005). İŞgücü Piyasasında EnformelleŐme ve Kadın İŞgücü, Çalışma ve Toplum, Birleşik Metal-İŞ Yayınları, 3(6): 11-49.

- Erdoğan, Z. (2015). Küreselleşmenin İstihdama Etkisi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3): 111-120.
- Erol, S. I. (2015). Türkiye’de Kadının Çalışma Hayatına Katılımının Belirleyicileri, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3): 1-22.
- Eser, Ş. (1997). Part-time Çalışmanın Türkiye’deki Kadın İstihdamına Etkisi, TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurulu.
- Eurostat, (2015). Gender Statistic, Female Poverty Rate.
- Eurostat, (2015). Education and Training Statistic.
- Eurostat, (2016). Labor Force Survey Statistic, Female Participation Rate.
- Eurostat, (2016). Employment by type of Sex, Age, and Full/Part-Time Employment.
- Fuwa, N. (2000). The Poverty and Heterogeneity among Female Headhouse Holds Revisited: the case of Panama, *World Development*, 28(8): 1515-1542.
- Gaare Larsen, F. M. (2013). Womens Empowerment Principles, Copenhagen Business School, Master Thesis.
- Ganiev, J. (2014). Küreselleşme Finansal Piyasalar ve Kriz, *İktisat Politikası Araştırmalar Dergisi*, 1(2): 117-129.
- Gerşil, G. (2015). Küresel Boyutta Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu, Celal Bayar Üniversitesi, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 22(1): 159-181.
- Germir, H. N. (2013). Aktif İşgücü Piyasası Politikalarının Belediyelerce Kadın İstihdamını Arttırmaya Yönelik Kullanımı: Balçova Semteveleri, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 3(3): 1-18.
- Goldberg, G. S. ve Kremen E. (1990). The Feminization of Poverty Discovered in America, Greenwood Press.
- Gordon, G., Kelly, M. ve Wallace, M. (2012). Occupational Gender Segregation, Globalization and Gender Earnings Inequality in US. Metropolitan Areas, 26(5): 718-747.
- Gökkaya, V. B. (2015a). Sosyal Teoriler ve Kadın Üzerine, *International Journal of Social Science*, (38): 337-350.

- Gökkaya, V. B. (2015b). Ahtapot Kadınlar: Aile ve İş Yaşamı Kısılacındaki Kadınlar ve Karşılaştıkları Sorunlar, *Electronic Turkish Studies*, 10(10): 233-248.
- Gölbayrak, Ş. (2006). Uluslar arası Göçler ve Kadın Emeği, *Çalışma ve Ortam Dergisi*, 1(86): 1-3.
- Gökbayrak, Ş. (2009). Refah Devletinin Dönüşümü ve Bakım Hizmetlerinin Görünmez Emekçileri Göçmen Kadınlar, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 21(2): 55-81.
- Greene, W. H. ve Quester, A. Q. (1982). Divorce Risk and Wives' Labor Supply Behavior, *Social Science Quarterly*, 63(1): 16-27.
- Gül, E. ve Kamacı, A. (2012). Dış Ticaretin Büyüme Üzerine Etkileri: Bir Panel Analizi, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(3): 81-89.
- Güloğlu, T. (2005). The Reality of Informal Employment in Turkey, International Programs Visiting Fellow, Cornell University, ss 2-9.
- Gümüş, T. (2000). Dışsalılık ve Kayıtdışı Ekonomi Kavramına İlişkin Bir Değerlendirme, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(3): 63-70.
- Günay, G. ve Bener, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılamaya Biçimleri, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153(153): 157-171.
- Günsoy, G. ve Özsoy, C. (2012). Türkiye'de Kadın İşgücü, Eğitim ve Büyüme İlişkisinin VAR Analizi, *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 49(568): 21-40.
- Gürol, M. A. (2007). Türkiye'de İş Yaşamındaki Kent Kadınının Açmazı: Kariyer-Aile İkilemi, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (3): 144-150.
- Güzel, S. (2011). Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Dünya Bankası ve Mikro Kredi Uygulaması: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, *Azerbaycan Vergi Dergisi*, (8): 79-96.

- Güzelcik, E. (1999). Küreselleşme ve İşletmelerde Değişen Kurum İmajı, Sistem Yayıncılık, Ankara.
- Heckman, J. J. ve Willis, R. J. (1975). A Beta-Logistic Model For The Analysis of Sequential Labor Force Participation By Married Women, *Journal of Political Economy*, 85(1): 27-58.
- Hirst, P. ve Grahame, T. (1998). Küreselleşme Sorgulanıyor, (Çev: Erdem, Ç. ve Yücel, E.), Dost Yayınları, Ankara.
- Hummelsheim, D. ve Hirschle, J. (2010). Mother's Employment: Cultural Imprint or Institutional Governance? Belgium, West and East Germany in Comparison, *European Societies*, 12(3): 339-366.
- ILO, (1999). Trade Unions and the Informal Sector: Towards a Comprehensive Strategy, Background Paper, International Labour Office, Geneva.
- ILO, (2010). Woman in Labour Markets: Measuring Progress and Identifying Challenges, Geneva.
- ILO, (2010). Non-agricultural Employment Rate, Geneva.
- ILO, (2013). Global Employment Trends, Geneva.
- ILO, (2016). Global Employment Trends, Share of Vulnerable Employment by Sex, Globally and by Region and Country, International Labour Office, Geneva.
- İçli, G. (2001). Eğitim, İstihdam ve Teknoloji, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(9): 65-71.
- İlkkaracan, İ. (2012). Why so Few Women in the Labor Market in Turkey?, *Feminist Economics* (18): 11-37.
- İmamoğlu, G. (2011). Çalışma Kavramı ve İşgücü Piyasasının Küreselleşmesi.
- İnce, M. (2010). Kadın İstihdamı ve Kadın İşgücüne Olan Talep Türkiye Örneği, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Doktora Tezi.
- James, W. E. ve Fujita, N. (2000). Employment and Manufacturing Exports in Indonesia: An Input-Output Analysis, the International Centre for the Study of East Asian Development.

- Jenkins, R. O. ve Sen, K. (2006). International Trade and Manufacturing Employment in the South: Four Country Case-Studies, *Oxford Development Studies*, (34): 299-322.
- Joekes, S. (1995). Trade-Related Employment for Women in Industry and Services in Developing Countries, Occasional Paper 5, Geneva.
- Johnson, W. R. ve Skinner, J. (1986). Labor Supply and Marital Separation, *American Economics Review*, 76(1): 455-469.
- Kaçar, Ö. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Konumu: Türkiye’de Yakın Zamanlarda Değişimi Anlamak, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Kapucu, Ş. N. (2008). Kadınların İstihdama Katılımını Etkileyen Faktörler, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Karaçor, Z. ve Saraç, T. B. (2011). Dış ticaret ile Sanayi Sektörü İstihdam Oranı Arasındaki Kısa ve Uzun Dönem İlişki: Türkiye Örneği (1963-2009), Yönetim ve Ekonomi: *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2): 181-194.
- Karakayalı, H. (2007). Ekonomi Kuramı: Mikro ve Makro Çözümleme, Emek Yayınları, Manisa.
- Karluk, R. (2007). Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Katkısı, Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Yatırım Paneli.
- Karpat, G. Ç. (2015). Kadınların İşgücüne Katılımını Belirleyen Faktörlerin Belirlenmesi: Panel Veri Yaklaşımı, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(10): 249-280.
- Kavak, Y. (1997). Eğitim, İstihdam ve İşsizlik İlişkileri, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13(13): 21-26.
- Kazgan, G. (1995). Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye’nin Yeri, 2.Baskı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

- Kazgan, G. (2000). Küreselleşme ve Ulus Devleti Yeni Ekonomik Düzeni, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Keohane, R. O. ve Nye, J. S. (2000). Introduction, Governance in a Globalizing World, Brookings Institution Press, Washington DC, 1–44.
- Kesici, M. R. ve Selamoğlu, A. (2005). Genel Hatlarıyla Avrupa İstihdam Stratejisi ve Geçirdiği Dönüşüm, “İş, Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 7(2): 25-51.
- Kılıç, D. ve Öztürk, S. (2014). Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımı Önündeki Engeller ve Çözüm Yolları: Bir Ampirik Uygulama, *Amme İdaresi Dergisi*, 47(1): 107-130.
- Kılınç, N. Ş. (2015). Küresel Eğilimler Çerçevesinde Kadın İstihdamı, *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(9): 121-135.
- Kıvılcım, F. (2013). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1): 219-230.
- Kızılgöl, Ö. (2012). Kadınların İşgücüne Katılımının Belirleyicileri: Ekonometrik Bir Analiz, *Doğuş Üniversitesi*, 13(1): 88-101.
- Kızılırmak, A.B. (2005). Labor Market Participation Decisions of Married Women: Evidence from Turkey, Policy Innovations–Policy Library.
- Kızılırmak, B., Memis, E., Saraçoğlu, D. S., ve Voyvoda, E. (2014). Changes in Global Trade Patterns and Women's Employment in Manufacturing: An Analysis Over the Period of Asianization and Deindustrialization, Levy Economics Institute, No:790.
- Kiani, A. K. (2009). Determinants of Female Labor Force Participation, *Asean Marketing Journal*, 1(2): 117-124.
- Kocacık, F. Ve Gökkaya, V. (2005). Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1): 195-217.

- KOF Küreselleşme Endeksi, <http://globalization.kof.ethz.ch/>, (Erişim Tarihi: 12.03.2016).
- Kofman, E. ve Raghuram, P. (2015). Gendered Migrations and Global Social Reproduction: An Introduction, In Gendered Migrations and Global Social Reproduction (pp. 1-17), Palgrave Macmillan UK.
- Koray, M., Demirbilek, S. ve Demirbilek, T. (2000). Gıda İşkolunda Çalışan Kadınların Koşulları ve Geleceği, Ankara: TC Başbakanlık, KSSGM.
- Korkmaz, A. ve Korkut, G. (2012). Türkiye’de Kadının İşgücüne Katılımının Belirleyicileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2): 41-65.
- Koyuncu, F. T. (2010). Türkiye’de Seçilmiş Makroekonomik Değişkenlerin Doğrudan Yabancı Yatırımları Üzerindeki Etkisinin Yapısal VAR analizi: 1990-2009 Dönemi, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1): 55-62.
- Koyuncu, M. ve Şenses, M. (2004). Kısa Dönem Krizlerin Sosyoekonomik Etkileri: Türkiye, Endonezya ve Arjantin Deneyimleri, *Economic Research Center*, 4(13): 1- 44.
- Köklü, A. (1984). Makro İktisat, Sevinç Matbaası, 3. Baskı, Ankara.
- Köse, H. Ö. (2003). Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü, *Sayıştay Dergisi*, 1(49): 3-46.
- Kucera, D. (2001). Foreign Trade of Manufactures and Men and Women’s Employment and Earnings in Germany and Japan, *International Review of Applied Economics*, 15(2): 130- 148.
- Kumaş, H. ve Çağlar, A. (2010). Türkiye’de Kadın Eksik İstihdamını Belirleyen Faktörler: TÜİK 2009 Hanehalkı İşgücü Anketi Ham Verileri İle Cinsiyete Dayalı Bir Karşılaştırma, *Çalışma ve Toplum*, 29(2): 248-289.
- Kusakabe, K. ve Pearson, R. (2014). Burmese Female Migrant Workers in Thailand: Managing Productive and Reproductive Responsibilities. In Migration, Gender and Social Justice, pp. 69-85, Springer Berlin Heidelberg.

- Kuşaksız, A. (2006). Kısmi Süreli Çalışan İşçilerin Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Kısmi Süreli Çalışmayı Tercih Etme Gerekçeleri, *Yönetim ve Ekonomi*, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(2): 19-29.
- Kutlar, A., Erdem, E., ve Aydın, F. F. (2012). Kadınların İşgücüne Katılması ile Doğurganlık, Boşanma ve Ücret Haddi Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Araştırma, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetim Dergisi*, 7(1): 149-167.
- Kutlu, E. (1998). Dünya Ekonomisi, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir.
- Kümbetoğlu, B. ve Çağa, N. (2000). Çalışan Kadınlar ve Küreselleşme, *Görüş Dergisi*, (44): 56-65.
- Lawrence, R. Z., Slaughter, M., Hall, R. E. ve Topel, R. H. (1993). International Trade and American Wages, *Microeconomics*, (2):161-226.
- Lechman, E. ve Kaur, H. (2015). Economic Growth and Female Labor Force Participation–Verifying the U-Feminization Hypothesis: New Evidence for 162 Countries Over the Period 1990-2012, *Social Science Research*, (13): 1-13.
- Lund, R. Ve Panda, S. M. (2000). The Asian Financial Crisis, Women's Work and Forced Migration, *Norsk Geografisk Tidsskrift*, 54(3): 128-133.
- Lombardo, K. V. (1999). Women's Rising Market Opportunities and Increased Labor Force Participation, *Economic Inquiry*, 37(2): 195-212.
- Lyberaki, A. (2011). Migrant Women, Care Work, and Women's Employment in Greece. *Feminist Economics*, 17(3): 103-131.
- Mahiroğulları, A. (2005). Küreselleşmenin Kültürel Değerler Üzerine Etkisi, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (50): 1275-1288.
- Marcoux, A. (1998). The Feminization of Poverty: Claims, Facts and Data, *Population and Development Review*, 24(1): 131-139.
- Maqsood, F. (2014). Impact of Globalization on Female Labor Force Participation in the SAARC Region, *Pakistan Journal of Social Sciences*, 34(2): 523-533.
- Medeiros, M. ve Costa, J. (2008). Is There a Feminization of Poverty in Latin America?, *World Development*, 36(1): 115-127.

- Memiş, E. ve Özay, Ö. (2011). Ev-içi Uğraşlardan İktisatta Karşılıksız Emeğe: Türkiye Üzerine Yapılan Çalışmalara İlişkin Bir Değerlendirme, Birkaç Arpa Boyu 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar, Ku Yayınları, İstanbul.
- MESS, (2001). Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası, Değişim ve Başarıya Dönüştürme, Mess Yayınları, İstanbul.
- Mincer, J. (1962). Labor Force Participation of Married Women: A Study of Labor Supply, *In Aspects of Labor Economics*, Princeton University Press.
- Moghadam, V. (1999). Gender and Globalisation: Female Labor Women's Mobilization, *Journal of World Systems Research*, 5(2): 367-388.
- Munro-Knight, S. (2009). The Impact of Financial Crisis on Women in the Carribbean, 4(243): 1-38.
- Neumayer, E. ve De Soysa, I. (2011). Globalization and the Empowerment of Women: an Analysis of Spatial Dependence via Trade and Foreign Direct Investment, *World Development*, 39(7): 1065-1075.
- OECD, (2005). Labour Market Statistics Database.
- Olgun, Ş. (2015). Türkiye'nin İstihdam Politikaları ve Avrupa İstihdam Stratejisine Uyumunu, *Çalışma Dünyası Dergisi*, 3(1):78-105.
- Olmsted, J. C. (2011). Gender and Globalization. Veiled Employment: Islamism and the Political Economy of Women's Employment, Syracuse University Press, New York.
- Ongan, N. T. (2005). Ekonomik Krizlerin Emek Piyasalarına Etkileri, Metal Yayınları, İstanbul.
- Omotoso, K. O. ve Obembe, O. B. (2016). Does Household Technology Influence Female Labour Force Participation in Nigeria?, *Technology in Society*, (45): 78-82.
- Önder, N. (2013). Türkiye'de Kadın İşgücünün Görünümü, *Çalışma Dünyası Dergisi*, 1(1): 35-58.

- Özar, Ş., Gülay, G. Ş. ve Ergin, P. (2000). Kadın İstihdamı için Yeni Perspektifler ve Kadın İşgücüne Muhtemel Talep, TC Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Özar, Ş., Tufan Tanrıöver, H. ve Eyüboğlu, A. (2000). Kentlerde Kadınların İş Yaşamına Katılım Sorunlarının Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Boyutları, KSSGM Yayınları, Ankara.
- Özer, M. ve Biçerli, M. K. (2003). Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1): 55-85.
- Özler, Ş. (2000). Export Orientation and Female Share of Employment: Evidence from Turkey, *World Development*, 28(7):1239-1248.
- Özmen, F. (2012). Türkiye’de Kadın İstihdamı ve Mikro Kredi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(6):109-130.
- Özpolat, A. ve Yıldırım, M. (2008). Gelişmekte Olan Ülkelerde Kadın Eğitimi ve Büyüme İlişkisi, *Anadolu International Conference in Economics*, ss. 17-19.
- Öztürk, M. Y. (2009). Geç Kapitalistleşen Ülkelerde Krizlerin Kadınların Hayatında Yarattığı Güçlükler, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Özyurt, C. (2002). Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılaşma, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Parlaktuna, İ. (2010). Türkiye’de Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrımcılığın Analizi, *Ege Akademik Bakış*, 10(4): 1217-1230.
- Pearce, D. (1978). The Feminization of Poverty: Women, Work and Welfare, Urban, *Social Change Review*, 11(1): 28-36.
- Razavi, S. (2003). Women’s Changing Roles in the Context of Economic Reform and Globalization, *EFA Global Monitoring Report*, (4): 1-20.
- Richards, D. L. ve Ronald G. (2007). Women’s Status and Economic Globalization, *International Studies Quarterly*, 51(4): 855-876.
- Rodgers, G. (2007). Labour Market Flexibility and Decent Work, *Desa, Working Paper*, No: 47, New York.

- Sackey, H. A. (2005). Female Labour Force Participation in Ghana: The Effects of Education, University of Manitoba, *African Economic Research Consortium*, 150: 2-46.
- Sandalcılar, A. R. ve Noyan Yalman, İ. (2012). Türkiye’de Dış Ticaretteki Serbestleşmenin İşgücü Piyasaları Üzerindeki Etkileri, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(2): 49-65.
- Saray, M. O. (2011). Doğrudan Yabancı Yatırımlar- İstihdam İlişkisi: Türkiye Örneği, *Maliye Dergisi*, 161: 381-403.
- Savran, S. (1996). Küreselleşme Mi, Uluslararasılaşma Mı, *Sınıf Bilinci Dergisi*, 16: 1-45.
- Seguino, S. (2000). Gender Inequality and Economic Growth: A Cross-country Analysis, *World Development*, 28(7): 1211-1230.
- Siddiqui, R. (2009). Modeling Gender Effects of Pakistan’s Trade Liberalization, *Feminist Economics*, 15(3): 287-321.
- Sijipati, B. (2015). Women’s Labour Migration from Asia and the Pasific: Opportunities and Challenges, Bangkok and Washington, D.C, (12): 1-16.
- Solmaz, E. (2014). OECD Ülkelerinde Ülke İçi Gelir Eşitsizliklerinin Çok Boyutlu Küreselleşme Endeksleri İle İlişkisi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(3): 91-108.
- Soysal, T. (2006). Uluslararası Sözleşmeler Işığında 4857 Sayılı İş Kanunda Kadın İşçiyi Koruyan Hükümler, *Kamu İş Dergisi*, 8(4): 2-46.
- Sosyal- İş Sendikası, 8 Mart’ın 100. Yıldönümünde Türkiye’de ve Dünya’da Kadın Emeği ve İstihdamı Raporu, http://www.sosyal-is.org.tr/yayinlar/kadin_emegi_ve_istihdami.pdf.(22.04.2016)
- Standing, G. (1997). Globalization, Labour Flexibility and Insecurity: The Era of Market Regulation, *European Journal of Industrial Relations*, 3(1): 7-37.
- Şener, Ü. (2009). Kadın Yoksulluğu, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Değerlendirme Notu.

- Şenesen, G. G. ve Şenesen, Ü. (2012). Başlıca İhracat Sektörlerinin Çeşitli Üretim Sektörlerindeki Kadın-Erkek İstihdamına Etkileri: Kriz Bağlamında Bir Değerlendirme, No.92.
- Şengül, S. ve Fisunoğlu, M. (2014). Türkiye’de Kadın Yoksulluğu.
- Şenses, F. (2003). Neoliberalizm Ekonomi Politikaları, İşgücü Piyasaları ve İstihdam, Petrol-İş Yıllığı, İstanbul.
- Talaş, E. ve Çakmak, F. (2013). Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımlarının Kohort Analizi, *Ekonometri ve İstatistik e-Dergisi*, (18): 18-34.
- Tansel, A. (2002). İktisadi Kalkınma ve Kadınların İşgücüne Katılımı: Türkiye’den Zaman Serisi Kanıtları ve İllere Göre Yatay Kesit Kestirimleri, ERC Working Papers.
- Tarcan, E. (2000). Esnek İstihdamdaki Trend ve İşletmelerde Çalışanlar Üzerinde Etkileri, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(3): 1-18.
- Taşkın, L. (2004). Uluslararası Sözleşmeler Işığında Kadının Durumu, *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 8(2): 16-22.
- Temel, T. (2014). Türkiye’de Kapsayıcı Büyüme, Research and Monetary Policy Department, Central Bank of the Republic of Turkey, (11): 1-14.
- Testa, M. R. (2014). On the Positive Correlation between Education and Fertility Intentions in Europe: Individual-and Country-Level Evidence, *Advances in Life Course Research*, (21): 28-42.
- TİSK, (1999). Çalışma Hayatında Esneklik, Tisk Yayınları, Ankara: Yayın No: 190.
- Toksöz, G. (2009). Kriz Koşullarında Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden İşgücü Piyasaları, ILO, Ankara.
- Toksöz, G. ve Ulutaş, Ç. Ü. (2011). "Göç Kadınlaşıyor mu? Türkiye’ye Yönelen Düzensiz Göçe İlişkin Yazına Toplumsal Cinsiyet ve Etnisite Temelinde Bakış, Birkaç Arpa Boyu (21): 167-189.
- Topgül, S. (2013). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 14(1): 277-296.

- Tuna, K. (2003). Küresel mi, Yerel mi: Neler Oluyor Bize?, *Sosyoloji Dergisi*, 3(6): 1-11.
- Tunç, M. (1997). Kalkınmada İnsan Sermayesi Yaklaşımları ve Türkiye’de İnsan Sermayesi Boyutunun Analizi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Tunç, M. (2007). Kayıt dışı İstihdamla Mücadelede Geliştirilen Stratejiler, Uygulanan Politikalar ve Ülke Örnekleri, Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.
- Turan, Z. (2011). Finansal Piyasalarda ve Küreselleşme, *Mevzuat Dergisi*, 14(162): 1-3.
- TÜİK, (2009). Hanehalkı İşgücü Anket Sonuçları, Ankara.
- TÜİK, (2013). Hanehalkı İşgücü Anket Sonuçları, Ankara.
- TÜİK, (2014). Hanehalkı İşgücü Anket Sonuçları, Ankara.
- TÜİK, (2015). İşgücü İstatistikleri, İstihdam Edilenlerin Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlılık Durumu, Ankara.
- TÜİK, (2016). İşgücü İstatistikleri, Eğitim Durumuna Göre İşgücüne Katılım.
- Tüzünkan, D. (2016). Kadın İşgücüne Yönelik ILO Sözleşmeleri ve Uygulanırlığı: Mevzuatlar Açısından Türkiye-İtalya Karşılaştırması, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (12): 313-324.
- Ulugay, O. (2001). Küreselleşme Korkusu, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Ulutaş, Ç. Ü. (2009). Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2(1): 25-39.
- UNCTAD, (2015). World Investment Report, Geneva.
- UNDESA, (1999). World Survey on the Role of Women in Development: Globalization, Gender and Work. New York: United Nations.
- United Nations (2015). Department of Economic and Social Affairs, Population Division, International Migration Wallchart.

- Uraz, A, Hüsamoğlu, M., Okkalı Şanalımış, D. ve Çapar, S. (2010). Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımında Son Dönemde Gözlenen Eğilimler, DPT ve Dünya Bankası Refah ve Sosyal Politika Analitik Çalışma Programı.
- Üçler, G. ve Kızılkaya, O. (2014). Kadın İstihdamının Boşanma ve Doğurganlık Üzerine Etkileri: Türkiye Üzerine Bölgesel Panel Veri Analizi, *Akademik Sosyal Araştırma Dergisi*, 2(2): 28-43.
- Verick, S. (2014). Female Labor Force Participation in Developing Countries, *IZA World of Labor*, (87): 1-10.
- Vicens Feliberty, M. A., ve Reyes, F. (2015). Female Labor Force Participation and Dependency Ratios in Border States, *Journal of Borderlands Studies*, 30(2): 137-150.
- Wallace, M., Gordon, G., Fullerton, A. S. (2011). Globalization, Labor Market Transformation, and Metropolitan Earnings Inequality, *Social Science Research*, 40(1): 15–36.
- Weller, R. H. (1977). Wife's Employment and Cumulative Family Size in the United States, 1970 and 1960, *Demography*, 14(1): 43-65.
- Wichterich, C. (2004). Küreselleştirilen Kadın: Eşitsizliğin Geleceğinden Raporlar, Çevirenler: Tunç Tayanç ve Füsün Tayanç, Türk Sosyal Bilimler Deneği Yayınları, Ankara.
- World Bank (2015). Population Ages 65 and Above, Washington, World Bank Indicators.
- Yahşi, F. (2007). Küreselleşme ve İstihdam, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yamak, R., Abdioğlu, Z. ve Mert, N. (2012). Türkiye’de İşgücüne Katılımı Belirleyen Faktörler: Mikro Ekonomik Analiz, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(12): 41-58
- Yarıkkaya, P. A. (2012). Türkiye’de Kadınların Çalışma Hayatındaki Yeri, Tek Gıda İş Sendikası Yayını, İstanbul.
- Yavuz, A. (1995). Esnek Çalışma ve Endüstri İlişkilerine Etkisi, Filiz Kitapevi.

- Yeşilorman, M. (2001). Toplumsal Eşitlikte Kör Nokta: Kadın Eşitsizliğine Genel Bir Bakış, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2):269-280.
- Yıldırım, K. ve Doğrul, G. (2008). Çalışmak ya da Çalışmamak: Türkiye’de Kentsel Alanlarda Yasayan Kadınların İşgücüne Katılmama Kararlarının Olası Belirleyicileri, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1): 239-262.
- Zaki, C. (2011). On Trade, Employment and Gender: Evidence from Egypt, Trade, Jobs and Inclusive Development in Africa, Tunisia, (1): 1-33.
- Zeybekoğlu, Ö. D. (2012). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Televizyon Reklamlarına Yansımaları, *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 5(1):121-136.

EKLER

Ek 1: Ülkeler Listesi

Model	Ülke Listesi
Karma Model	Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Arnavutluk, Avusturya, Avustralya, Bahamalar, Bahreyn, Bangladeş, Belize, Benin, Botsvana, Brezilya, Brunei Sultanlığı, Bulgaristan, Burkina Faso, Burundi, Bolivya, Cezayir, Çad, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Dominik Cumhuriyeti, Endonezya, Ekvator, El Salvador, Fas, Fiji, Filipinler, Finlandiya, Fransa, Gabon, Gana, Gine-Bissau, Guatemala, Guyana, Güney Afrika, Gürcistan, Hırvatistan, Hindistan, Hollanda, Honduras, İngiltere, İran, İrlanda, İspanya, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Kanada, Kamerun, Kamboçya, Kazakistan, Kenya, Kıbrıs Rum Kesimi, Kırgız Cumhuriyeti, Kongo Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kolombiya, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kosta Rika, Kuveyt, Letonya, Litvanya, Macaristan, Madagaskar, Makedonya, Malavi, Malezya, Mali, Malta, Mauritius, Meksika, Mısır, Moğolistan, Moldova, Moritanya, Mozambik, Nepal, Nijer, Nijerya, Norveç, Pakistan, Panama, Paraguay, Peru, Polonya, Portekiz, Romanya, Ruanda, Rusya, Senegal, Singapur, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, Sudan, Suudi Arabistan, Svaziland, Tanzanya, Tayland, Trinidad and Tobago, Togo, Tunus, Türkiye, Uganda, Ukrayna, Uruguay, Ürdün, Yeni Zelanda, Yunanistan, Vietnam, Zambia
OECD Ülkeleri Modeli	Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Avusturya, Avustralya, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İspanya, İsrail, İngiltere, İrlanda, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Kanada, Macaristan, Meksika, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, Türkiye, Yeni Zelanda, Yunanistan
Gelişmekte Olan Ülkeler Modeli	Arnavutluk, Bahamalar, Bahreyn, Bangladeş, Belize, Benin, Botsvana, Brezilya, Brunei Sultanlığı, Bulgaristan, Burkina Faso, Burundi, Bolivya, Cezayir, Çad, Dominik Cumhuriyeti, Endonezya, Ekvator, El Salvador, Fas, Fiji, Filipinler, Gabon, Gana, Gine-Bissau, Guatemala, Guyana, Güney Afrika, Gürcistan, Hırvatistan, Hindistan, Honduras, İran, Kamerun, Kamboçya, Kazakistan, Kenya, Kıbrıs Rum Kesimi, Kırgız Cumhuriyeti, Kongo Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kolombiya, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kosta Rika, Kuveyt, Letonya, Litvanya, Madagaskar, Makedonya, Malavi, Malezya, Mali, Malta, Mauritius, Mısır, Moğolistan, Moldova, Moritanya, Mozambik, Nepal, Nijer, Nijerya, Pakistan, Panama, Paraguay, Peru, Romanya, Ruanda, Rusya, Senegal, Singapur, Sudan, Suudi Arabistan, Svaziland, Tanzanya, Tayland, Trinidad and Tobago, Togo, Tunus, Uganda, Ukrayna, Uruguay, Ürdün, Vietnam, Zambia

Ek 2: Tanımlayıcı İstatistikler

Karma Model														
	FEM	FER	DEP	UNEM	INF	GRW	TRD	EXP	IMP	FDI	GLO	GLOE	GLOS	GLOP
Ortalama	52,26	3,02	62,99	7,93	9,30	3,88	82,52	39,78	42,73	4,20	58,22	58,14	50,70	69,21
Medyan	52,40	2,50	55,75	6,60	4,26	3,97	72,37	34,87	37,76	2,66	56,76	58,18	47,31	71,40
Maksimum	88,80	7,74	111,00	37,0	1058,37	35,22	439,65	230,26	209,38	173,44	92,29	97,36	93,53	98,15
Minimum	10,40	1,08	28,00	0,10	-8,97	-28,09	14,77	4,68	7,69	-16,09	20,43	10,08	5,22	15,59
Standart Hata	16,21	1,69	18,70	5,70	35,63	3,93	46,22	25,12	22,75	7,31	17,30	18,29	23,23	19,14
Çarpıklık	-0,11	0,98	0,72	1,98	18,43	0,10	2,61	2,62	2,22	10,36	0,13	-0,06	0,14	-0,42
Basıklık	3,16	2,84	2,32	8,28	444,30	12,27	16,23	16,25	12,60	187,33	2,12	2,29	1,77	2,11
OECD Ülkeleri Modeli														
	FEM	FER	DEP	UNEM	INF	GRW	TRD	EXP	IMP	FDI	GLO	GLOE	GLOS	GLOP
Ortalama	51,55	1,70	49,87	7,13	4,45	2,58	76,07	38,54	37,53	4,02	79,40	75,06	78,10	87,28
Medyan	52,30	1,63	49,40	6,50	2,42	2,78	68,59	35,42	33,23	2,31	81,26	76,52	80,63	90,73
Maksimum	71,70	3,05	67,90	24,90	88,10	21,82	197,21	107,19	90,02	87,44	92,29	96,96	93,53	98,15
Minimum	23,40	1,13	37,80	1,50	-4,47	-9,13	16,74	9,03	7,69	-16,09	49,86	41,78	43,91	39,19
Standart Hata	8,77	0,42	5,038	3,61	9,31	3,02	34,56	18,63	16,30	6,98	8,81	11,71	10,51	10,25
Çarpıklık	-0,64	1,17	0,60	1,49	6,47	-0,16	0,99	0,99	0,97	5,74	-0,99	-0,61	-1,32	-1,90
Basıklık	3,87	4,25	3,99	6,04	50,74	7,47	3,73	3,79	3,65	53,23	3,42	2,87	4,50	6,64
Gelişmekte Olan Ülkeler Modeli														
	FEM	FER	DEP	UNEM	INF	GRW	TRD	EXP	IMP	FDI	GLO	GLOE	GLOS	GLOP
Ortalama	52,51	3,48	67,59	8,22	11,01	4,34	84,64	40,14	44,50	4,26	50,88	52,21	41,12	63,13
Medyan	52,40	2,92	64,15	6,60	5,47	4,49	75,54	34,57	39,67	2,82	50,89	52,27	40,88	64,10
Maksimum	88,80	7,74	111,00	37,00	1058,37	35,22	439,65	230,26	209,38	173,44	88,82	97,36	93,11	94,22
Minimum	10,40	1,08	28,00	0,10	-8,97	-28,09	14,77	4,68	8,87	-10,00	20,43	10,08	5,22	15,59
Standart Hata	18,12	1,73	19,56	6,25	40,90	4,11	49,49	27,01	24,37	7,42	12,96	16,40	18,35	17,33
Çarpıklık	-0,12	0,62	0,28	1,84	16,31	0,01	2,69	2,71	2,23	11,68	0,13	0,14	0,51	-0,23
Basıklık	2,66	2,25	1,89	7,21	342,66	12,92	15,93	15,99	12,04	222,88	2,81	2,73	2,61	2,07

Ek 3: Korelasyon Matrisleri

Karma Model														
	FEM	FER	DEP	UNEM	INF	GRW	TRD	EXP	IMP	FDI	GLO	GLOE	GLOS	GLOP
FEM	1,00													
FER	0,30	1,00												
DEP	0,30	0,94	1,00											
UNEM	-0,24	-0,05	-0,02	1,00										
INF	0,04	0,08	0,06	0,02	1,00									
GRW	0,07	0,16	0,14	-0,05	-0,10	1,00								
TRD	-0,10	-0,26	-0,31	0,01	-0,06	0,04	1,00							
EXP	-0,12	-0,31	-0,36	-0,02	-0,06	0,01	0,96	1,00						
IMP	-0,06	-0,20	-0,22	0,05	-0,06	0,07	0,96	0,86	1,00					
FDI	-0,01	-0,09	-0,12	0,01	-0,04	0,09	0,35	0,31	0,37	1,00				
GLO	-0,21	-0,72	-0,71	-0,06	-0,15	-0,18	0,30	0,36	0,21	0,16	1,00			
GLOE	-0,13	-0,65	-0,65	-0,01	-0,14	-0,10	0,51	0,56	0,42	0,28	0,88	1,00		
GLOS	-0,21	-0,76	-0,74	-0,03	-0,15	-0,21	0,32	0,38	0,23	0,13	0,94	0,81	1,00	
GLOP	-0,17	-0,33	-0,30	-0,15	-0,07	-0,12	-0,18	-0,13	-0,22	-0,05	0,63	0,32	0,44	1,00

OECD Ülkeleri Modeli														
	FEM	FER	DEP	UNEM	INF	GRW	TRD	EXP	IMP	FDI	GLO	GLOE	GLOS	GLOP
FEM	1,00													
FER	0,02	1,00												
DEP	-0,10	0,78	1,00											
UNEM	-0,27	-0,19	-0,18	1,00										
INF	-0,41	0,29	0,26	0,04	1,00									
GRW	-0,09	0,12	0,03	-0,08	0,12	1,00								
TRD	0,12	-0,16	-0,38	0,07	-0,08	0,08	1,00							
EXP	0,16	-0,14	-0,34	0,05	-0,10	0,06	0,99	1,00						
IMP	0,08	-0,19	-0,41	0,09	-0,06	0,11	0,98	0,95	1,00					
FDI	0,09	-0,01	-0,09	-0,08	-0,05	0,09	0,41	0,41	0,39	1,00				
GLO	0,39	-0,32	-0,34	-0,01	-0,39	-0,13	0,44	0,46	0,39	0,28	1,00			
GLOE	0,35	-0,09	-0,23	-0,07	-0,29	0,01	0,63	0,65	0,60	0,35	0,85	1,00		
GLOS	0,56	-0,33	-0,34	-0,01	-0,48	-0,14	0,34	0,36	0,31	0,21	0,89	0,66	1,00	
GLOP	-0,09	-0,41	-0,24	0,10	-0,12	-0,22	-0,06	-0,03	-0,10	0,06	0,61	0,23	0,4	1,00

Gelişmekte Olan Ülkeler Modeli														
	FEM	FER	DEP	UNEM	INF	GRW	TRD	EXP	IMP	FDI	GLO	GLOE	GLOS	GLOP
FEM	1,00													
FER	0,34	1,00												
DEP	0,34	0,93	1,00											
UNEM	-0,25	-0,09	-0,05	1,00										
INF	0,05	0,05	0,02	0,01	1,00									
GRW	0,08	0,09	0,07	-0,07	-0,14	1,00								
TRD	-0,13	-0,36	-0,39	-0,01	-0,07	0,02	1,00							
EXP	-0,16	-0,38	-0,43	-0,03	-0,06	0,01	0,96	1,00						
IMP	-0,08	-0,31	-0,31	0,03	-0,08	0,03	0,95	0,85	1,00					
FDI	-0,03	-0,13	-0,15	0,01	-0,04	0,09	0,34	0,29	0,37	1,00				
GLO	-0,35	-0,68	-0,70	-0,01	-0,12	-0,05	0,54	0,57	0,46	0,23	1,00			
GLOE	-0,20	-0,58	-0,60	0,06	-0,11	-0,01	0,67	0,69	0,60	0,35	0,85	1,00		
GLOS	-0,35	-0,72	-0,73	0,03	-0,12	-0,10	0,55	0,58	0,47	0,19	0,89	0,74	1,00	
GLOP	-0,19	-0,08	-0,08	-0,15	-0,03	0,01	-0,17	-0,15	-0,19	-0,07	0,37	0,01	0,05	1,00